

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΕ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

**Σχεδιασμός και υλοποίηση της Στρατηγικής Έξυπνης
Εξειδίκευσης στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης μίας
Ελληνικής Περιφέρειας : Θεσσαλία**

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: Αναπτυξιακών-Περιφερειακών Πολιτικών

Επιβλέπων:

Δρ. Χαράλαμπος Χρυσομαλλίδης, ΕΙΕ

Σπουδαστής:

Ιωάννης Μπαζούκης

ΑΘΗΝΑ - 2018

**Σχεδιασμός και υλοποίηση της Στρατηγικής Έξυπνης
Εξειδίκευσης στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης μίας
Ελληνικής Περιφέρειας : Θεσσαλία**

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 12/12/2018

Ιωάννης Μπαζούκης

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η αποτύπωση της εφαρμογής της Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης Θεσσαλίας, μέσω της μελέτης, καταγραφής και κριτικής αποτίμησης των σταδίων του σχεδιασμού και της υλοποίησης. Αρχικά παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας με την παράθεση των βασικών εννοιών, την ανάλυση της σχέσης των δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ με την οικονομική μεγέθυνση καθώς και την επεξήγηση των θεωριών των Περιφερειακών Συστημάτων Καινοτομίας και του τριπλού έλικα. Στη συνέχεια αποτυπώνεται η πολιτική για την έρευνα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Κατόπιν, παρουσιάζεται η λογική της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης ως εργαλείου της νέας Πολιτικής Συνοχής. Γίνεται επισκόπηση της Περιφέρειας Θεσσαλίας ως προς τις υποδομές της σε όρους ΕΤΑΚ. Παράλληλα περιγράφονται τα βασικά σημεία του ΠΕΠ Θεσσαλίας και η σύνδεσή τους με δραστηριότητες ΕΤΑΚ. Ακολουθεί η ανάλυση των φάσεων σχεδιασμού και υλοποίησης της Στρατηγικής στη Θεσσαλία. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται σύγκριση με την Εθνική Στρατηγική στο σκέλος του σχεδιασμού και με τις υπόλοιπες Περιφερειακές Στρατηγικές στο σκέλος της υλοποίησης. Η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση των συμπερασμάτων και των προτάσεων πολιτικής.

Λέξεις - Κλειδιά

Έρευνα, Ένταση Γνώσης, Ένταση Τεχνολογίας, Καινοτομία, Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης, Περιφέρεια Θεσσαλίας, Περιφερειακή Ανάπτυξη, Περιφερειακό Σύστημα Καινοτομίας Θεσσαλίας

Abstract

The present case study deals with the planning and the implementation of Research and Innovation Strategy for Smart Specialization in the Region of Thessaly.

Firstly, the theoretical framework of the study, including basic issues, the relation between Research and Economic Growth, the theory of Regional Systems of Innovation and the triple helix model, is described. Secondly, the study focuses on the main elements of Research & Innovation Policy in Europe and Greece the last years as well as on the context of Smart Specialization Strategy as a New Policy Cohesion tool. Thirdly, it examines the Region of Thessaly, its operational program and its connection with research and innovation tasks. Then, the stages of planning and implementation of Thessaly's Regional Strategy are being analyzed.

A comparative static analysis with the National Strategy at the stage of planning and with other Regional Strategies at the stage of implementation is being attempted. The case study ends up with the conclusions and some suggestions for a more effective implementation.

Key-Words

Innovation, Knowledge Intensity, Technology Intensity. Research, Smart Specialization Strategy, Region of Thessaly, Regional Growth, Regional System of Innovation.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά το προσωπικό της Περιφέρειας Θεσσαλίας, της ΕΥΔ ΕΠ Θεσσαλίας, της ΓΓΕΤ και της ΕΥΣΣΑ για την υποδοχή τους, την ευγένειά τους και τη προθυμία τους να με εξυπηρετήσουν.

Ειδικές ευχαριστίες θα ήθελα να δώσω στους κυρίους Αριστείδη Βούλγαρη, Μιχάλη Γκούμα και Αστέριο Χατζηπαραδείση για τη συμβολή τους στην έρευνά μου.

Δικαιωματικά, το μεγαλύτερο ευχαριστώ στον επιβλέποντα μου Δρ. Χαράλαμπο Χρυσομαλλίδη για την άμεση ανταπόκρισή του και την υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract	5
Πίνακας Συντμήσεων & Συντομογραφιών	9
Εισαγωγή.....	12
Ενότητα 1: Βασικές έννοιες και θεωρητικό υπόβαθρο	13
1.1 Βασικές έννοιες.....	13
1.2 Δραστηριότητες ΕΤΑΚ & Οικονομική Μεγέθυνση	16
1.3 Θεωρητικό Πλαίσιο.....	19
1.3.1 Περιφερειακά Συστήματα Καινοτομίας.....	19
1.3.2 Άλλες προσεγγίσεις.....	21
Ενότητα 2 : Η έμφαση της ΕΕ στον τομέα της έρευνας	23
2.1 Η αναγκαιότητα άσκησης ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής	23
2.2. Η Στρατηγική της Λισαβόνας & η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»	24
2.3 Σύνδεση της Αναπτυξιακής Πολιτικής της ΕΕ με την Πολιτική Συνοχής.....	27
Ενότητα 3 : Η πολιτική έρευνας και καινοτομίας στην Ελλάδα.....	29
3.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	29
3.2 Ανάλυση των σχέσεων κεντρικού Κράτους & Περιφερειών κατά την άσκηση δημόσιας πολιτικής για την έρευνα και καινοτομία.....	32
Ενότητα 4 : Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης	35
4.1 Η Προγραμματική Περίοδος 2014 – 2020 και οι Θεματικοί Στόχοι.....	35
4.2 Η RIS ³ στην Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020.....	39
4.3 Σύστημα Διακυβέρνησης	40
4.4 Η εφαρμογή της RIS ³ σε περιφερειακό επίπεδο	42
4.5 Η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης	44
4.6 Κριτική έναντι της RIS ³	45
Ενότητα 5 : Η ΕΤΑΚ στη Περιφέρεια Θεσσαλίας.....	48
5.1 Έρευνα και Καινοτομία στη Θεσσαλία.....	48
5.1.1. Υποδομές ΕΤΑΚ.....	48
5.1.2 Δραστηριότητες ένταξης γνώσης.....	50
5.2 ΠΕΠ Θεσσαλίας & ΕΤΑΚ	54
Ενότητα 6 : Η φάση του Σχεδιασμού της RIS ³ Θεσσαλίας.....	59
6.1 Σχεδιασμός RIS ³ Θεσσαλίας/Χρονικό & Ενέργειες	59
6.2 Η Ιδιαιτερότητα των δύο Περιφερειακών Συμβουλίων Καινοτομίας.....	60
6.3 Οι ανοικτές διαδικασίες διαβούλευσης.....	61

6.4 Επιχειρηματική Ανακάλυψη στη Θεσσαλία	63
6.5 Σύγκριση Σχεδιασμού Εθνικής & Περιφερειακής RIS ³	68
Ενότητα 7: Η RIS ³ Θεσσαλίας	70
7.1 Διαμόρφωση & Έγκριση Τελικού Κειμένου.....	70
7.2 Κύρια Σημεία RIS ³ Θεσσαλίας	71
7.2.1 Όραμα.....	71
7.2.2 Προτεραιότητες.....	71
7.2.3 Συστήμα Διακυβέρνησης	72
7.2.4 Παρακολούθηση & Αξιολόγηση.....	73
7.2 Εξειδίκευση Σχεδίου Δράσης.....	74
Ενότητα 8: Η φάση της υλοποίησης	76
8.1 Προσκλήσεις & Εντάξεις	76
8.2 Αποτίμηση της υλοποίησης.....	78
8.3 Συγκριτική ανάλυση υλοποίησης μεταξύ της RIS3 Θεσσαλίας και των υπόλοιπων Περιφερειακών Στρατηγικών	79
Ενότητα 9 : Σύνοψη – Συμπεράσματα – Προτάσεις Πολιτικής.....	82
Επίλογος.....	86
Βιβλιογραφία.....	87
Παράρτημα 1 : Πίνακας Συνεντεύξεων	90
Παράρτημα 2: Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά και ΠΕΠ Θεσσαλίας.....	91

Πίνακας Συντμήσεων & Συντομογραφιών

ΑΕΙ	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΠΑ	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
ΒΙΠΕ	Βιομηχανικές Περιοχές
ΓΓΕΤ	Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας
Ε&Α	Έρευνα & Ανάπτυξη
Ε&Κ	Έρευνα & Καινοτομία
ΕΑΣ	Εθνική Αρχή Συντονισμού
ΕΔΚ	Ερευνώ Δημιουργώ Καινοτομώ
ΕΔΕΤ	Ευρωπαϊκά Επενδυτικά Διαρθρωτικά Ταμεία
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα & Χάλυβα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΛΙΔΕΚ	Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας
ΕΛΚΕ	Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΠΑΝΕΚ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα/Επιχειρηματικότητα/Καινοτομία
ΕΠΚΘ	Εταιρεία Προώθησης Καινοτομίας Θεσσαλίας
ΕΣΕΤΑΚ	Εθνική Στρατηγική Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης & Καινοτομίας
ΕΣΚ	Εθνικό Σύστημα Καινοτομίας

ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΕΤΑΚ	Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία
ΕΤΕΑΝ	Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας & Ανάπτυξης
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΕΥΔ	Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
ΕΥΔΕ-ΕΤΑΚ	Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης & Εφαρμογής Δράσεων στους τομείς της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
ΕΥΣΣΑ	Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού & Αξιολόγησης
ΘΟΕ	Θεματικές Ομάδες Εργασίας
ΘΣ	Θεματικός Στόχος
ΙΕΤΑΘ	Ινστιτούτο Έρευνας & Τεχνολογίας Θεσσαλίας
ΚΕΤΕΑΘ	Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας
ΚΚΕρ	Κοινό Κέντρο Ερευνών
ΜΜΕ	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΣΚ	Περιφερειακό Συμβούλιο Καινοτομίας
ΠΣΕΚ	Περιφερειακό Συμβούλιο Έρευνας & Καινοτομίας
ΠΣΚΕ	Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων
ΠΠ	Πρόγραμμα Πλαίσιο
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
NSI	National System of Innovation

RIS³

Research and Innovation Strategy for Smart Specialization

Εισαγωγή

Ο σύγχρονος ανταγωνισμός μεταξύ των Περιφερειών έχει αποκτήσει αυξημένες απαιτήσεις. Η προηγούμενη προσέγγιση της διεθνούς βιβλιογραφίας που εστίαζε στον ανταγωνισμό αποκλειστικά και μόνο στη βάση του κόστους παραγωγής τείνει να εγκαταλειφθεί καθώς αδυνατεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εποχής. Πλέον ολοένα και περισσότερα Κράτη τείνουν να επενδύουν σε δραστηριότητες έντασης γνώσης και τεχνολογίας για την απόκτηση ανταγωνιστικότητας σε διαρθρωτική βάση. Η σημασία της επένδυσης στη παραγωγή γνώσης και στην παραγωγική της αξιοποίηση για την απόκτηση συγκριτικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος τονίζεται σε πλήθος ακαδημαϊκών άρθρων.

Η συμβολή των δραστηριοτήτων έντασης γνώσης και τεχνολογίας στον οικονομικό μετασχηματισμό των Περιφερειών και στη παραγωγική τους ανασυγκρότηση έγινε αντιληπτή σε μεγαλύτερο βαθμό στην ΕΕ κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Πρότερες εμπειρίες άλλων χωρών που είχαν αντιμετωπίσει στο παρελθόν συνθήκες οικονομικής ύφεσης αποδεικνύουν εξάλλου την αποτελεσματικότητα της επένδυσης σε έρευνα ως μέτρου σταθεροποίησης των οικονομιών τους. Η εμπειρία της Ελλάδας επίσης αναδεικνύει ότι οφείλει να δοθεί προτεραιότητα στο συγκεκριμένο τομέα στη χώρα μας για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της και για την οικοδόμηση βιώσιμης ανάπτυξης.

Η αυξημένη σημασία που δίνεται πλέον σε κοινοτικό επίπεδο σε όρους έντασης γνώσης αποτυπώνεται στη τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο με την υιοθέτηση της Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση. Στη παρούσα εργασία εξετάζεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της συγκεκριμένης στρατηγικής στην Περιφέρεια Θεσσαλίας.

Ενότητα 1: Βασικές έννοιες και θεωρητικό υπόβαθρο

1.1 Βασικές έννοιες

Ως επιστημονική έρευνα νοείται η διαδικασία παραγωγής νέας γνώσης. Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1993) είναι η εργασία που έχει σαν σκοπό την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης σύμφωνα με διεθνώς αποδεκτές επιστημονικές θεωρίες ή η επεξεργασία νέων θεωριών, ικανών να γίνουν αποδεκτές από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα.

Υπάρχουν δύο κύριες διακρίσεις της έρευνας. Η πρώτη διάκριση είναι σε δημόσια και ιδιωτική, ανάλογα με το εάν διεξάγεται ή/και χρηματοδοτείται από δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα. Η δεύτερη διάκριση είναι σε βασική και εφαρμοσμένη ανάλογα με τον αντικειμενικό της σκοπό. Η βασική διεξάγεται κατά κύριο λόγο, αλλά όχι αποκλειστικά από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και τα Ερευνητικά Κέντρα και αποσκοπεί στη παραγωγή νέας γνώσης, στην αύξηση του αποθέματος της υπάρχουσας γνώσης σε ένα επιστημονικό τομέα. Πρόκειται για το είδος της έρευνας που προκύπτει από το προσωπικό ενδιαφέρον του ερευνητή, από την προσπάθειά του να απαντήσει στο επιστημονικό ερώτημα που του γεννάται σε μία περιοχή του δικού του επιστημονικού ενδιαφέροντος. Αντιθέτως, η εφαρμοσμένη έρευνα πραγματοποιείται κυρίως από τις επιχειρήσεις, αλλά και από τους υπόλοιπους φορείς παραγωγής νέας γνώσης, όπως είναι τα Πανεπιστήμια και τα Δημόσια Ερευνητικά Κέντρα. Δεν αποσκοπεί στην παραγωγή νέας γνώση –αν και έμμεσα συμβάλλει σε αυτή- αλλά στην άμεση αξιοποίηση της νέας γνώσης για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων στη παραγωγική διαδικασία και για την εφαρμογή της σε πρακτικές καταστάσεις.

Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα και της βασικής και της εφαρμοσμένης έρευνας αποτελεί η αδυναμία *ex ante* προσδιορισμού του αποτελέσματος της έρευνας. Η αδυναμία αυτή δε συνιστά πρόβλημα για την βασική έρευνα αλλά μπορεί να αποτελέσει πρόβλημα στην εφαρμοσμένη, π.χ. εάν μία φαρμακοβιομηχανία απασχολεί ένα ερευνητή για την εξεύρεση ενός φαρμάκου για συγκεκριμένο τύπο ασθένειας και εκείνος καταλήξει στην εύρεση ενός φαρμάκου για μία άλλη ασθένεια, λόγω του αυξημένου κινδύνου που αυτή συνεπάγεται.

Η παραγωγικότητα της έρευνας εξαρτάται από την επιτυχή αλληλεπίδραση μεταξύ της βασικής και της εφαρμοσμένης έρευνας (Blanchard, 2007). Η βασική έρευνα δεν οδηγεί από μόνη της σε τεχνολογική πρόοδο. Η επιτυχία όμως της εφαρμοσμένης έρευνας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη βασική έρευνα. Εάν η έρευνα είναι παραγωγική, δηλαδή εάν οι δαπάνες των επιχειρήσεων οδηγούν σε πολλά νέα προϊόντα, τότε οι επιχειρήσεις θα έχουν περισσότερα κίνητρα να επενδύουν σε E&A, με αποτέλεσμα η E&A καθώς και η τεχνολογική πρόοδος να είναι υψηλότερες.

Η έρευνα έχει χαρακτηριστικά δημόσιου αγαθού. Ως δημόσιο αγαθό θεωρείται εκείνο το οποίο είναι μη αποκλειστικό ως προς τη χρήση και μη ανταγωνιστικό ως προς τη κατανάλωση (Mankiw, 2005). Τα δημόσια αγαθά χαρακτηρίζονται από την αποτυχία του μηχανισμού της αγοράς να τα παρέχει σε ικανοποιητικό για την κοινωνία επίπεδο, λόγω της διάστασης που προκύπτει ανάμεσα στο ιδιωτικό και στο κοινωνικό οριακό όφελος από την παραγωγή του αγαθού. Με άλλα λόγια τα οφέλη από την παροχή του αγαθού στην κοινωνία αδυνατούν να συλληφθούν από την αμιγή λειτουργία της αγοράς, κάτι που οδηγεί στην υπό-βέλτιστη παροχή του αγαθού. Για αυτό το λόγο συχνά το Κράτος παρεμβαίνει μέσω στοχευμένων πολιτικών προκειμένου να διορθώσει τις ατέλειες του μηχανισμού της αγοράς και να εξασφαλίσει τη παραγωγή της κοινωνικά επιθυμητής ποσότητας.

Μία σημαντική πτυχή της έρευνας σχετίζεται με τη διάκριση ανάμεσα στη δαπάνη και στη χρηματοδότηση της έρευνας. Δεν είναι αυτονόητο ότι όποιος δαπανά για έρευνα είναι και εκείνος που τη χρηματοδοτεί. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι δαπάνη για έρευνα μπορεί να πραγματοποιείται από το Κράτος, τη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, τις Επιχειρήσεις και τα μη κρατικά – μη κερδοσκοπικά ιδρύματα. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο ο τομέας που πραγματοποιεί τη δαπάνη να τη χρηματοδοτεί κιόλας, μπορεί π.χ. να δαπανά ένα Πανεπιστήμιο και να χρηματοδοτεί το Κράτος. Διαμορφώνονται επομένως πεπλεγμένες σχέσεις μεταξύ των τεσσάρων αυτών τομέων στις διαδικασίες δαπάνης και χρηματοδότηση ερευνητικών δραστηριοτήτων.

Οι επιδόσεις της έρευνας μπορούν να μετριοούνται σε όρους δαπάνης, χρηματοδότησης ή προσωπικού για E&A. Μπορεί επίσης να αποτιμάται από τον αριθμό των επιστημονικών δημοσιεύσεων ή από άλλες παραμέτρους όπως η συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα π.χ. τα Προγράμματα Πλαίσιο της ΕΕ.

Εν αντιθέσει με την έρευνα που έχει ένα συμπαγή ορισμό, η καινοτομία ως έννοια είναι αρκετά ρευστή. Δεν υφίσταται στη βιβλιογραφία ένας κοινός και αμοιβαία αποδεκτός ορισμός για την καινοτομία. Αξίζει όμως να παραθέσουμε τον ορισμό του Schumpeter (1942), ο οποίος εκλαμβάνει τη καινοτομία ως νέα προϊόντα, νέες διεργασίες, νέες μορφές βιομηχανικής οργάνωσης ακόμη και νέες αγορές. Συνδέει επομένως τη καινοτομία με την επιχειρηματικότητα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων οδηγεί στην καινοτομία και η καινοτομία οδηγεί στη πρόοδο σύμφωνα με το Schumpeter. Η συνεχής ανάγκη των επιχειρήσεων για κάτι νέο καταστρέφει την παλιά δομή και δημιουργεί νέες. Αυτή τη διαδικασία ο Schumpeter ονόμασε Δημιουργική Καταστροφή στην εξελικτική οικονομική θεωρία που διατύπωσε. Ο Porter (1990) επίσης θεωρεί τη καινοτομία ως καθοριστικό παράγοντα των βιομηχανικών δομών για την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Η καινοτομία δεν έχει αποκλειστικά τεχνολογικό χαρακτήρα, αλλά ενδεχομένως να έχει οικονομικό ή κοινωνικό ανάλογα με το αν αφορά τεχνολογικές, οικονομικές ή κοινωνικές εξελίξεις. Κατά συνέπεια γίνεται διάκριση της καινοτομίας ανάμεσα σε καινοτομία επιχειρήσεων που είναι τεχνολογική κατά βάση και σε κοινωνική καινοτομία. Επίσης, δε συναρτάται απαραίτητα με την επιστημονική γνώση καθώς μπορεί να υπάρξει και χωρίς αυτή, να προκύψει δηλαδή με εμπειρικό τρόπο.

Διεθνώς έχει συμφωνηθεί μία βασική κατηγοριοποίηση της καινοτομίας που διενεργούν οι επιχειρήσεις σε τέσσερεις τύπους : προϊόντος, διαδικασίας, οργανωσιακή και μάρκετινγκ, βάσει και των όσων ορίζονται από το εγχειρίδιο Όσλο του ΟΟΣΑ και της Eurostat.

Η καινοτομία των επιχειρήσεων μπορεί να μετριέται σε όρους απλών δεικτών όπως αυτών που χρησιμοποιεί η Community Innovation Survey που χρησιμοποιούνται σε πανευρωπαϊκές έρευνες, σε όρους σύνθετων δεικτών όπως αυτών του Innovation Union Scoreboard που μετρά τις επιδόσεις των εθνικών συστημάτων καινοτομίας ή σε όρους εκροών/παραμέτρων της καινοτομίας όπως οι αιτήσεις για την απόκτηση δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι εξαγωγές προϊόντων έντασης τεχνολογίας, η απασχόληση σε δραστηριότητες έντασης τεχνολογίας κ.α.

Για τη Τεχνολογία υπάρχουν αρκετοί ορισμοί στη διεθνή βιβλιογραφία. Στην οικονομική επιστήμη η Τεχνολογία εννοείται ως ο τρόπος συνδυασμού των παραγωγικών

συντελεστών στη παραγωγική διαδικασία. Ως Τεχνολογική ανάπτυξη θεωρείται η ανάπτυξη και μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στην παραγωγική διαδικασία.

Οι δραστηριότητες Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης & Καινοτομίας συχνά αναφέρονται στη βιβλιογραφία με το αρκτικόλεξο ΕΤΑΚ.

1.2 Δραστηριότητες ΕΤΑΚ & Οικονομική Μεγέθυνση

Στη διεθνή βιβλιογραφία γίνεται λόγος για τη θετική επίδραση που μπορεί να έχουν τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων έντασης γνώσης και τεχνολογίας στην οικονομική μεγέθυνση. Η σχέση μεταξύ τους περιγράφεται -απλουστευτικά- με την εξής αλληλουχία : η έρευνα οδηγεί σε νέα γνώση, η νέα γνώση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καινοτόμες δραστηριότητες και οι καινοτόμες δραστηριότητες οδηγούν στην οικονομική μεγέθυνση.

Σε καμία περίπτωση όμως δεν προκύπτει από τα ευρήματα των σχετικών ερευνών για τη σχέση ΕΤΑΚ & Οικονομικής μεγέθυνσης ότι υφίσταται γραμμική σχέση μεταξύ έρευνας - καινοτομίας - οικονομικής μεγέθυνσης. Αυτό που έχει ανιχνευθεί είναι θετική συσχέτιση μεταξύ τους. Το πλέον δόκιμο θα ήταν επομένως να ισχυριστούμε ότι η επένδυση σε δραστηριότητες έντασης γνώσης και τεχνολογίας προκαλεί μόχλευση για καινοτομία, προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων και ακολούθως αύξηση των εισοδημάτων και οικονομική μεγέθυνση σε μία ανοικτή οικονομία¹, με ένα τρόπο όμως όχι τελεολογικό, αλλά σύνθετο και ανατροφοδοτούμενο.

Για να κατανοηθεί πληρέστερα ο τρόπος λειτουργίας του άνω μηχανισμού χρήσιμο θα ήταν να εξετάσουμε τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα σε μακροοικονομικό και σε μικροοικονομικό επίπεδο.

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, η επένδυση των επιχειρήσεων σε δραστηριότητες ΕΤΑΚ στο πλαίσιο του ανταγωνισμού τους, μεταφράζεται σε αύξηση της προστιθέμενης αξίας των παραγόμενων προϊόντων, αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά, καλύτερες εξαγωγικές επιδόσεις και εισροή μεγαλύτερης ποσότητας συναλλάγματος, προσέλκυση ξένων επενδυτικών κεφαλαίων και εν τέλει μεγαλύτερα επίπεδα απασχόλησης και εισοδημάτων, δηλαδή οικονομική μεγέθυνση.

¹ Ανοικτή οικονομία θεωρείται η οικονομία που συνάπτει διεθνείς εμπορικές σχέσεις με οικονομίες άλλων χωρών.

Η επίδραση των δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ στην οικονομική μεγέθυνση είχε ήδη συλληφθεί ως ιδέα στα νεοκλασικά υποδείγματα οικονομικής μεγέθυνσης. Τα δύο πρώτα οικονομικά υποδείγματα τα οποία τονίζουν το ρόλο της τεχνολογίας στην οικονομική ανάπτυξη είναι των Solow (1956) και των Ramsey – Cass – Koopmans. Σύμφωνα με τον Solow (1956), πρέπει να υπάρχει συνεχής τεχνολογική πρόοδος ώστε να διατηρείται θετικός ο ρυθμός μεγέθυνσης του κατά κεφαλή κεφαλαίου² σε μακροχρόνια βάση, διαφορετικά λόγω των φθινουσών αποδόσεων³ κλίμακας του κεφαλαίου ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης επιβραδύνεται. Οι Ramsey – Cass – Koopmans αποδεικνύουν ότι μόνο τεχνολογικές παράμετροι επηρεάζουν τον μακροχρόνιο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, με την τεχνολογική πρόοδο να αποτελεί τη σημαντικότερη όπως αποδεικνύουν εμπειρικές μελέτες (Κολλίντζας, 2003).

Κοινή υπόθεση και για τα δύο αυτά νεοκλασικά υποδείγματα είναι ότι εκλαμβάνουν τη τεχνολογική πρόοδο ως εξωγενή μεταβλητή που συλλαμβάνει τη νέα γνώση που υπαισέρχεται σε μία οικονομία, γνώση η οποία σύμφωνα με τα ευρήματα των δύο υποδειγμάτων έχει θετικές επιδράσεις στη μακροχρόνια ισορροπία στην αποδοτικότητα της εργασίας και τελικά στον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης της οικονομίας. Καθώς ο μακροχρόνιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης είναι συνάρτηση αποκλειστικά και μόνο εξωγενών τεχνολογικών παραγόντων, δεν επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία και η άσκηση οικονομικής πολιτικής δεν είναι σε θέση να τον επηρεάσει. Απουσία τεχνολογικής προόδου σημαίνει ότι η οικονομία οδηγείται σε ένα σημείο που δεν υφίσταται ανάπτυξη και η άσκηση οικονομικής πολιτικής δεν έχει καμία επίδραση (Κολλίντζας, 2003).

Σε αντιδιαστολή με νεοκλασικά υποδείγματα οικονομικής μεγέθυνσης το υπόδειγμα του Romer (1986) συλλαμβάνει τη τεχνολογία ως μία ενδογενή μεταβλητή που συνδέεται με το συνολικό φυσικό κεφάλαιο. Κατά συνέπεια ο μακροχρόνιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης καθορίζεται και αυτός ενδογενώς. Ο Romer υποστήριξε ότι η τεχνολογική πρόοδος έρχεται ως αποτέλεσμα των επενδύσεων όλων των επιχειρήσεων της οικονομίας. Βασική του υπόθεση είναι ότι η γνώση ενσωματώνεται στο φυσικό κεφάλαιο

² Ως κατά κεφαλή κεφάλαιο ορίζεται το πηλίκο του συνολικού κεφαλαίου που υπάρχει σε μία οικονομία διά του συνολικού πληθυσμού της. Ουσιαστικά είναι το κεφάλαιο που αντιστοιχεί στο κάθε άτομο που είναι μέλος της συγκεκριμένης οικονομίας

³ Φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας ενός παραγωγικού συντελεστή σύμφωνα με την οικονομική θεωρία σημαίνει ότι η ποσοστιαία μεταβολή του παραγόμενου προϊόντος είναι μικρότερη από τη ποσοστιαία μεταβολή του συντελεστή.

με τρόπο που δημιουργεί θετικές εξωτερικές οικονομίες στο συγκεκριμένο συντελεστή, προσδίδοντάς του αύξουσες αποδόσεις κλίμακας στο σύνολο της οικονομίας. Ωστόσο, υποθέτει επίσης ότι οι επιχειρήσεις που έχουν τα δικά τους οικονομικά κίνητρα αγνοούν τον ωφέλιμο χαρακτήρα των επενδύσεών τους στο σύνολο της οικονομίας. Ως αποτέλεσμα, η τεχνολογική πρόοδος που επηρεάζει το μακροχρόνιο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης αποκτά χαρακτηριστικά δημοσίου αγαθού το οποίο υποπαρέχεται. Συνεπώς, η άσκηση πολιτικής που θα ενισχύει τις επενδύσεις των επιχειρήσεων σε τεχνολογία έχει νόημα. Αυτή είναι και η βασική διαφορά σε σχέση με την ανάλυση των νεοκλασικών υποδειγμάτων εξωγενούς οικονομικής μεγέθυνσης, στα οποία η άσκηση οικονομικής πολιτικής δεν αποφέρει αποτελέσματα στη μακροχρόνια ανάπτυξη της οικονομίας.

Τέλος, υφίσταται μία κατηγορία υποδειγμάτων οικονομικής μεγέθυνσης, μεταξύ των οποίων και ένα μεταγενέστερο υπόδειγμα του Romer (1990), στα οποία η τεχνολογική πρόοδος είναι αποτέλεσμα παραγωγής ιδεών και καινοτομιών που αυξάνουν την αποδοτικότητα της εργασίας (Αλογοσκούφης, 2014). Ο μακροχρόνιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στα συγκεκριμένα υποδείγματα εξαρτάται και πάλι από την τεχνολογική πρόοδο, με την διαφορά ότι η τελευταία είναι συνάρτηση του αριθμού των νέων ιδεών και καινοτομιών. Οι νέες ιδέες και καινοτομίες βελτιώνουν τη τεχνολογία παραγωγής και κατά επέκταση και την αποδοτικότητα της εργασίας. Τα υποδείγματα αυτά ερμηνεύουν την κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προκειμένου να μην παράγονται λιγότερες ιδέες και καινοτομίες από όσες θα ήταν κοινωνικά επιθυμητό, καθώς η μη θεσμική τους κατοχύρωση θα οδηγούσε σε μειωμένο ενδιαφέρον από πλευράς των ερευνητών στη παραγωγή νέων ιδεών αφού δεν θα υπήρχε αμοιβή για την αξία παραγωγής τους.

Σε μικροοικονομικό επίπεδο, οι επιχειρήσεις στο πλαίσιο του ανταγωνισμού τους, επενδύουν σε δραστηριότητες ΕΤΑΚ προκειμένου να καταστήσουν τα προϊόντα τους ελκυστικότερα στους καταναλωτές, μέσω της ποιοτικής διαφοροποίησης που επέρχεται σε αυτά από την εφαρμογή μίας καινοτομίας της επιχείρησης. Σε αυτή τη περίπτωση οι επιχειρήσεις που καινοτομούν, αν ληφθεί υπόψη ότι κατοχυρώνουν και δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, αποκτούν για ένα χρονικό διάστημα μονοπωλιακή δύναμη στην αγορά του προϊόντος και επωφελούνται υπερκανονικών κερδών. Τα υπερκανονικά⁴ κέρδη που

⁴ Ως υπερκανονικά ορίζονται τα οικονομικά κέρδη που είναι θετικά. Υπερκανονικά κέρδη μπορεί να καταγράψει μία επιχείρηση σε αγορές ατελώς ανταγωνιστικές (μονοπώλιο, ολιγοπώλιο, μονοπωλιακός

καταγράφουν σε αυτή τη περίπτωση οι επιχειρήσεις που καινοτομούν αποτελούν κίνητρο για την είσοδο και άλλων επιχειρήσεων στον κλάδο, διατιθέμενων να καινοτομήσουν προκειμένου να επωφεληθούν των υπερκανονικών κερδών, ή/και για ανάπτυξη καινοτόμων δραστηριοτήτων από πλευράς των ήδη υφιστάμενων στον κλάδο επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια οι επενδύσεις έχουν κίνητρο να επενδύουν σε καινοτόμες δραστηριότητες σε διαρκή βάση για την κερδοφορία τους. Οι επενδύσεις που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις σε έρευνα και δραστηριότητες έντασης γνώσης και τεχνολογίας οδηγούν στη παραγωγή νέας γνώσης και νέων καινοτομιών σχηματίζοντας το λεγόμενο ενάρετο κύκλο, στη βάση ενός μονοπωλιακού ανταγωνισμού μεταξύ τους.

Ενώ σε μικροοικονομικό επίπεδο οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους και επενδύουν σε έρευνα και καινοτομία για την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στη βάση της ζήτησης των προϊόντων τους, σε μακροοικονομικό επίπεδο η επένδυση σε έρευνα και καινοτομία επηρεάζει τη πλευρά της προσφοράς προϊόντος και βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας σε διαρθρωτική βάση.

1.3 Θεωρητικό Πλαίσιο

1.3.1 Περιφερειακά Συστήματα Καινοτομίας

Μία προσέγγιση που συνδέει τις δραστηριότητες ΕΤΑΚ με την οικονομική μεγέθυνση είναι η ολιστική προσέγγιση πολιτικής οικονομίας που αφορά στα συστήματα καινοτομίας.

Το σύστημα καινοτομίας σύμφωνα με τον Edquist (2006) μπορεί να είναι υπερεθνικό, εθνικό, περιφερειακό, τοπικό ή κλαδικό.

Ο όρος Εθνικό Σύστημα Καινοτομίας (National Systems of Innovation/NSI) εισήχθη για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία από τον Freeman (1987) και αναφέρεται ως ένα δίκτυο θεσμών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι δραστηριότητες και αλληλεπιδράσεις των οποίων έχουν ως αποτέλεσμα τη παραγωγή και διάχυση νέων τεχνολογιών. Σύμφωνα με το υπόδειγμα των συστημάτων καινοτομίας, η καινοτομία προκύπτει ως μία πολύπλοκη διαδικασία στην οποία εμπλέκεται πλήθος αλληλοεπιδρώντων μεταβλητών. Κύρια χαρακτηριστικά του υποδείγματος είναι ο πρωταγωνιστικός ρόλος των επιχειρήσεων στη

ανταγωνισμός). Κανονικά οικονομικά κέρδη θεωρούνται τα μηδενικά κέρδη που οι επιχειρήσεις καταγράφουν υπό καθεστώς τέλειου ανταγωνισμού μεταξύ τους.

παραγωγή έρευνας, οι ισχυρές αλληλεπιδράσεις επιχειρήσεων και κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και η μαθησιακή διαδικασία για τις επιχειρήσεις.

Ενώ αρχικά το πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος των συστημάτων καινοτομίας εστίαζε σε εθνικό επίπεδο, στη συνέχεια υπεισέρχονται στη σχετική ανάλυση η κλαδική και χωρική διάσταση. Στη βάση της χωρικής διάστασης των συστημάτων καινοτομίας αναπτύσσεται το σχήμα των Περιφερειακών Συστημάτων Καινοτομίας (Serappen, 2008). Το σχήμα αυτό περιλαμβάνει πέντε διακριτά και αλληλοεπιδρώμενα στοιχεία, όπως διατυπώνει ο Cooke (2001): Περιφέρεια, Καινοτομία, Δικτύωση, Μαθησιακή Διαδικασία, Αλληλεπίδραση. Λαμβάνοντας υπόψη ότι πλην του πρώτου στοιχείου, τα υπόλοιπα απαντώνται και στα NSI, η περιφερειακή διάσταση είναι αυτή που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά μίας και συλλαμβάνει τον τρόπο παραγωγής καινοτομίας σε περιφερειακό επίπεδο.

Κεντρική θέση στο σχήμα των Περιφερειακών Συστημάτων Καινοτομίας κατέχει η διαδικασία μάθησης, η οποία λαμβάνει χαρακτηριστικά συλλογικής εκμάθησης για τις επιχειρήσεις. Τη διαδικασία εκμάθησης διευκολύνει η δημιουργία Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙΠΕ) πλησίον των Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Πάρκων. Σε αυτή τη περίπτωση τίθενται ισχυρές βάσεις για την δημιουργία competence bloc (Eliasson, 1997), την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των δρώντων με ευνοϊκό τρόπο για την ανάπτυξη δράσεων έντασης γνώσης και τεχνολογίας με τελικό αποτέλεσμα τη δημιουργία περιφερειών έντασης γνώσης και περιοχών επιστημονικής αριστείας.

Η γνώση διαχέεται μέσω του στοιχείου της αλληλεπίδρασης των δρώντων και της κινητικότητας του ερευνητικού δυναμικού μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων. Ως απόρροια συνεργατικών δράσεων επιχειρήσεων και φορέων παροχής γνώσης αναπτύσσονται και νέα – καινοτόμα επιχειρηματικά σχήματα. Ο ρόλος του Κράτους εν προκειμένω εκτείνεται από την προώθηση των συνεργασιών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων για την ενίσχυση της παραγωγής έντασης γνώσης ως τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των παραγωγών καινοτομιών και του κοινού στις οποίες απευθύνονται και στην αντιμετώπιση περιορισμών που προκαλούν χαμηλή έκθεση της περιφέρειας στη διάχυση της γνώσης και των παραγόμενων αποτελεσμάτων της.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας το θεωρητικό πλαίσιο για την μελέτη του σχεδιασμού και της εφαρμογής της Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης στη Θεσσαλία βασίζεται στο σχήμα των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας.

Εντούτοις, για λόγους πλήρους κάλυψης των θεωρητικών διαστάσεων στην επόμενη παράγραφο αναφέρεται το μοντέλο του τριπλού έλικα, καθότι χρησιμοποιήθηκε στο σχεδιασμό της Περιφερειακής Στρατηγικής.

1.3.2 Άλλες προσεγγίσεις

Κάποιες άλλες πτυχές της σύνδεσης των δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ με την οικονομική ανάπτυξη, οι οποίες αναδεικνύουν το ρόλο της γνώσης και των φορέων παροχής της, είναι το μοντέλο του τριπλού έλικα και το τρίγωνο της γνώσης.

Σύμφωνα με το αναλυτικό πλαίσιο του τριγώνου της γνώσης (knowledge triangle) τα Πανεπιστήμια, ως κατεξοχήν φορείς παροχής γνώσης, έχουν τριπλή αποστολή : τη παραγωγή νέας γνώσης (έρευνα), τη διάχυσή της (διδασκαλία) και την εμπορική της αξιοποίηση (καινοτομία).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας αξίζει προσοχής το λεγόμενο μοντέλο του τριπλού έλικα (triple helix model), καθώς διέπει τη φιλοσοφία του σχεδιασμού της Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης Θεσσαλίας, από το στάδιο της διαβούλευσης για τη κατάρτισή της μέχρι τη σύνθεση των οργάνων του συστήματος διακυβέρνησής, σύμφωνα με όσα αναφέρονται ρητά στο κείμενο της Στρατηγικής.

Σύμφωνα με το μοντέλο του τριπλού έλικα (Etzkowitz, 2008), σε αντιδιαστολή με την προσέγγιση των συστημάτων καινοτομίας, βασικός είναι ο ρόλος των (δημόσιων) φορέων παραγωγής γνώσης (πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα) για την έρευνα, την καινοτομία και τελικά την ανάπτυξη με βασικό το στοιχείο τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση τριών παραγόντων : των φορέων παροχής γνώσης (Πανεπιστήμια), του Δημοσίου Τομέα (Διοίκηση) και του παραγωγικού τομέα (επιχειρήσεις). Ρόλος του Κράτους είναι να λειτουργήσει ως καταλύτης που διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των οργανισμών που παράγουν έρευνα και του ιδιωτικού τομέα. Από τη συνεργασία αυτή ωφελούνται και τα τρία μέρη με διαφορετικό τρόπο. Οι επιχειρήσεις με την αύξηση της κερδοφορίας τους, τα Πανεπιστήμια με την εξεύρεση πηγών χρηματοδότησης της έρευνας και το Κράτος με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της εθνικής παραγωγής.

Σε περιφερειακό επίπεδο επίσης η συνεργασία των τριών μερών της έλικας μπορεί να έχει σημαντικές θετικές επιδράσεις στη περιφερειακή ανάπτυξη.

Ενότητα 2 : Η έμφαση της ΕΕ στον τομέα της έρευνας

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται μία επισκόπηση της πολιτικής για την έρευνα στην Ευρώπη με ειδική μνεία στη σημασία που της προσδίδουν πλέον για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων.

2.1 Η αναγκαιότητα άσκησης ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής

Η ΕΕ τα τελευταία χρόνια δίνει σημαντική έμφαση στον τομέα της έρευνας. Η υστέρησή της σε όρους έντασης έρευνας και ανάπτυξης σε σχέση με τον κύριο ανταγωνιστή της, τις ΗΠΑ, αλλά και με την Ιαπωνία, όπως και η πίεση που δέχεται από τις αναδυόμενες ασιατικές οικονομίες (Κίνα, Ινδία) έχει τοποθετήσει την συζήτηση γύρω από την έρευνα σε ένα διαφορετικό πλαίσιο. Η σημασία της ύπαρξης ερευνητικής πολιτικής έγινε ακόμη περαιτέρω αντιληπτή με την οικονομική κρίση. Τα διδάγματα χωρών που αντιμετώπισαν συνθήκες ύφεσης στο παρελθόν, όπως η Φινλανδία μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού και οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας στα τέλη της δεκαετίας του 90, οι οποίες επένδυσαν σε δραστηριότητες έντασης γνώσης και τεχνολογίας κατορθώνοντας να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να πετύχουν έξοδο από την οικονομική κρίση, επαναπροσδιόρισαν την αντίληψη για την έρευνα σε ενωσιακό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι δαπάνες για Ε&Α εξαιρέθηκαν από τις περικοπές στο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής της Πορτογαλίας. Αλλά και στο ελληνικό πρόγραμμα οι περικοπές που έγιναν στις δαπάνες για Ε&Α υπήρξαν πολύ μικρότερες σε σχέση με άλλες κατηγορίες δαπανών.

Η σύγχρονη κοινοτική πολιτική για την έρευνα θεσπίστηκε τη δεκαετία του '80, με την θεσμοθέτηση των Προγραμμάτων Πλαίσιο (ΠΠ) της ΕΕ στον τομέα της επιστημονικής έρευνας. Πρόκειται για προγράμματα πενταετούς και από το 2000 επταετούς διάρκειας (ακολουθώντας τις προγραμματικές περιόδους της ΕΕ), τα οποία καθορίζουν σε επίπεδο Κοινότητας στόχους και προτεραιότητες προς χρηματοδότηση. Η θεσμική διάσταση των Προγραμμάτων κατοχυρώθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986. Συνολικά έχουν πραγματοποιηθεί 7 Προγράμματα Πλαίσιο για την έρευνα. Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη το Πρόγραμμα Horizon 2020, που καλύπτει τη περίοδο 14-20 με προϋπολογισμό 80 δις Ευρώ.

Η κατανόηση της χρήσης των δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ ως μέτρου αντικυκλικής πολιτικής, συνέβαλλε στον καθορισμό των στόχων και των προτεραιοτήτων για τη

Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020 και στην υιοθέτηση της Στρατηγικής της Έξυπνης Εξειδίκευσης.

2.2. Η Στρατηγική της Λισαβόνας & η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η Στρατηγική της Λισαβόνας υιοθετήθηκε από τους Ευρωπαίους Ηγέτες τον Μάρτιο του 2000 στη Σύνοδο Κορυφής που πραγματοποιήθηκε στην Λισαβόνα της Πορτογαλίας. Ο νέος στρατηγικός στόχος που τέθηκε τότε, όπως διακηρύχθηκε και αποτυπώθηκε στο κείμενο της Συνόδου Κορυφής ήταν να γίνει η πιο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή (European Council, 2000).

Η εφαρμογή της Στρατηγικής περιλάμβανε μία σειρά παρεμβάσεων σε τομείς όπως η εσωτερική αγορά, οι χρηματοπιστωτικές αγορές, ο συντονισμός των μακροοικονομικών πολιτικών με όρους που να βελτιώνει τα δημόσια οικονομικά και να ευνοεί την ανάπτυξη, η εκπαίδευση/κατάρτιση, η έρευνα, το σταθερό συνάλλαγμα και η Κοινωνία της Πληροφορίας.

Αναφορικά με την έρευνα, το Ευρωκοινοβούλιο είχε ψηφίσει το στόχο που συμφώνησαν τα Κράτη – Μέλη, το 3% του ΑΕΠ να κατευθύνεται στην έρευνα και ανάπτυξη, στόχος που τελικώς δεν επιτεύχθηκε. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2015 η ένταση σε E&A στην Ευρώπη των 28 ήταν στο 2,03% και στο 2,12% στην Ευρωζώνη, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (ΕΚΤ, 2017).

Ο τομέας της έρευνας συνολικά δεν αποτέλεσε αντικείμενο κοινοτικής νομοθεσίας, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του Ευρωκοινοβουλίου⁵. Οι λόγοι προφανώς σχετίζονται με τις διαφορετικές προτεραιότητες των Κρατών – Μελών και την απροθυμία εκχώρησης αρμοδιοτήτων σε υπερεθνικό επίπεδο.

Παρά την παραπάνω απροθυμία, δημιουργήθηκε ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας (European Research Area) που περιλαμβάνει δραστηριότητες, προγράμματα και πολιτικές έρευνας με υπερεθνικά χαρακτηριστικά. Η δημιουργία του διευκολύνει την κινητικότητα ερευνητών και ερευνητικών ιδρυμάτων και αποσκοπεί στη καλύτερη

⁵ Δείτε <http://www.europarl.europa.eu/highlights/el/1001.html>

λειτουργία του ανταγωνισμού στον τομέα της έρευνας αλλά και στις συνέργειες και εκμεταλλεύσεις συμπληρωματικότητας.

Διάδοχο σχήμα της Στρατηγικής της Λισαβόνας αποτελεί η Στρατηγική Ευρώπη 2020. Πρόκειται για την Αναπτυξιακή Ευρωπαϊκή Στρατηγική της τρέχουσας δεκαετίας, που ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την 26^η Μαρτίου 2010 και η οποία είναι συνέχεια της Στρατηγικής της Λισαβόνας. Πρωταρχικός στόχος της νέας στρατηγικής είναι να καταστήσει την ΕΕ μία βιώσιμη οικονομία, χωρίς αποκλεισμούς, που θα προσφέρει υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας ανταγωνιστικότητας, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής (European Commission, 2010).

Όπως αποτυπώνεται στην ανακοίνωση της Επιτροπής, η Στρατηγική θέτει τρεις προτεραιότητες αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει η ανάπτυξη. Η ανάπτυξη θα πρέπει να είναι :

- «έξυπνη», δηλαδή να βασίζεται στη γνώση και στη καινοτομία
- βιώσιμη, δηλαδή στη κατεύθυνση μίας αποδοτικότερης χρήσης των πόρων και μίας πιο «πράσινης» και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας
- και τέλος, χωρίς αποκλεισμούς, να επιτυγχάνει δηλαδή οικονομία με υψηλή απασχόληση και επιπροσθέτως οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Όπως διαφαίνεται από την ίδια την Ανακοίνωση της Επιτροπής, η ιδέα για μία ανάπτυξη που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία κατέχει κεντρική θέση στην υιοθέτηση της νέας Αναπτυξιακής Στρατηγικής. Αποτελεί τη πρώτη κατά σειρά προτεραιότητα, γεγονός που αντανακλά την ξεχωριστή σημασία που αποδίδεται πλέον στην έρευνα και τη καινοτομία ως μοχλούς για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Για την επίτευξη της έξυπνης ανάπτυξης, όπως αποτυπώνεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής, πρέπει να βελτιωθούν οι Ευρωπαϊκές επιδόσεις στους τομείς της εκπαίδευσης (για την ενίσχυση της μάθησης και των δεξιοτήτων του πληθυσμού), της έρευνας και της καινοτομίας (για τη δημιουργία νέων προϊόντων που θα έχουν προστιθέμενη αξία) αλλά και της ψηφιακής κοινωνίας (με την αξιοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών ωφελειών από τη χρήση ΤΠΕ).

Οι ειδικότεροι στόχοι της Στρατηγικής αφορούν την απασχόληση, την έρευνα & ανάπτυξη, την κλιματική αλλαγή, την εκπαίδευση και την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι ποσοτικοί και πρέπει να έχουν επιτευχθεί μέχρι το 2020. Καταγράφονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 1 Στόχοι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»

Οι 5 Στόχοι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»	
1.	Το 75% του πληθυσμού μεταξύ 20 – 64 ετών θα πρέπει να έχει απασχόληση
2.	Το 3% του ΑΕΠ της ΕΕ πρέπει να επενδύεται στην Ε&Α
3.	Τουλάχιστον το 20 % της ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, η ενεργειακή απόδοση να έχει αυξηθεί κατά 20% και να έχουν μειωθεί οι εκπομπές του αερίου του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με το 1990
4.	Το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου πρέπει να είναι κάτω του 10% και ταυτόχρονα τουλάχιστον το 40% των νέων να έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
5.	Μείωση κατά 20 εκατομμύρια του αριθμού των ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια

Πηγή : Ευρωπαϊκής Επιτροπή (2010), ίδια επεξεργασία

Δεύτερος από τους πέντε αυτούς βασικούς στόχους είναι να επενδύεται το 3% του ΑΕΠ της ΕΕ στην Ε&Α. Ουσιαστικά, πρόκειται για αναδιατύπωση του στόχου που είχε τεθεί για την Ε&Α με τη Στρατηγική της Λισαβόνας και ο οποίος δεν είχε επιτευχθεί.

Στα πλαίσια των τριών προτεραιοτήτων για «έξυπνη», βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη έχουν υιοθετηθεί 7 εμβληματικές πρωτοβουλίες, οι οποίες αναμένεται να λειτουργήσουν καταλυτικά για την επίτευξη προόδου σε κάθε βασική προτεραιότητα. Αναφορικά με την «έξυπνη» ανάπτυξη οι πρωτοβουλίες που έχουν υιοθετηθεί είναι τρεις : η Ένωση Καινοτομίας, η Νεολαία σε κίνηση και το Ψηφιακό Θεματολόγιο για την Ευρώπη.

Πίνακας 2 Οι εμβληματικές πρωτοβουλίες της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»

Προτεραιότητα	Εμβληματική Πρωτοβουλία
Έξυπνη Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ένωση Καινοτομίας ➤ Νεολαία σε Κίνηση ➤ Ψηφιακό Θεματολόγιο για την Ευρώπη
Βιώσιμη Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Μία Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά του πόρους ➤ Μία Βιομηχανική Πολιτική για την εποχή της Παγκοσμιοποίησης

Χωρίς αποκλεισμούς Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας ➤ Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας
-----------------------------	--

Πηγή : Ευρωπαϊκής Επιτροπή (2010), ίδια επεξεργασία

Από τις τρεις εμβληματικές πρωτοβουλίες που έχουν υιοθετηθεί στο πλαίσιο της Έξυπνης Ανάπτυξης, σημαντικότερη για την Έρευνα και τη Καινοτομία είναι η Ένωση Καινοτομίας. Η πρωτοβουλία αυτή συγχρονίζει την πολιτική για την Ε&Κ στις ανάγκες και τις προκλήσεις της εποχής μας (π.χ. κλιματική αλλαγή, ενεργειακή απόδοση, κ.α.). Στοχεύει στην ενίσχυση κάθε κρίκου στη λεγόμενη αλυσίδα της καινοτομίας από τη βασική έρευνα ως την εμπορική αξιοποίηση.

2.3 Σύνδεση της Αναπτυξιακής Πολιτικής της ΕΕ με την Πολιτική Συνοχής

Η Πολιτική Συνοχής αποτελεί σε πρώτη ανάγνωση την πολιτική της ΕΕ για την περιφερειακή ανάπτυξη στα κράτη μέλη της, ενώ έμμεσα συμβάλλει στην οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα ως μια εν δυνάμει επενδυτική πολιτική της ΕΕ. Στοχεύει σε όλες τις Περιφέρειες και πόλεις της ΕΕ για να στηρίζει τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, την οικονομική και βιώσιμη ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών. Για την επίτευξη των στόχων της Περιφερειακής Πολιτικής στη Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020, έχουν διατεθεί για τη Πολιτική Συνοχής 351,8 εκ. Ευρώ, σχεδόν το 1/3 του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ⁶. Για την διασφάλιση της επίτευξης των αναπτυξιακών στόχων για πρώτη φορά σε σχέση με προηγούμενες προγραμματικές περιόδους υιοθετήθηκε το σχήμα των αιρεσιμοτήτων, που αναλύεται σε επόμενη ενότητα.

Βάση για τη σύνδεση της Πολιτικής Συνοχής με τη Πολιτική Ανάπτυξης αποτέλεσε το κείμενο « Πολιτική Συνοχής 2014 – 2020 : Επενδύσεις στην ανάπτυξη και στην απασχόληση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011). Πρώτη από τις αλλαγές στον τρόπο εφαρμογής της Πολιτικής Συνοχής που προτείνονται στο κείμενο είναι η εστίασή της στις προτεραιότητες της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Για τη πραγματοποίηση της συγκεκριμένης αλλαγής είχε προηγηθεί η έγκριση του Πολυετούς Δημοσιονομικού

⁶ Δείτε https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/investment-policy/

Πλαισίου από την Επιτροπή⁷ (Ιούνιος 2011) , το οποίο προέβλεπε την υπαγωγή και των πέντε ΕΔΕΤ σε ένα κοινό στρατηγικό πλαίσιο.

Η σύνδεση των δύο πολιτικών πραγματοποιείται με την πρόβλεψη του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 1303/2013, σύμφωνα με την οποία όλες οι παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται από τα πέντε διαρθρωτικά ταμεία πρέπει να συμβάλλουν στην υλοποίηση της Στρατηγικής « Ευρώπη 2020» και των ειδικών τους αποστολών που απορρέουν από το άρθρο 174 της Συνθήκης της Λισαβόνας για την επίτευξη κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής (ΣΛΕΕ, 2009).

Στο πλαίσιο που θέτει η άνω πρόβλεψη τα σημαντικότερα συνδεδετικά σημεία των δύο πολιτικών είναι :

- Τα Σύμφωνα Εταιρικής Σχέσης, ως κύρια εργαλεία υλοποίησης της Στρατηγικής « Ευρώπη 2020»
- Η κοινή δέσμη Θεματικών Στόχων⁸ για τα ΕΔΕΤ
- Η θεματική συγκέντρωση⁹ σε συγκεκριμένες προτεραιότητες στα πλαίσια των άνω Θεματικών Στόχων

Η Πολιτική Συνοχής ουσιαστικά αποτελεί το κύριο επενδυτικό εργαλείο της ΕΕ για την επίτευξη των ειδικότερων στόχων της Στρατηγικής « Ευρώπη 2020», που αναλύθηκαν στη προηγούμενη παράγραφο.

⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 29^{ης} Ιουνίου 2011, με τίτλο : « Ένας Προϋπολογισμός για την Ευρώπη 2020»

⁸ Πρόκειται για τους 11 Θεματικούς Στόχους που θέτει η Στρατηγική « Ευρώπη 2020». Γίνεται αναλυτική τους παρουσίαση στην Παράγραφο 4.1.

⁹ Πρόκειται για περιορισμούς αναφορικά με τη κατανομή των πόρων των ταμείων ανά περιφέρειες.

Ενότητα 3 : Η πολιτική έρευνας και καινοτομίας στην Ελλάδα

Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε την πολιτική έρευνας και καινοτομίας στο εθνικό επίπεδο επιχειρώντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην πολιτική του ελληνικού κράτους από τη δεκαετία του 70 και έπειτα. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζουμε επίσης τη σχέση Κεντρικής Διοίκησης και Περιφερειών στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής για την έρευνα και καινοτομία και τη συμβολή της RIS³ στην αποτελεσματικότερη συνεργασία τους.

3.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Μέχρι την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981, η δημόσια πολιτική για την έρευνα δεν αποτελούσε προτεραιότητα της εθνικής πολιτικής ημερήσιας διάταξης. Σε αυτό συνέτεινε ότι μέχρι τότε το παραγωγικό μοντέλο της χώρας βασιζόταν σε στατικούς παράγοντες, όπως οι πρώτες ύλες και το ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να κυριαρχούν κλάδοι χαμηλής εντάσεως τεχνολογίας και η προστιθέμενη αξία των παραγόμενων προϊόντων να κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα και παράλληλα δεν υπήρχε πολιτική στήριξης των τεχνολογικά αναβαθμισμένων κλάδων. Χαρακτηριστικό επίσης παράδειγμα απουσίας πολιτικής είναι ότι μέχρι και το 1987 η δαπάνη για E&A δεν εξέπιπτε από το φορολογητέο εισόδημα (Τσούνης, 2001).

Η κατάσταση διαφοροποιείται από την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ ως πλήρες μέλος το 1981. Στα πλαίσια του εξευρωπαϊσμού των πολιτικών και της επίδρασης του υπερεθνικού επιπέδου στο εθνικό, προβάλλουν, δειλά μεν, μία σειρά από αλλαγές στον τομέα της ερευνητικής πολιτικής σε ζητήματα όπως η οργάνωση του κεντρικού φορέα για την άσκηση της πολιτικής έρευνας, το θεσμικό πλαίσιο της έρευνας και η χρηματοδότησή της.

Η πρώτη βελτίωση στην άσκηση της πολιτικής έρευνας επέρχεται με τη συγκρότηση ανώτατης υπηρεσίας της Κεντρικής Διοίκησης σε επίπεδο Υπουργείου. Τον Ιούλιο του 1982 συστήνεται Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας, το οποίο όμως δεν μακροημερεύει αφού το 1985 καταργείται, υποβιβασόμενο σε επίπεδο Γενικής Γραμματείας. Το 1985 συγκροτείται η ΓΓΕΤ, ως ανώτατη υπηρεσία της Κεντρικής Διοίκησης στη χάραξη της ερευνητικής πολιτικής, υπηρεσία που υφίσταται μέχρι σήμερα. Διαχρονικά η ΓΓΕΤ έχει ενταχθεί σε διαφορετικά Υπουργεία. Αρχικά ήταν ενταγμένη στο Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας & Τεχνολογίας. Με τη συγχώνευση

του συγκεκριμένου Υπουργείου με άλλα Υπουργεία όπως το Εμπορίου και το Πολιτισμού το 1996, η ΓΓΕΤ μεταφέρεται στο νεοσύστατο Υπουργείο Ανάπτυξης. Στο Υπουργείο Ανάπτυξης παραμένει μέχρι το 2009 οπότε και μεταπηδά στο Υπουργείο Παιδείας, στο οποίο παραμένει μέχρι σήμερα. Ωστόσο, από τον Ιανουάριο του 2015 η ΓΓΕΤ εποπτεύεται από αναπληρωτή Υπουργό. Για πρώτη φορά μετά το 1985, έπειτα από σχεδόν 30 χρόνια, ορίζεται υπουργός με αποκλειστική αρμοδιότητα την άσκηση πολιτικής στον τομέα της έρευνας.

Η χρηματοδότηση της έρευνας βελτιώθηκε μετά το 1981 κυρίως λόγω της εισροής κοινοτικών κονδυλίων της δυνατότητας απορρόφησης πόρων από τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα αλλά και από τα Προγράμματα Πλαίσιο για την έρευνα. Σε εθνικό επίπεδο όμως η δαπάνη σε E&A παραμένει σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι μέχρι το 2016 η ένταση σε E&A δεν ξεπερνούσε το 1% του ΑΕΠ. Για πρώτη φορά αυτό συνέβη το 2016 οπότε και διαμορφώθηκε στο 1,01% του ΑΕΠ. Η τάση του συγκεκριμένου μεγέθους αναμένεται να είναι αυξητική τα επόμενα χρόνια λόγω και της απορρόφησης περισσότερων πόρων από τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για τις μελλοντικές προοπτικές της έρευνας στη χώρα.

Διαχρονικά όμως, η χαμηλή χρηματοδότηση της έρευνας από το ελληνικό κράτος δικαιολογείται από δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, από τη γενικότερη κατάσταση της χώρας τις προηγούμενες δεκαετίες και τις ελλείψεις που υπήρχαν σε βασικές υποδομές. Κεντρική κατεύθυνση ήταν η χρηματοδότηση έργων υποδομής για την κάλυψη βασικών ελλείψεων. Δεύτερον, η χρηματοδότηση της έρευνας δεν έχει άμεσο αντίκτυπο στο ΑΕΠ και στην ανάπτυξη της χώρας με τον τρόπο που επιδρούν τα έργα υποδομών. Ωστόσο, εκτός από το ρόλο των δύο αυτών παραγόντων, δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε τον ρόλο της πολιτικής βούλησης που ήταν στη κατεύθυνση της χρηματοδότησης έργων υποδομής έναντι της έρευνας λόγω του απτού τους αποτελέσματος. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συντελούσαν για χρόνια στη συντήρηση ενός φαύλου κύκλου υποχρηματοδότησης της έρευνας στη χώρα.

Δεύτερος πυλώνας άσκησης πολιτικής του ελληνικού κράτους για την έρευνα αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο. Ως προς το θεσμικό πλαίσιο έχουμε επίσης να σημειώσουμε ότι είναι και εδώ εμφανής η επιρροή του εξευρωπαϊσμού. Ουσιαστικά, θεσμικό πλαίσιο για την

έρευνα αρχίσει να αναπτύσσεται μετά το 1982 και οι εθνικές προτεραιότητες ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τις ευρωπαϊκές .

Το θεσμικό πλαίσιο παρουσίαζε επίσης μία σειρά από ελλείψεις και αδυναμίες. Πρώτον, δεν εντάχθηκε ποτέ τα προηγούμενα χρόνια στο πλαίσιο μίας εθνικής πολιτικής ΕΤΑΚ. Δεύτερον, δεν παρουσίαζε ποτέ μία διαχρονική συνέχεια καθώς προσαρμοζόταν σε κάθε περίοδο ώστε να συμβαδίζει με τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες λόγω του ετεροπροσδιορισμού που αναφέραμε πιο πάνω. Τρίτον, δεν είχε ποτέ τα χαρακτηριστικά μίας στοιχειοθετημένης πολιτικής (evidence – based policy) υπό την έννοια να προβλέπει αποτίμηση των δημοσίων παρεμβάσεων σε κάθε περίοδο ώστε να υπάρχει ανατροφοδότηση που να οδηγεί σε ανασχεδιασμό των παρεμβάσεων, διορθωτικές και βελτιωτικές κινήσεις και σε συμπεράσματα που να λαμβάνονται υπόψη στον σχεδιασμό των επόμενων παρεμβάσεων. Τέταρτον, χαρακτηριζόταν από απουσία τακτικότητας σε ερευνητικές προκηρύξεις.

Τα τελευταία χρόνια όμως υπάρχουν σαφείς προσπάθειες αντιστροφής της απογοητευτικής αυτής εικόνας. Πρώτη ένδειξη της μεταστροφής του κλίματος αποτελεί η συνεχής αυξητική πορεία της έντασης σε Ε&Α μέσα στα χρόνια της κρίσης. Δεδομένου ότι ο δείκτης αυτός είναι ο λόγος της δαπάνης που πραγματοποιείται για Ε&Α προς το ΑΕΠ της χώρας, θα μπορούσε κανείς εύλογα να υποθέσει ότι η συγκεκριμένη αύξηση οφείλεται στη συρρίκνωση του ΑΕΠ λόγω οικονομικής ύφεσης. Όμως αυτό είναι ένα μέρος μόνο της πραγματικότητας, καθώς οι δαπάνες σε Ε&Α σε απόλυτα μεγέθη έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια τόσο από πλευράς των επιχειρήσεων όσο και από πλευράς του κράτους.

Πίνακας 3 Ένταση Ε&Α 2011 - 2017

Μέγεθος/Έτος	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ¹⁰
Ένταση Ε&Α	0,67%	0,70%	0,81%	0,83%	0,97%	1,01%	1,14%

Πηγή : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (2018)

Δεύτερη ένδειξη που αποτελεί ελπιδοφόρο μήνυμα για την αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου της έρευνας αποτελούν δύο νέοι νόμοι για την έρευνα : ο νόμος 4310/2014 «Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 258/Α/08 -12-2014) και ο αναθεωρημένος νόμος 4386/2016 «Ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες

¹⁰ Πρόκειται για προκαταρκτικά στοιχεία που έχει δημοσιεύσει το ΕΚΤ και έχουν αποσταλεί στη Eurostat.

διατάξεις» (ΦΕΚ 83/A/11-05-2016), οι οποίοι ορίζουν ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα και ρυθμίζουν βασικά της ζητήματα. Ενδεικτικό της σημασίας που έχει η ψηφισιολογία και εφαρμογή των νέων νόμων αποτελεί το γεγονός ότι μέχρι το 2014 και για σχεδόν τριάντα χρόνια το θεσμικό πλαίσιο της έρευνας στη χώρα καθοριζόταν από το νόμο 1514/85, το νόμο – πλαίσιο για την έρευνα, ο οποίος υφίστατο τροποποιήσεις στα άρθρα του. Από την άλλη πλευρά πρέπει να σημειωθεί ότι κατά το παρελθόν επιχειρήθηκαν και άλλες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του θεσμικού πλαισίου για την έρευνα. Ο νόμος 3653/2008 που ψηφίστηκε το 2008 και αναθεωρούσε το θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα και τη τεχνολογία, αν και ψηφίστηκε εντούτοις δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Στην κατεύθυνση της αναβάθμισης της πολιτικής έρευνας στην Ελλάδα συμβάλλουν η ίδρυση του Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας & Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ) και ο Οδικός Χάρτης Ερευνητικών Υποδομών.

Αναφορικά με την δημόσια πολιτική για τη καινοτομία, αυτή ασκείται, όπως και στη περίπτωση της έρευνας, με δύο τρόπους, μέσω θεσμικών παρεμβάσεων και μέσω χρηματοδότησης. Διαχρονικά η δημόσια πολιτική για τη καινοτομία υλοποιούνταν στη χώρα κυρίως μέσω των αναπτυξιακών νόμων. Παραδείγματα εργαλείων που χρησιμοποιούνται από θεσμικής πλευράς είναι μεταξύ άλλων το ρυθμιστικό πλαίσιο για τις νεοφυείς επιχειρήσεις (startups), το πλαίσιο συμμετοχής σε εταιρείες τεχνολογίας (spin-offs) ενώ από χρηματοδοτικής πλευράς οι επιδοτήσεις στις καινοτόμες επιχειρήσεις και οι διευκολύνσεις στη λήψη δανείων. Ο ισχύων αναπτυξιακός νόμος δίνει δυνατότητες συνδυαστικών επιλογών για τις επιχειρήσεις που καινοτομούν.

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat για το έτος 2014, η Ελλάδα ήταν ουραγός στις αιτήσεις για διπλώματα ευρεσιτεχνίας, βρισκόμενη σε καλύτερη θέση μόνο από χώρες όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Λιθουανία, η Πολωνία και η Κύπρος. Ανάλογη είναι η θέση που λαμβάνει και στην εξαγωγή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Ωστόσο, η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για την καινοτομία ως απόρροια της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης και η εφαρμογή της ίδιας της Στρατηγικής αναμένεται να βελτιώσουν τις επιδόσεις της χώρας σε όρους καινοτομίας τα προσεχή χρόνια.

3.2 Ανάλυση των σχέσεων κεντρικού Κράτους & Περιφερειών κατά την άσκηση δημόσιας πολιτικής για την έρευνα και καινοτομία

Έχοντας διατρέξει τα βασικά σημεία της πολιτικής έρευνας του ελληνικού κράτους, αξίζει στο σημείο αυτό να εξετάσουμε την ανταγωνιστική σχέση που είχε διαμορφωθεί τα προηγούμενα χρόνια μεταξύ του Κεντρικού Κράτους και των Περιφερειών σε θέματα που άπτονται της έρευνας, ιδίως σε ζητήματα χρηματοδότησης δράσεων μέσω των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων. Η περιορισμένη συνεργασία τους στις (ολιγάριθμες πράγματι) πρωτοβουλίες της Κεντρικής Διοίκησης για δράσεις E&K σε περιφερειακό επίπεδο όπως οι Πόλοι Καινοτομίας και τα Τεχνολογικά Πάρκα, αν δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως προβληματική, μπορεί να χαρακτηριστεί σίγουρα αναποτελεσματική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Δράση Περιφερειακοί Πόλοι Καινοτομίας που αν και πολλοί χαρακτηρίστηκαν ως επιτυχημένοι, εντούτοις δεν υπήρξε συνέχεια (ΓΓΕΤ, 2016). Η συγγραφή της συγκεκριμένης παραγράφου βασίστηκε σε πληροφορίες που συλλέχτηκαν από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Διαχρονικά μεταξύ της Κεντρικής Διοίκησης και των Περιφερειών υπήρχε μία σχέση ανταγωνισμού ως προς τη διαχείριση των ζητημάτων που άπτονται της δημόσιας πολιτικής για την έρευνα (αρμοδιότητες, κονδύλια, κ.α.). Οι ελληνικές Περιφέρειες είχαν ανέκαθεν μικρό ρόλο στο εθνικό σύστημα E&A. Μικρή συμμετοχή είχαν επίσης και στο εθνικό σύστημα καινοτομίας.

Η επιφυλακτικότητα με την οποία αντιμετώπιζε το Κεντρικό Κράτος τις Περιφέρειες ως προς την ικανότητά τους να διαχειριστούν ζητήματα ΕΤΑΚ ήταν πασιφανής από το γεγονός ότι στις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους οι Περιφέρειες δεν μπορούσαν να εντάξουν στα Επιχειρησιακά τους Προγράμματα δράσεις κρατικών ενισχύσεων για έρευνα και καινοτομία. Τη συγκεκριμένη αρμοδιότητα είχε μόνο η ΓΓΕΤ.

Κομβικό σημείο για την έναρξη ουσιαστικού διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των Περιφερειών και της ΓΓΕΤ υπήρξε η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης. Για πρώτη φορά με τον σχεδιασμό των Περιφερειακών RIS³ οι Περιφέρειες κλήθηκαν να διαχειριστούν ζητήματα ΕΤΑΚ σε τοπικό επίπεδο, συμβάλλοντας στη χάραξη της Περιφερειακής Στρατηγικής, ενώ παράλληλα απέκτησαν πόρους μέσω του ΠΕΠ για την υλοποίηση δράσεων στο συγκεκριμένο πεδίο. Επίσης, εκπρόσωπος της Ένωσης Περιφερειών συμμετέχει στο σύστημα διακυβέρνησης της Εθνικής Στρατηγικής.

Στη βελτίωση της σχέσης Κεντρικής Διοίκησης και Περιφερειών και της συνεργασίας τους σε ζητήματα ΕΤΑΚ συνέβαλε το νέο θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα που ισχύει από το 2016 με το ν. 4386/2016 που αναφέρθηκε στη προηγούμενη παράγραφο. Οι Περιφέρειες με το νέο νόμο αναπτύσσουν συνέργειες με τη ΓΓΕΤ μέσω του θεσμού των Περιφερειακών Συμβουλίων Έρευνας Καινοτομίας (ΠΣΕΚ), τα οποία αποτελούν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ ΓΓΕΤ & Περιφερειών, στην ανάλυση των στρατηγικών για την ανάπτυξη της ΕΤΑΚ στις Περιφέρειες και στην ανάληψη συντονισμένων δράσεων Κέντρου – Περιφέρειας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 8.

Συμπερασματικά, η άνωθεν επιβολή της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, πέρα από τα όποια άλλα θετικά στοιχεία επέφερε στην δημόσια πολιτική για την έρευνα, λειτούργησε και ως καταλύτης για την επίλυση ενός σημείου τριβής ανάμεσα στο Κεντρικό Κράτος και τις Περιφερειακές Αρχές, συμβάλλοντας κατά αυτό τον τρόπο στην οικοδόμηση ενός κλίματος διαλόγου, συνεργασίας και εμπιστοσύνης.

Ενότητα 4 : Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης

4.1 Η Προγραμματική Περίοδος 2014 – 2020 και οι Θεματικοί Στόχοι

Όπως αναφέρθηκε ήδη στην Ενότητα 2 ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της Προγραμματικής Περιόδου 2014 – 2020 αποτελεί η άμεση σύνδεση της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ με την αναπτυξιακή στρατηγική «Ευρώπη 2020». Επιπροσθέτως, η λογική της κάθε παρέμβασης στο πλαίσιο της τρέχουσας Προγραμματικής περιόδου εστιάζει στις αναπτυξιακές ανάγκες και προκλήσεις και είναι προσανατολισμένη στα αποτελέσματα.

Η Πολιτική Συνοχής υλοποιείται μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων¹¹ (ΕΔΕΤ). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει θεσπίσει ειδικό κανονισμό για κάθε ταμείο ενώ παράλληλα υπάρχει και κοινός κανονισμός, ο Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013, που διέπει όλα τα ΕΔΕΤ.

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Άρθρο 9 του Κανονισμού (ΕΕ) 1303/2013, κάθε ΕΔΕΤ προκειμένου να συμβάλλει στη στρατηγική της ένωσης για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη καθώς και στις ειδικές αποστολές κάθε ταμείου, υποστηρίζει 11 Θεματικούς Στόχους. Οι Θεματικοί αυτοί Στόχοι (ΘΣ) αποτυπώνονται στον κάτωθι πίνακα :

¹¹ Πρόκειται για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας & Αλιείας (ΕΤΘΑ).

Πίνακας 4 Θεματικοί Στόχοι Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020

Θεματικός Στόχος 1	Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
Θεματικός Στόχος 2	Βελτίωση της πρόσβασης, της χρήσης και της ποιότητας των ΤΠΕ
Θεματικός Στόχος 3	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ επιχειρήσεων
Θεματικός Στόχος 4	Υποστήριξη της μετάβασης σε μία οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς
Θεματικός Στόχος 5	Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων
Θεματικός Στόχος 6	Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων
Θεματικός Στόχος 7	Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων
Θεματικός Στόχος 8	Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας της εργασίας
Θεματικός Στόχος 9	Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων
Θεματικός Στόχος 10	Επένδυση στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και τη δια βίου μάθηση
Θεματικός Στόχος 11	Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημοσίων αρχών και των ενδιαφερομένων φορέων και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης

Πηγή : Άρθρο 9, Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013 «περί καθορισμού κοινών διατάξεων»

Οι 11 ΘΣ εξειδικεύονται σε επενδυτικές προτεραιότητες για κάθε ΕΔΕΤ οι οποίες ορίζονται στους ειδικούς κανόνες για κάθε ταμείο. Ο ΘΣ1 που αφορά την ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας χρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ όπως ορίζεται στο άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 1301/2013 και υποστηρίζεται μέσω δύο επενδυτικών προτεραιοτήτων :

1^α. Ενίσχυσης των υποδομών έρευνας και καινοτομίας και των ικανοτήτων ανάπτυξης αριστείας στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας και της προαγωγής των κέντρων ικανότητας, ιδίως των κέντρων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος

1β. Προαγωγής επιχειρηματικών επενδύσεων στην E&K, ανάπτυξης δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης

Η υποστήριξη δράσεων των Κρατών – Μελών από τα ΕΔΕΤ στο πλαίσιο της Προγραμματικής Περιόδου 2014 – 2020 απαιτεί την εκπλήρωση ορισμένων προϋποθέσεων , όπως ορίζεται στο Άρθρο 19 του Κανονισμού 1303/2013. Οι προϋποθέσεις αυτές ονομάζονται εκ των προτέρων αιρεσιμότητες (ex ante conditionalities) και οφείλουν να καλύπτονται πριν την αποδέσμευση ποσών από τα ΕΔΕΤ προς τα Κράτη – Μέλη, διότι η μη εκπλήρωσή τους αίρει την αποδέσμευση των πόρων.

Η εκταμίευση πόρων για τον ΘΣ1 απαιτεί την εκπλήρωση των εξής αιρεσιμοτήτων :

1. Η ύπαρξη μίας εθνικής ή περιφερειακής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης σε συνάφεια με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων, η οποία να προκαλεί μόχλευση στην ιδιωτική δαπάνη για έρευνα και καινοτομία και να συνδέεται με την καλή επίδοση των εθνικών ή περιφερειακών συστημάτων έρευνας και καινοτομίας
2. Η ύπαρξη πολυετούς σχεδίου για τον προϋπολογισμό κόστους και τον καθορισμό προτεραιοτήτων επενδύσεων

Η έξωθεν επιβολή της χάραξης μίας στρατηγικής για την έξυπνη εξειδίκευση, ήταν ιδιαίζουσας σημασίας για μία χώρα όπως η Ελλάδα, που για πολλά χρόνια δεν έδινε προτεραιότητα στη πολιτική για την έρευνα, για τους λόγους που αναλύθηκαν στην Ενότητα 3. Ας προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε την ιδιαίτερη αυτή σημασία με τη βοήθεια της Θεωρίας Παιγνίων.

Αρχικά ας θεωρήσουμε την απουσία χάραξης στρατηγικής για την E&K τα προηγούμενα χρόνια ως αποτέλεσμα μη συνεργασίας δύο εμπλεκόμενων μερών. Για απλούστευση της ανάλυσης έχει θεωρηθεί από τον συγγραφέοντα ότι οι παίκτες του παιγνίου (τα εμπλεκόμενα μέρη) είναι δύο : οι Δημόσιοι Φορείς και οι λοιποί παράγοντες (επιχειρήσεις, πανεπιστήμια και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα). Επίσης, έχει θεωρηθεί ότι τα οφέλη από τη χάραξη μίας στρατηγικής για την E&K είναι μεγαλύτερα σε σχέση με

εκείνα που προκύπτουν χωρίς την ύπαρξη της στρατηγικής. Εξαιτίας της μη συνεργασίας των δύο παικτών τα προηγούμενα χρόνια, το αποτέλεσμα ήταν ο εγκλωβισμός στο κάτω δεξιά κουτί της Nash ισορροπίας¹², ένα αποτέλεσμα με μικρά οφέλη και για τα δύο μέρη. Η εξωγενής θεσμική επιβολή από την ΕΕ της συνεργασίας των δύο παικτών με τη μορφή της εκπλήρωσης της αιρεσιμότητας αναφορικά με τη χάραξη Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, επιτρέπει τη μετάβαση από το κάτω δεξιά αποτέλεσμα της Μη Συνεργατικής-Nash ισορροπίας στο άνω αριστερά αποτέλεσμα της Συνεργατικής Ισορροπίας, που έχει περισσότερα οφέλη/μεγαλύτερες αποδόσεις και για τα δύο μέρη (win – win). Η μετάβαση αυτή σηματοδοτεί μία βελτίωση κατά Pareto¹³, δηλαδή μία βελτίωση της θέσης και των δύο παικτών.

Η συλλογιστική αποτυπώνεται στο επόμενο σχήμα.

Σχήμα 1 Η ερμηνεία της άνωθεν επιβολής της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης σε όρους Θεωρίας Παιγνίων

Παίκτης	Παίκτης 1 : Δημόσιοι Φορείς		
Παίκτης 2 : Λοιποί Παράγοντες	Στρατηγικές	Συνεργασία	Μη Συνεργασία
	Συνεργασία	<u>Συνεργατική Ισορροπία</u> Υψηλά οφέλη από δραστηριότητες ΕΤΑΚ	
	Μη Συνεργασία		<u>Μη Συνεργατική – Nash ισορροπία</u> Μικρά οφέλη από δραστηριότητες ΕΤΑΚ

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι για την Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020, όλοι οι πόροι του ΘΣ1 θα κατευθυνθούν στην υλοποίηση δράσεων της Στρατηγικής Έξυπνης

¹² Ως Nash ισορροπία είναι εκείνη η ισορροπία που προκύπτει όταν ο κάθε παίκτης επιλέγει τη στρατηγική του ως βέλτιστη απόκριση στη στρατηγική του άλλου παίκτη. Εν προκειμένω, όταν ένας από τους δύο παίκτες επιλέγει τη στρατηγική μη συνεργασίας τότε και ο άλλος παίκτης έχει κίνητρο να πράξει ακριβώς το ίδιο.

¹³ Βελτίωση κατά Pareto προκύπτει όταν καλυτερεύει η θέση ενός ατόμου ή μίας ομάδας ατόμων χωρίς να χειροτερεύει η θέση κανενός άλλου ατόμου ή καμίας άλλης ομάδας. Εν προκειμένω, βελτιώνεται η θέση και των δύο παικτών.

Εξειδίκευσης. Οι πόροι αυτοί ανέρχονται σε 1.134.196.332,00 Ευρώ και αντιστοιχούν στο 5,37% των συνολικών διαθέσιμων πόρων από τα ΕΔΕΤ για την τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο στη χώρα μας. Προτεραιότητα στην υλοποίηση δράσεων της Έξυπνης Εξειδίκευσης δίνουν οι Θεματικοί Στόχοι 2,3,5,8.

4.2 Η RIS³ στην Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020

Νέο στοιχείο της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020 αποτελεί η Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (Research and Innovation Strategy for Smart Specialization/RIS³), η οποία όπως προαναφέρθηκε λειτουργεί ως αιρεσιμότητα για την εκταμίευση των πόρων του ΕΤΠΑ σε δράσεις του ΘΣ1. Αξίζει να τονιστεί ότι δεν συνιστά στρατηγική για την έρευνα και την καινοτομία αλλά στρατηγική για την ανάπτυξη μίας περιοχής με μοχλό τη γνώση. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη ατζέντα οικονομικού μετασχηματισμού μίας περιοχής στη βάση του εκσυγχρονισμού της παραγωγής με την εφαρμογή της γνώσης και της καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία. Μπορεί να εφαρμόζεται σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο.

Το πλαίσιο μίας RIS³ περιλαμβάνει την ανάδειξη της καινοτομίας ως προτεραιότητα κάθε περιφέρειας και όχι μόνο των προηγμένων περιφερειών, τη βελτίωση των καινοτόμων διαδικασιών μέσω της χάραξης πολιτικής που βασίζεται σε στοιχεία από την αποτίμηση πρότερων παρεμβάσεων (evidence-based policy), τη βελτίωση της διακυβέρνησης μέσω της στενότερης εμπλοκής των ενδιαφερόμενων μερών στη διαμόρφωση κοινού οράματος για το μέλλον της περιοχής και την επικέντρωση στην προσέλκυση επενδύσεων μέσω της ενίσχυσης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων.

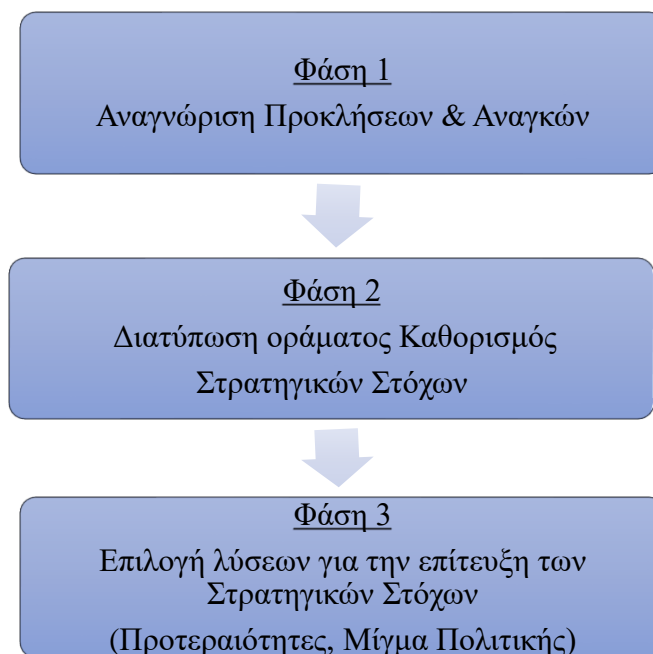
Για την κατάρτιση και την υλοποίηση μίας RIS³ απαιτούνται τα ακόλουθα έξι βήματα:

1. Ανάλυση του υπάρχοντος δυναμικού της περιφέρειας για καινοτομία και των υπάρχοντων χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων για ανάπτυξη και αξιοποίηση της καινοτομίας
2. Συγκρότηση συμμετοχικής δομής διακυβέρνησης, χωρίς αποκλεισμούς των εμπλεκόμενων μερών
3. Επεξεργασία ενός κοινού και συνολικού οράματος για το μέλλον της περιφέρειας
4. Επιλογή ενός περιορισμένου αριθμού προτεραιοτήτων για την ανάπτυξη της Περιφέρειας

5. Καθορισμός μείγματος πολιτικής, δηλαδή του κατάλληλου συνδυασμού πολιτικών, έργων και δράσεων
6. Δημιουργία μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης

Η λογική της παρέμβασης μίας RIS³ συνίσταται στην αναγνώριση των προκλήσεων και των αναγκών μίας περιοχής (χώρας ή περιφέρειας), στην διατύπωση του οράματος για την περιοχή και την εξειδίκευση του οράματος σε στρατηγικούς στόχους και τέλος στην επιλογή των λύσεων για την επίτευξη των στόχων αυτών. Η επιλογή των λύσεων περιλαμβάνει τον καθορισμό των προτεραιοτήτων, δηλαδή των πεδίων/αγορών όπου επιδιώκεται η αλλαγή και των μοχλών μέσω των οποίων αυτή θα επέλθει, καθώς και του μείγματος πολιτικής, που αναφέρεται στους εμπλεκομένους και στα εργαλεία της παρέμβασης. Η λογική της παρέμβασης αποτυπώνεται στην τεχνική αναφορά του Joint Research Centre για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Monitoring Mechanisms for Smart Specialization Strategies* (2015) και αποδίδεται σχηματικά ως :

Σχήμα 2 Λογική Παρέμβασης RIS³

Πηγή : European Commission (2015)

4.3 Σύστημα Διακυβέρνησης

Στον Οδηγό της ΕΕ για την Έξυπνη Εξειδίκευση με τίτλο *Guide to Research and Innovation Strategies* (European Commission, 2012) προτείνονται τα όργανα που το σύστημα διακυβέρνησης μίας RIS³ θα έπρεπε να περιλαμβάνει.

Σε περιφερειακό επίπεδο εφαρμογής ο Οδηγός προτείνει την ύπαρξη τριών οργάνων :

1. **Διευθύνουσα Ομάδα (Steering Group)** : Είναι υπεύθυνη για τη συνολική επίδοση του προγράμματος. Το προτεινόμενο μέγεθός της είναι 15 άτομα, αποτελούμενη από εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, των επιχειρήσεων και των παραγόντων καινοτομίας..
2. **Ομάδα Διαχείρισης (Management Team)** : Αποτελείται από τον Project Manager συνεπικουρούμενο από ολιγομελή ομάδα (2-3 άτομα). Είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση της RIS³ υπό την καθοδήγηση της Διευθύνουσας Ομάδας.
3. **Ομάδες Εργασίας (Working Groups)** : Λειτουργούν ως καταλύτης για την οικοδόμηση της συναίνεσης σε περιφερειακό επίπεδο και ως μέσο για την εμπλοκή της επιχειρηματικής κοινότητας.

Η Ελλάδα έχει συμμορφωθεί με τις υποδείξεις του Οδηγού κυρίως σε εθνικό επίπεδο εφαρμογής καθώς σε περιφερειακό επίπεδο παρατηρούνται ελλείψεις και κενά στην ύπαρξη επιτελικών και εκτελεστικών οργάνων.

Σε εθνικό επίπεδο όργανο με αποφασιστικές αρμοδιότητες είναι το Συμβούλιο Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, το οποίο αποτελείται από εκπροσώπους των Υπουργείων σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων και ένα εκπρόσωπο της Ένωσης Περιφερειών Ελλάδος. Εισηγείται την έγκριση, παρακολούθηση και αναθεώρηση της στρατηγικής στους Υπουργούς Οικονομίας & Ανάπτυξης και Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων. Όργανα με επιτελικές αρμοδιότητες είναι η Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ) του ΕΣΠΑ και η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ). Εκτελεστικά όργανα είναι οι φορείς υλοποίησης και διαχείρισης δράσεων έρευνας και καινοτομίας όπως είναι, για παράδειγμα, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και Εφαρμογής Δράσεων στους τομείς ΕΤΑΚ (ΕΥΔΕ-ΕΤΑΚ) και το Δίκτυο Συντονισμού για την Έξυπνη Εξειδίκευση. Το τελευταίο συστήθηκε με το ΦΕΚ 249/Β/10-02-2016 και ως αντικείμενό του έχει την ανταλλαγή ιδεών, την διάχυση καλών πρακτικών και την αποφυγή επικαλύψεων μεταξύ της Εθνικής και των Περιφερειακών RIS³.

Σε επίπεδο περιφέρειας όργανο με αποφασιστικές αρμοδιότητες είναι το Περιφερειακό Συμβούλιο. Σε επιτελικά και εκτελεστικά όργανα οι Περιφέρειες παρουσιάζουν

ελλείψεις. Τα Περιφερειακά Συμβούλια Έρευνας και Καινοτομίας (ΠΣΕΚ) που συστάθηκαν με το ν. 4386 (ΦΕΚ Α/83/11-05-2016) έχουν καθαρά υποστηρικτικό ρόλο στην υλοποίηση της RIS³ σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Άρθρο 8, χωρίς να προβλέπεται για αυτά οποιαδήποτε επιτελική ή διαχειριστική αρμοδιότητα. Οι διαχειριστικές αρχές των ΠΕΠ αδυνατούν επίσης να παίξουν αυτό το ρόλο εξαιτίας του όγκου εργασιών με τις οποίες είναι επιφορτισμένες και της ελλιπούς στελέχωσής τους.

Το σύστημα Διακυβέρνησης της RIS³ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα:

Πίνακας 5 Συστήματα Διακυβέρνησης RIS³ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο

Όργανα/Επίπεδο	Εθνικό	Περιφερειακό
Αποφασιστικά	Συμβούλιο Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης	Περιφερειακά Συμβούλια
Επιτελικά	ΕΑΣ, ΓΓΕΤ	Έλλειψη επιτελικών οργάνων
Εκτελεστικά	ΕΥΔΕ - ΕΤΑΚ Δίκτυο Συντονισμού για την Έξυπνη Εξειδίκευση	Έλλειψη εκτελεστικών οργάνων

4.4 Η εφαρμογή της RIS³ σε περιφερειακό επίπεδο

Όπως προαναφέρθηκε, η RIS³ εφαρμόζεται σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο. Στην Ελλάδα εκπονήθηκαν μία Εθνική και 13 Περιφερειακές. Οι περιφερειακές RIS³ χρηματοδοτούνται κυρίως από τα ΠΕΠ των αντίστοιχων περιφερειών στα πλαίσια των θεματικών στόχων 1,2,3 & 8.

Η Εθνική RIS³ εκπονήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ). Η διερεύνηση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης της εθνικής RIS³ οδήγησε στον εντοπισμό οκτώ κλάδων στους οποίους η έρευνα και η καινοτομία μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη σημαντικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος ενώ συνυπολογίσθηκε η κρίσιμη μάζα και η αριστεία του ερευνητικού δυναμικού. Οι κλάδοι αυτοί είναι οι εξής : Αγροδιατροφή , Υγεία – Φάρμακα, ΤΠΕ, Ενέργεια, Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη, Μεταφορές, Υλικά - Κατασκευές, Τουρισμός – Πολιτισμός – Δημιουργικές Βιομηχανίες.

Οι περιφερειακές στρατηγικές εγκρίθηκαν από τα Περιφερειακά Συμβούλια. Οι κλάδοι προτεραιότητας των περιφερειακών RIS³ αποτελούν ως επί το πλείστον υποσύνολα των 8 κλάδων προτεραιότητας της εθνικής στρατηγικής. Στον κάτωθι πίνακα αποτυπώνονται οι τομείς προτεραιότητας ανά περιφερειακή RIS³.

Πίνακας 6 Τομείς Προτεραιοτήτων Περιφερειακών RIS³

Περιφέρεια	Τομείς Προτεραιότητας
Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	Αγροδιατροφή, Μεταποίηση, Τουρισμός
Κεντρικής Μακεδονίας	Αγροδιατροφή, Δομικά Υλικά, Ένδυση/Κλωστοϋφαντουργία, Τουρισμός, ΤΠΕ, Περιβάλλον, Ενέργεια, Μεταφορές/Εφοδιαστική Αλυσίδα
Δυτικής Μακεδονίας	Αγροδιατροφή, Περιβάλλον, Εκτροφή γουνοφόρων ζώων – δερμάτινα προϊόντα, Τουρισμός
Ηπείρου	Αγροδιατροφή, Βιομηχανία της Εμπειρίας, Νεανική Επιχειρηματικότητα, Υγεία και Ευεξία
Θεσσαλίας	Αγροδιατροφικό Σύμπλεγμα, Μέταλλο & Δομικά Υλικά
Στερεάς Ελλάδας	Αγροδιατροφή, Μέταλλο, Βιομηχανία της Εμπειρίας, Πράσινη Καινοτομία
Δυτικής Ελλάδας	Αγροδιατροφή, Τουρισμός – Πολιτισμός, ΤΠΕ, Ενεργειακές Εφαρμογές, Μικροηλεκτρονική – Προηγμένα Υλικά
Ιονίων Νήσων	Αγροδιατροφή, Θαλάσσια Οικονομία, Βιομηχανία της εμπειρίας,
Πελοποννήσου	Αγροδιατροφικός Τομέας, Τουρισμός- Πολιτισμός – Δημιουργικές

	Βιομηχανίες, Μεταποιητική Βιομηχανία, ΤΠΕ
Αττικής	Βιώσιμη Οικονομία, Γαλάζια Οικονομία, Δημιουργική Οικονομία
Κρήτης	Αγροδιατροφή, Πολιτισμός -Τουρισμός, Περιβάλλον- Ενέργεια, Γνώση
Βορείου Αιγαίου	Αγροδιατροφή, Τουρισμός – Πολιτισμός, e - economy
Νοτίου Αιγαίου	Αγροδιατροφή, Τουρισμός Εμπειρίας, Αλιεία – Υδατοκαλλιέργειες, ΤΠΕ, Πράσινες Τεχνολογίες

Πηγή : Εγκεκριμένα κείμενα περιφερειακών στρατηγικών, ίδια επεξεργασία

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τουρισμός και η αγροδιατροφή αποτελούν κλάδους που όλες οι περιφέρειες έχουν εντάξει στις περιφερειακές στρατηγικές τους. Σημειώνεται σε όσες περιφέρειες ο τουρισμός δεν εμφανίζεται σαν τομέας προτεραιότητας έχει ενσωματωθεί σε κάποια προτεραιότητα π.χ. αγροδιατροφή για τη Θεσσαλία, Βιομηχανία της Εμπειρίας για την Ήπειρο & τη Στερεά Ελλάδα. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η Περιφέρεια Αττικής έχει ενσωματώσει και τους 8 εθνικούς κλάδους προτεραιότητας στους δικούς της τομείς προτεραιότητας (Βιώσιμη – Γαλάζια – Δημιουργική Οικονομία). Επίσης, η Περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζει την εξής ιδιαιτερότητα: έχει επιλέξει δύο τομείς προτεραιότητας το Αγροδιατροφικό Σύμπλεγμα και το Μέταλλο & Δομικά Υλικά, αλλά στο πλαίσιο αυτών των τομέων εντάσσει και τους τομείς της ενέργειας και του περιβάλλοντος ως δορυφορικές δραστηριότητες.

4.5 Η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης

Η διαδικασία με την οποία καθορίζονται οι προτεραιότητες σε μία RIS³ είναι η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης (entrepreneurial discovery process). Κατά τον Capello (2014) , η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης αποτελεί τον πυλώνα της ιδέας της Έξυπνης Εξειδίκευσης. Στη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης μετέχουν όλοι εκείνοι οι παράγοντες τους οποίους αφορά η Έξυπνη Εξειδίκευση. Οι παράγοντες αυτοί είναι τα μέρη που απαρτίζουν τον λεγόμενο «τριπλό έλικα» (επιχειρήσεις,

ερευνητικά κέντρα/πανεπιστήμια, αρμόδιοι δημόσιοι φορείς) ή τη λεγόμενο «τετραπλό έλικα» (με την προσθήκη φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών).

Κατά τη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης οι εμπλεκόμενοι φορείς καλούνται να λάβουν μέρος σε συμμετοχικές διεργασίες προκειμένου να καθορίσουν από κοινού το πεδίο της Έξυπνης Εξειδίκευσης και το μείγμα πολιτικής για την υλοποίησή της. Τόσο το πεδίο όσο και το μείγμα πολιτικής προκύπτουν ως προϊόντα στρατηγικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.

Η λογική της εμπλοκής του Δημόσιου Τομέα στη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι η δημόσια παρέμβαση έχει αποκλειστικά βοηθητικό χαρακτήρα προς τις επιχειρήσεις, προκειμένου οι τελευταίες να ανακαλύψουν από μόνες τους αυτό που πρέπει να κάνουν (εξ ου και επιχειρηματική ανακάλυψη) και όχι χαρακτήρα υπόδειξης ή καθορισμού των προτεραιοτήτων.

Σε εθνικό επίπεδο η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης λαμβάνει χώρα μέσω των 8 Πλατφορμών Καινοτομίας (κατ' αντιστοιχία των οκτώ τομέων προτεραιότητας της Εθνικής ΣΕΚΕΕ). Οι πλατφόρμες αυτές λειτουργούν υπό τη αιγίδα της ΓΓΕΤ.

Σύμφωνα με στοιχεία που έχει συλλέξει η Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού & Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ), έχουν πραγματοποιηθεί συνολικά 65 εργαστήρια επιχειρηματικής ανακάλυψης στις Περιφέρειες της χώρας, τα αποτελέσματα των οποίων αποτέλεσαν εισροές για την προετοιμασία των προσκλήσεων από πλευράς των Διαχειριστικών Αρχών των ΠΕΠ.

4.6 Κριτική έναντι της RIS3

Αναμφίβολα η RIS³ συμβάλλει στην εξυπηρέτηση των στόχων για την «έξυπνη» ανάπτυξη, όπως αυτοί αποτυπώνονται στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020». Ωστόσο, σε κάποια σημεία του κοινοτικού εγχειρήματος της Έξυπνης Εξειδίκευσης εμφανίζεται κριτική. Η κριτική που παρουσιάζεται αναπτύσσεται στα άρθρα των Benner (2013) και Pessoa (2016).

Πρωταρχικό σημείο της κριτικής είναι ο πανομοιότυπος χαρακτήρας εφαρμογής του εγχειρήματος σε όλες τις περιφέρειες. Η λογική “one size fits all” που διέπει τη μεθοδολογία της RIS³ δεν βοηθά στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών των περιφερειών για επενδύσεις σε δραστηριότητες έντασης γνώσης και τεχνολογίας. Λόγω

της ετερογένειας που παρατηρείται μεταξύ των περιφερειών, καθότι κάποιες περιφέρειες είναι καθαρά αγροτικού χαρακτήρα, κάποιες άλλες καθαρά νησιωτικού, ορισμένες άλλες διάγουν περίοδο βιομηχανικής παρακμής, υπάρχουν και διαφορετικές ανάγκες και προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν σε κάθε περιφέρεια. Ο διαφορετικός χαρακτήρας της κάθε περιφέρειας και η ανομοιογένεια ως προς τις ανάγκες της κάθε μίας επιτάσσει και διαφορετικό τρόπο υλοποίησης της ΣΕΚΕΕ, σύμφωνα με τους επικριτές του εγχειρήματος.

Έτερο σημείο κριτικής της ΣΕΚΕΕ είναι ότι ενέχει τον κίνδυνο της «παγίδας του εγκλωβισμού». Η απόλυτη εξειδίκευση σε ένα τομέα είναι πιθανό να οδηγήσει σε μονοκαλλιέργεια, δηλαδή σε μονόπλευρη ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα. Λόγω του γεγονότος ότι οι οικονομικοί πόροι είναι συγκεκριμένοι και περιορισμένοι, ο κίνδυνος που ελλοχεύει στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι να κατευθύνονται οι πόροι στον τομέα εκείνο στον οποίο η περιφέρεια έχει αποκτήσει ήδη ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, γεγονός που μπορεί να επιφέρει την επιβράδυνση της ανάπτυξης ή ακόμη και την εγκατάλειψη άλλων τομέων στους οποίους μπορεί εξίσου να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Σημείο κριτικής που επισημαίνεται μάλιστα και στον Οδηγό για τη Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης (σελ.37) είναι ότι λόγω του συμμετοχικού της χαρακτήρα ομάδες τοπικών συμφερόντων που επιθυμούν να διατηρηθεί η ισχύουσα κατάσταση στην περιφέρεια είναι πιθανό να παρεμποδίσουν μέσω της δικής τους συμμετοχής την οποιαδήποτε προσπάθεια μετασχηματισμού της τοπικής οικονομίας μέσω καινοτομιών. Για το λόγο αυτό, στον Οδηγό υπάρχει σύσταση ώστε ο σχεδιασμός μίας ΣΕΚΕΕ να γίνεται με τρόπο ώστε να προλαμβάνεται ο συγκεκριμένος κίνδυνος και να δυσχεραίνεται η κάθε προσπάθεια τέτοιων ομάδων να παρεμποδίσουν τη διαδικασία.

Η κριτική που ασκείται εστιάζει ακόμη στο γεγονός ότι κατά τον σχεδιασμό της ΣΕΚΕΕ δε λαμβάνονται καθόλου υπόψιν τα θεμελιώδη μεγέθη μίας οικονομίας (fundamentals) όπως το ΑΕΠ, το επίπεδο ανεργίας, ο ρυθμός πληθωρισμού κ.α. Η ΣΕΚΕΕ δεν ενσωματώνει μακροοικονομικούς δείκτες παρόλο που οι τελευταίοι έχουν σημαίνουσα σημασία στον σχεδιασμό μίας ατζέντας οικονομικού μετασχηματισμού, όπως είναι η ΣΕΚΕΕ.

Τέλος, η αμφίβολη ικανότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να παρακολουθεί και να ελέγχει την εφαρμογή της στρατηγικής στα Κράτη - Μέλη, συνηγορεί στην αύξηση της κριτικής στο εγχείρημα. Παρά το γεγονός της ιδιάζουσας - άνωθεν επιβολής του

εγχειρήματος από το υπερεθνικό στο εθνικό και υποεθνικό επίπεδο με το χαρακτήρα εκ των προτέρων αιρεσιμότητας, η Επιτροπή δεν έχει παρεμβατικές αρμοδιότητες στην εφαρμογή του εγχειρήματος. Η υλοποίηση της ΣΕΚΕΕ εμπίπτει στα πεδία αρμοδιοτήτων των Κρατών – Μελών και δεν είναι σίγουρο ότι όλα τα Κράτη – Μέλη επιθυμούν εκχώρηση αρμοδιοτήτων στο υπερεθνικό επίπεδο σε ένα ακόμη τομέα.

Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, όπως και σε όλα τα Πανεπιστήμια της χώρας, λειτουργεί η Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας, βάσει ενός έργου της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου. Σκοπός της είναι η υποστήριξη της ανάληψης επιχειρηματικών δράσεων και υλοποίησης επιχειρηματικών ιδεών των αποφοίτων μέσω της διδασκαλίας μαθημάτων επιχειρηματικότητας και καινοτομίας σε τελειόφοιτους φοιτητές για την ανάπτυξη επιχειρηματικών και καινοτόμων ικανοτήτων.

Στο σχέδιο νόμου που αφορά την κατάργηση του ΤΕΙ Θεσσαλίας και την απορρόφηση του από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, η διαβούλευση του οποίου ολοκληρώθηκε την 9^η Οκτωβρίου 2018, υπάρχει πρόβλεψη σε ξεχωριστό άρθρο για την ίδρυση και λειτουργία Πανεπιστημιακού Κέντρου Έρευνας Καινοτομίας και Ανάπτυξης «ΙΑΣΩΝ» ως ακαδημαϊκή μονάδα του Ιδρύματος, με έδρα το Βόλο.

Στην Α' ΒΙ.ΠΕ. Βόλου εδρεύει και λειτουργεί από το 2001 το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας. Το Πάρκο διαχειρίζεται χώρους θερμοκοιτίδων συνολικής έκτασης 4.000 τ.μ. και φιλοξενούσε το Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας. Στο πλαίσιο του Πάρκου, αλλά υπό στάδιο ανάπτυξης ακόμη, λειτουργεί το Παρατηρητήριο Καινοτομίας & Επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας Θεσσαλίας, το οποίο αποσκοπεί στη δημιουργία ενός μηχανισμού σε περιφερειακό επίπεδο για την υποστήριξη πολιτικών ανάπτυξης με βάση την καινοτομία μέσω της παροχής πληροφόρησης και συμβουλών στις θεσσαλικές επιχειρήσεις σε θέματα ενίσχυσης της καινοτομίας.

Στην Α' ΒΙ.ΠΕ. Βόλου εδρεύει και η Ανώνυμη Εταιρεία Βιομηχανικής Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Εργαστηριακών Δοκιμών, Πιστοποίησης και Ποιότητας (EBETAM). Η EBETAM διαθέτει γραφεία και υποκαταστήματα σε Αθήνα, Θήβα, Θεσσαλονίκη και Σαγκάη (Κίνα) ενώ το ευρύ δίκτυο συνεργατών της καλύπτει Κύπρο, Ρουμανία και Τουρκία.

Η Θεσσαλία διαθέτει Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας (ΚΕΤΕΑΘ), το οποίο από το 2012 έχει ενσωματωθεί στο Εθνικό κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης και λειτουργεί πλέον ως Ινστιτούτο Έρευνας & Τεχνολογίας Θεσσαλίας (ΙΕΤΑΘ) με έδρα τη Λάρισα. Υποστηρίζει τους ερευνητικούς τομείς της Αγροτεχνολογίας (Βόλος), Μηχανοτρονικής (Βόλος), Βιοιατρικής (Λάρισα), Κινησιολογίας (Τρίκαλα).

Στο πλαίσιο του Επιμελητηρίου Λάρισας λειτουργεί επίσης το Κέντρο Ανάπτυξης, Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Θεσσαλίας (ΘΕ. Κ.Α.ΚΕ.), το οποίο αν και δεν

παράγει ερευνητικό έργο, ωστόσο διοργανώνει θεματικές ημερίδες και προγράμματα συμβουλευτικής και επιμόρφωσης.

Στο ερευνητικό δυναμικό της Περιφέρειας περιλαμβάνονται ακόμη τα Ινστιτούτα Κτηνοτροφικών Φυτών & Βοσκών Λάρισας, Χαρτογράφησης και Ταξινόμησης Εδαφών Λάρισας και Προστασίας Φυτών Βόλου που αποτελούν τμήμα του Ελληνικού Γεωργικού Οργανισμού Δήμητρα.

5.1.2 Δραστηριότητες έντασης γνώσης

Σύμφωνα με την επισκόπηση για την περιφερειακή διάσταση των δραστηριοτήτων έντασης γνώσης (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 2017), η συνολική δαπάνη σε E&A στη Θεσσαλία το 2015 ανήλθε σε 59,91 εκατ. Ευρώ σε απόλυτα μεγέθη, τοποθετώντας τη στη 5^η θέση σε φθίνουσα σειρά μεταξύ των Περιφερειών της χώρας ως προς το ύψος της πραγματοποιούμενης δαπάνης σε E&A. Η κατανομή της πραγματοποιούμενης δαπάνης μεταξύ των τεσσάρων τομέων εκτέλεσης δραστηριοτήτων E&A αποτυπώνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 7 Κατανομή της πραγματοποιούμενης δαπάνης σε E&A στη Θεσσαλία (2015)

Σύνολο Δαπάνης σε E&A (εκατ. Ευρώ)	Επιχειρήσεις	Κρατικός Τομέας	Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	Ιδιωτικά – Μη κερδοσκοπικά Ιδρύματα
59,91	2,50	18,95	38,41	0,05

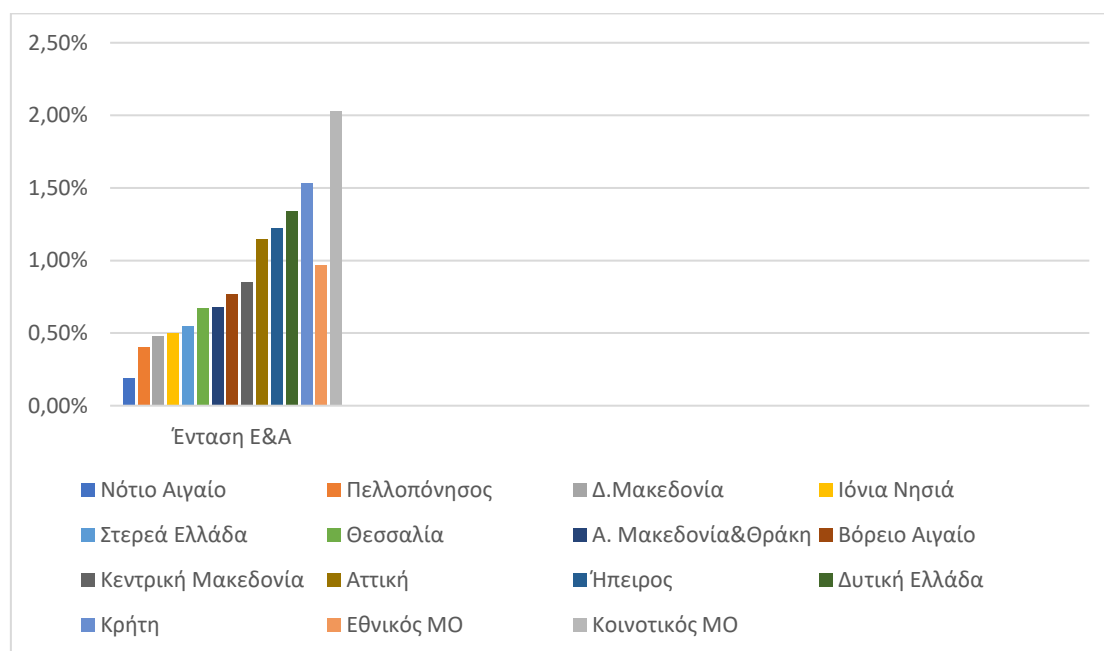
Πηγή : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (2017)

Από τα στοιχεία του πίνακα διαφαίνεται ότι ο κύριος όγκος της δαπάνης σε E&A στη Θεσσαλία πραγματοποιείται από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και το Κράτος ενώ ο ιδιωτικός τομέας (επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα) έχει να επιδείξει πενιχρά αποτελέσματα¹⁴.

¹⁴ Τα αντίστοιχα μεγέθη για κάθε τομέα εκφρασμένα ως ποσοστά επί της συνολικής δαπάνης είναι : 4,2%, 31, 6%, 64.1% και 0,1% αντίστοιχα. Είναι εμφανές ότι ο ιδιωτικός τομέας στη Θεσσαλία δαπανά ελάχιστα σε E&A.

Σε όρους Έντασης E&A¹⁵ η Θεσσαλία το 2015 κατέγραψε επίδοση 0.67% , επίδοση χαμηλότερη τόσο από κοινοτικό μέσο όρο (2.03%) όσο και από τον εθνικό (0.97%), κατατασσόμενη 8^η μεταξύ των Περιφερειών συγκριτικά. Αλλά και σε δαπάνη σε E&A ανά κάτοικο η Θεσσαλία σημειώνει χαμηλότερη επίδοση από τον κοινοτικό (591 Ευρώ/κάτοικο) και τον εθνικό μέσο όρο (157 Ευρώ/κάτοικο) δαπανώντας 81,7 Ευρώ/κάτοικο, βρισκόμενη στην 7^η θέση μεταξύ των Περιφερειών. Εστιάζοντας στην ένταση E&A των επιχειρήσεων ανά διοικητική περιφέρεια¹⁶, η Θεσσαλία καταλαμβάνει την 11^η θέση, με μόλις 0,03% απέχοντας παρασάγγας και από τον κοινοτικό (1,31%) αλλά και τον εθνικό (0,32%) μέσο όρο.

Γράφημα 1 Ένταση E&A ανά Περιφέρεια 2015

Πηγή : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (2017)

Το ερευνητικό δυναμικό της Θεσσαλίας είναι συγκεντρωμένο στα δύο ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Στη Θεσσαλία το 2015 απασχολούνταν 2473 ερευνητές, από τους οποίους οι 1894 στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (79% του συνόλου των ερευνητών στη Θεσσαλία), οι 461 στο Δημόσιο Τομέα (17,5%) και 118 (μόλις το 3,5%) σε επιχειρήσεις και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα. Σε ισοδύναμα πλήρους

¹⁵ Δαπάνη σε E&A ως ποσοστό του ΑΕΠ της Περιφέρειας. Αποτελεί τον πιο βασικό δείκτη για τη σημασία που αποδίδει μία περιφέρεια στη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

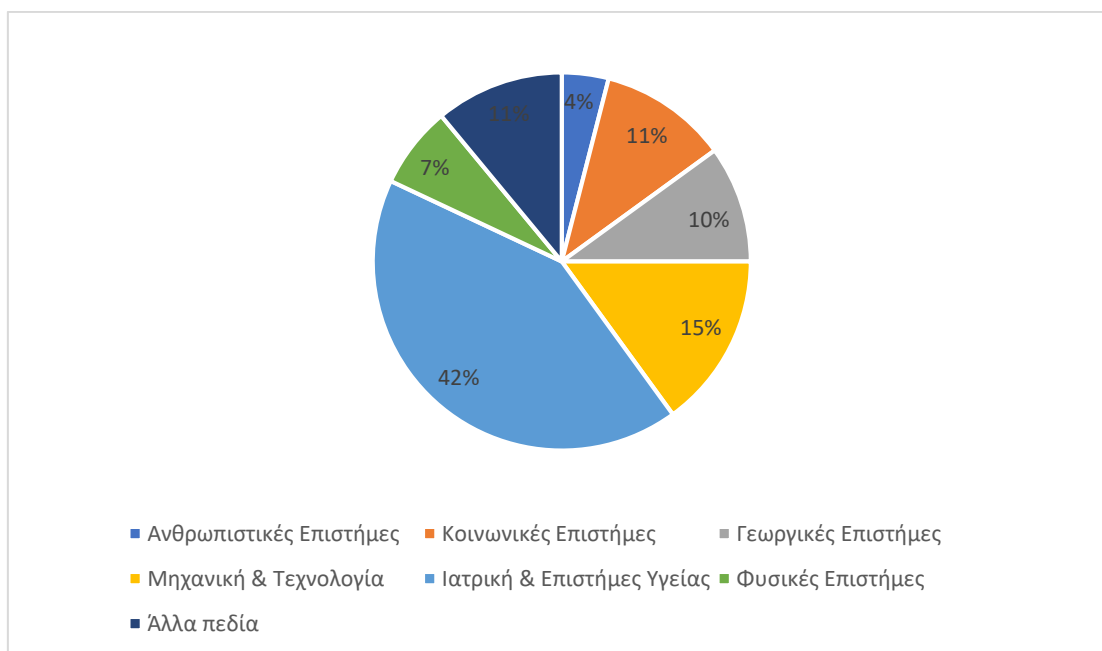
¹⁶ Δαπάνη των επιχειρήσεων σε E&A ως ποσοστό του ΑΕΠ της Περιφέρειας

απασχόλησης¹⁷, η Θεσσαλία καταγράφει 0,66% υπολειπόμενη και σε εθνικό (0,86%) αλλά και σε κοινοτικό (0,98%) επίπεδο (ΕΚΤ, 2017).

Σύμφωνα με την ίδια επισκόπηση η Θεσσαλία παρουσίαζε 42 συμμετοχές στο Πρόγραμμα Horizon 2020¹⁸, λαμβάνοντας κοινοτική χρηματοδότηση ύψους 8,99 εκατ. Ευρώ. Στο 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο (2007 – 2013) είχε 129 συμμετοχές με χρηματοδότηση 18,76 εκατ. Ευρώ. Οι συμμετοχές σε αυτά τα προγράμματα είναι σημαντικές μεταξύ άλλων διότι αποτελούν εν δυνάμει δείκτες επιστημονικής αριστείας και εξωστρέφειας.

Όπως αποτυπώνει η επισκόπηση, κατά την περίοδο 2010 – 2015 στην Περιφέρεια Θεσσαλίας εκπονήθηκαν 583 διδακτορικές διατριβές. Στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνεται η κατανομή των διατριβών αυτών μεταξύ των κύριων επιστημονικών πεδίων.

Γράφημα 2 Κατανομή Διδακτορικών Διατριβών ανά επιστημονικό πεδίο στη Θεσσαλία

Πηγή : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (2017)

Όπως διαφαίνεται από το άνω γράφημα, ο κύριος τομέας επιστημονικής εξειδίκευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας είναι η Ιατρική ακολουθούμενος από τον τομέα της Μηχανικής. Η ισχυρή εξειδίκευση της Περιφέρειας στον πρωτογενή τομέα δεν

¹⁷ Ερευνητές ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης ανά περιφέρεια

¹⁸ Πρόκειται για το Πρόγραμμα Πλαίσιο της ΕΕ για την Ε&Κ στη τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο.

αντανακλάται σε ερευνητικό επίπεδο αφού μόλις το 10% του συνόλου των διατριβών αφορούν τις γεωργικές επιστήμες.

Εκτός από τις Διδακτορικές Διατριβές σημαντικό στοιχείο της ερευνητικής παραγωγής αποτελεί και ο αριθμός των επιστημονικών δημοσιεύσεων.

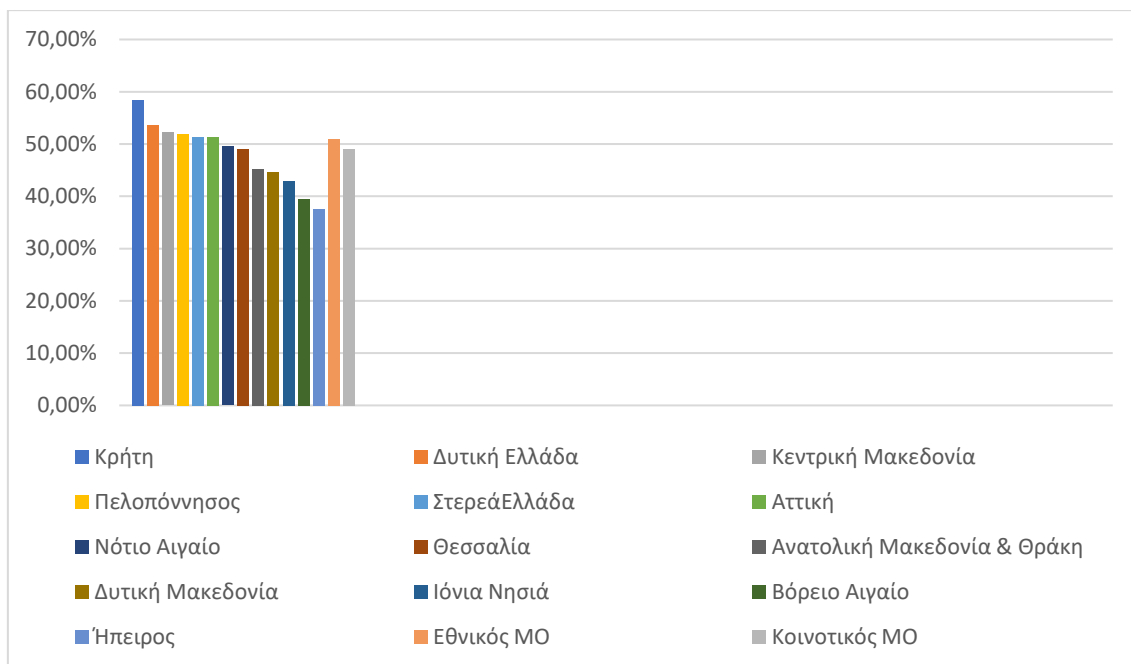
Την περίοδο 2010 -2014 οι δημοσιεύσεις σε διεθνή περιοδικά από φορείς της Θεσσαλίας ανήλθαν σε 3.205, λαμβάνοντας συνολικά 14.665 αναφορές. Ο δείκτης απήχησης¹⁹ διαμορφώνεται στο 4,58 για την ίδια περίοδο, τοποθετώντας τη Θεσσαλία 6^η ανάμεσα στις ελληνικές Περιφέρειες ως προς την απήχηση των δημοσιεύσεων. Σε όρους σχετικών μεγεθών η θέση της Θεσσαλίας βελτιώνεται. Συγκεκριμένα, έρχεται 4^η σχετικοποιώντας τον αριθμό των δημοσιεύσεων της Περιφέρειας ως προς τις δαπάνες σε Ε&Α και 5^η σχετικοποιώντας ως προς τον αριθμό των ερευνητών.

Τέλος, σε ότι αφορά το ποσοστό των καινοτόμων επιχειρήσεων²⁰, σύμφωνα με την ίδια επισκόπηση, η Θεσσαλία στην τριετία 2012 – 2014 κινήθηκε στο επίπεδο του εθνικού μέσου όρου (49,1 %) που υπολείπεται του κοινοτικού (51%). Κατέγραψε όμως πρωτιά μεταξύ των Περιφερειών στο ποσοστό των επιχειρήσεων που καινοτομούν σε προϊόντα ή διαδικασίες. Ειδικότερα, στη Θεσσαλία καινοτόμησε σε προϊόν ή διαδικασία το 42,4% των επιχειρήσεων, ποσοστό μάλιστα που ήταν υψηλότερο και από τον εθνικό (38,7%) αλλά και από τον κοινοτικό (36,8%) μέσο όρο. Στην καινοτομία οργάνωσης και μάρκετινγκ αντιθέτως κατέγραψε χαμηλή κατάταξη, ούσα 11^η μεταξύ των Περιφερειών. Σε όρους δαπανών των επιχειρήσεων για καινοτομικές δραστηριότητες που αφορούν καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας το 2014 ήλθε τέταρτη στο σύνολο ενώ ήταν 6^η στις συνεργασίες επιχειρήσεων για την ανάπτυξη καινοτομιών προϊόντος ή διαδικασίας την τριετία 2012 - 2014.

¹⁹ Λόγος του αριθμού αναφορών προς τον αριθμό των δημοσιεύσεων . Εκφράζει την εκτίμηση της απήχησης του συνόλου των δημοσιεύσεων

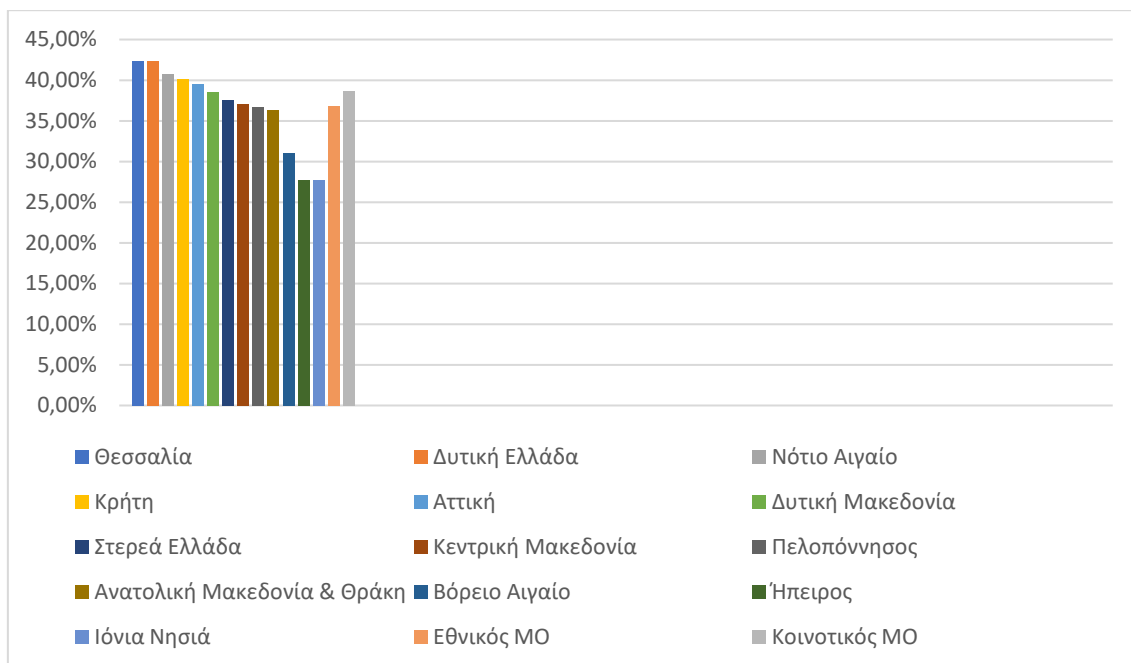
²⁰ Εννοούνται οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τουλάχιστον ένα από τους τέσσερεις τύπους καινοτομίας: προϊόντος, διαδικασίας, οργάνωσης , μάρκετινγκ.

Γράφημα 3 Ποσοστό Καινοτόμων Επιχειρήσεων ανά ελληνική Περιφέρεια, 2012-2014

Πηγή : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (2017)

Γράφημα 4 Ποσοστό επιχειρήσεων που καινοτομούν σε προϊόντα ή διαδικασίες στις ελληνικές Περιφέρειες, 2012-2014

5.2 ΠΕΠ Θεσσαλίας & ΕΤΑΚ

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας διαρθρώνεται σε 6 άξονες. Ο Άξονας 1 αφορά δράσεις ενδυνάμωσης ΕΤΑΚ. Συγκεκριμένα, ενσωματώνει τις εξής δράσεις :

- Αύξηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων στην Περιφέρεια που κατά κύριο λόγο εξυπηρετούν τις περιφερειακές αναπτυξιακές ανάγκες και προοπτικές
- Αύξηση των επιχειρηματικών δαπανών για τεχνολογική και μη τεχνολογική καινοτομία
- Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών ΤΠΕ από τους δημόσιους φορείς της Περιφέρειας
- Επιχειρηματική εκμετάλλευση προϊόντων Ε&Τ και καινοτομιών από υφιστάμενες και νεοϊδρυόμενες ΜΜΕ για αύξηση της παραγωγικότητας τους
- Αύξηση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας
- Αξιοποίηση της ΕΤΑΚ από τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας, ιδιαίτερα για την αύξηση των εξαγωγών

Σε ευθυγράμμιση με τη διατύπωση του αναπτυξιακού οράματος της Περιφέρειας για ισχυρή και καινοτόμο οικονομία στην Ευρώπη, δύο από τους Στρατηγικούς Στόχους του ΠΕΠ, όπως αυτοί αποτυπώνονται στο προγραμματικό κείμενο, συσχετίζονται με την ΕΤΑΚ :

- Ανάπτυξη και δικτύωση του ερευνητικού ιστού της Περιφέρειας και σύνδεση του με το παραγωγικό/ επιχειρηματικό περιβάλλον και την δημόσια διοίκηση της Περιφέρειας
- Ανάσχεση της συρρίκνωσης της επιχειρηματικής και εν γένει παραγωγικής δραστηριότητας και ενδυνάμωση της ελκυστικότητας της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της Περιφέρειας και των επιχειρήσεών της

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας υποβλήθηκε στην τελική του έκδοση προς έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 13 Δεκεμβρίου 2014. Η εκπόνηση της RIS³ Θεσσαλίας δεν είχε ολοκληρωθεί μέχρι τότε. Ουσιαστικά, η RIS³ και το ΠΕΠ διαμορφώνονταν παράλληλα αλλά σε άμεση σύνδεση μεταξύ τους με στοιχεία της υπό κατάρτιση RIS³ αναφορικά με τις αναπτυξιακές προοπτικές και δυνατότητες της Θεσσαλίας να λαμβάνονται υπόψη στον σχεδιασμό του ΠΕΠ. Η κατάρτιση της RIS³ Θεσσαλίας ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο 2015.

Η ύπαρξη της περιφερειακής RIS³ όμως αποτελούσε εκ των προτέρων αιρεσιμότητα που τη χρονική στιγμή υποβολής του ΠΕΠ δεν ήταν εκπληρωμένη. Το πρόβλημα αυτό

υπερκεράστηκε με την πρόβλεψη του Άρθρου 1 της Εκτελεστικής Απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 18.12.2014 για την έγκριση του ΠΕΠ Θεσσαλίας, σύμφωνα με την οποία για όποια μη εκπληρωμένη εκ των προτέρων αιρεσιμότητα είχε αξιολογηθεί ως μη εκπληρωμένη, θα έπρεπε να υποβληθεί στην Επιτροπή χρονοδιάγραμμα με αναλυτική περιγραφή ως προς τις δράσεις που έπρεπε να αναληφθούν από τους αρμόδιους φορείς για την εκπλήρωση της σχετικής αιρεσιμότητας. Οι δράσεις αυτές με τις προθεσμίες υλοποίησης τους περιλήφθηκαν στο κείμενο του ΠΕΠ και αποτυπώνονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 8 Χρονοδιάγραμμα δράσεων για την εκπλήρωση της θεματικής αιρεσιμότητας για την Έξυπνη Εξειδίκευση

Δράση	Προθεσμία
Ολοκλήρωση της RIS ³ σε περιφερειακό επίπεδο	28 Φεβ 2015
Ενεργός συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών	15 Ιαν 2015
Δομές και μηχανισμοί για την παρακολούθηση της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης	15 Ιαν 2015
Επιλογή προτεραιοτήτων ευφυούς εξειδίκευσης	15 Ιαν 2015
Επεξεργασία των προτάσεων που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης καθώς και των αποτελεσμάτων της μελέτης και της swot analysis ανά τομέα και ενσωμάτωση τους στο τελικό κείμενο της RIS3.	31 Δεκ 2014
Ανάπτυξη συστήματος παρακολούθησης.	15 Ιαν 2015

Πηγή : ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014 – 2020

Η ολοκλήρωση της Περιφερειακής RIS³ αποτελούσε όμως και Αυτοδέσμευση που αποτυπώθηκε στο ΠΕΠ Θεσσαλίας. Καμία έκδοση πρόσκλησης για δράση ενίσχυσης

ΕΤΑΚ στο πλαίσιο του ΘΣ1 δεν θα πραγματοποιούνταν χωρίς την ύπαρξη Περιφερειακής RIS³.

Τα ζητήματα χρηματοδότησης του ΠΕΠ ρυθμίζονται στο Άρθρο 4 της Απόφασης Έγκρισης της Επιτροπής. Ειδικότερα, ορίζεται ότι οι συνολικές πιστώσεις για το επιχειρησιακό πρόγραμμα από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ - η Θεσσαλία εντάσσεται στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες – ανέρχονται σε 320.904.539 Ευρώ εκ των οποίων 301. 213. 304 Ευρώ αποτελούν την κύρια κατανομή και το ποσό των 19.691.235 Ευρώ το Αποθεματικό Επίδοσης²¹.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 1 του ΠΕΠ που αφορά δράσεις ΕΤΑΚ έχει ύψος συνολικών πιστώσεων 49.500.000 Ευρώ. Στον κάτωθι πίνακα διαφαίνεται η ανάλυση του ποσού αυτού σε διάφορα συστατικά μέρη.

Πίνακας 9 Ανάλυση της Συνολικής Πίστωσης/Άξονας Προτεραιότητας 1 ΠΕΠ Θεσσαλίας

Άξονας Προτεραιότητας	1
Ταμείο	ΕΤΠΑ
Κατηγορία Περιφέρειας	Λιγότερο Αναπτυγμένες
Στήριξη της Ένωσης	49.500.000 Ευρώ
Εθνική Συμμετοχή	12.375.000 Ευρώ
Εθνική Δημόσια Χρηματοδότηση	12. 375.000 Ευρώ
Εθνική Ιδιωτική Χρηματοδότηση	0,00 Ευρώ
Συνολική Χρηματοδότηση	61.875.000 Ευρώ
Ποσοστό Συγχρηματοδότησης	80%
<u>Κύρια Κατανομή</u> ²²	
Εθνική Συμμετοχή	11. 601.699 Ευρώ
Στήριξη της Ένωσης	46. 406.794 Ευρώ
<u>Αποθεματικό Επίδοσης</u>	
Εθνική Συμμετοχή	773.301 Ευρώ

²¹ Αποθεματικό Επίδοσης : Το Αποθεματικό Επίδοσης αντιστοιχεί στο 6% των πόρων των ΕΔΕΤ. Κατανέμεται ανά Άξονα Προτεραιότητας και αντιστοιχεί στο 5 – 7% των πόρων που αντιστοιχούν σε αυτόν. Διατίθεται μόνο στα Προγράμματα και τις προτεραιότητες που έχουν επιτύχει τα ορόσημα (ενδιάμεσους στόχους) που έχουν θέσει για το 2018. Η επίτευξη των τελευταίων εξετάζεται το 2019 με βάση τα στοιχεία της ετήσιας έκθεσης υλοποίησης του 2018.

²² Συνολική Κατανομή μείον το Αποθεματικό Επίδοσης

Στήριξη της Ένωσης	3.093.206 Ευρώ
Ποσό του Αποθεματικού Επίδοσης ως ποσοστό της συνολικής στήριξης της Ένωσης	6,25%

Πηγή: Εκτελεστική Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 18.12.2014,
Παράρτημα II

Ενότητα 6 : Η φάση του Σχεδιασμού της RIS³ Θεσσαλίας

6.1 Σχεδιασμός RIS³ Θεσσαλίας/Χρονικό & Ενέργειες

Εναρκτήριο λάκτισμα για την σχεδιασμό της RIS³ Θεσσαλίας ήταν η διεξαγωγή ενός εργαστηρίου τεχνικής φύσης με εμπειρογνώμονες της ΕΕ. Οι εμπειρογνώμονες, οι οποίοι είχαν οριστεί από τη Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατέθεσαν το Δεκέμβριο του 2012 έκθεση με συστάσεις για τις βασικές κατευθύνσεις της RIS³. Μία από αυτές ήταν η σύσταση ενός συλλογικού συντονιστικού οργάνου που θα αναλάμβανε την εκπόνηση της Στρατηγικής σε περιφερειακό επίπεδο. (ΕΛΚΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2015).

Από τις πρώτες φάσεις του σχεδιασμού δόθηκε βάση στην bottom – up προσέγγιση και στην συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων (stakeholders). Βασικές αρχές που υιοθετήθηκαν για τις ανάγκες του σχεδιασμού, όπως αυτές αποτυπώνονται σε παρουσίαση της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Ε.Π. Θεσσαλίας, ήταν η αξιοποίηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της Θεσσαλίας, η στοχευμένη εισαγωγή καινοτομίας σε πεδία δραστηριότητας που θα επέφεραν μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία στο περιφερειακό ΑΕΠ (και κατά επέκταση περισσότερες θέσεις εργασίας και εξαγωγές), η έμφαση στην επιχειρηματικότητα, η κινητοποίηση επιχειρήσεων και ερευνητικών δομών καθώς και η ανάλυση των αναγκών εισαγωγής καινοτομίας σε επίπεδο αλυσίδας αξίας.

Τα χρονικά σημεία που αποτέλεσαν ορόσημα στη διαδικασία διαμόρφωσης της Περιφερειακής Στρατηγικής αποτυπώνονται στον κάτωθι πίνακα.

Πίνακας 10 Χρονικό Ενεργειών για το σχεδιασμό της RIS3 Θεσσαλίας

Χρονική Στιγμή	Ενέργεια
Οκτώβριος 2012	Έναρξη διαδικασίας διαμόρφωσης RIS ³ Θεσσαλίας
Απρίλιος 2013	Σύσταση Περιφερειακού Συμβουλίου Καινοτομίας (ΠΣΚ)
Μάϊος 2013	1 ^η Συνεδρίαση ΠΣΚ/ Συγκρότηση Θεματικών Ομάδων Εργασίας (ΘΟΕ)

Ιανουάριος 2014	Ορισμός των προτεραιοτήτων της RIS ³ Θεσσαλίας από το ΠΣΚ
Ιούλιος 2014	Έγκριση του πρώτου κειμένου της RIS ³ από το Περιφερειακό Συμβούλιο & υποβολή του στην Ε.Ε από κοινού με το ΠΕΠ Θεσσαλίας
Μάρτιος 2015	Έγκριση του τελικού κειμένου της RIS ³ από το Περιφερειακό Συμβούλιο
Οκτώβριος 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Ανασυγκρότηση ΠΣΚ από το Περιφερειακό Συμβούλιο - Ανασυγκρότηση ΘΟΕ από το νέο ΠΣΚ
Νοέμβριος 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Συγκρότηση Αυτόνομου Γραφείου RIS³ - Θεματικές Ημερίδες Επιχειρηματικής Ανακάλυψης
Δεκέμβριος 2015	Παρουσίαση Σχεδίου Δράσης
Μάιος 2016	Έγκριση Σχεδίου Δράσης από ΠΣΚ & Περιφερειακό Συμβούλιο

6.2 Η Ιδιαιτερότητα των δύο Περιφερειακών Συμβουλίων Καινοτομίας

Η Περιφερειακή Αρχή Θεσσαλίας είχε δείξει από νωρίς ενδιαφέρον για τη RIS³ και σύστησε Περιφερειακό Συμβούλιο Καινοτομίας (ΠΣΚ), πριν ακόμη τη νομική του θεσμοθέτηση, με την α. α. 98/2013 απόφαση του Περιφερειακού Συμβουλίου τον Απρίλιο 2013. Μία από τις πρώτες αρμοδιότητες του ΠΣΚ ήταν η κατάρτιση της RIS³ Θεσσαλίας σε συνεργασία με τα στελέχη της Περιφέρειας και το Γραφείο Υποστήριξης Έρευνας & Αξιοποίησης Αποτελεσμάτων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το ΠΣΚ συνεδρίασε για πρώτη φορά τον Μάιο 2013.

Κατόπιν, όσο προχωρούσαν οι διαδικασίες σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης για τη νέα προγραμματική περίοδο και τα προγράμματά της, ψηφίσθηκε ο νόμος 4310/2014, που προέβλεπε τη σύσταση Περιφερειακού Συμβουλίου Έρευνας & Καινοτομίας (ΠΣΕΚ) ως συμβουλευτικού οργάνου για την υλοποίηση της RIS³ και του Σχεδίου Δράσης σε

περιφερειακό επίπεδο. Η Περιφέρεια Θεσσαλίας προχώρησε στη σύσταση του ΠΣΕΚ, αλλά διατήρησε ταυτόχρονα και το ΠΣΚ που είχε δημιουργήσει η ίδια. Ουσιαστικά όμως έτρεχε τις διαδικασίες με το ΠΣΚ. Αυτός ο δυϊσμός αν και έγινε αποδεκτός από τη Κεντρική Διοίκηση δεν υπήρξε επιθυμητός.

Με το ν.4386/2016 προβλεπόταν η ανασύσταση του ΠΣΕΚ, αλλά αυτή τη φορά ως όργανο υποστήριξης αναπτυξιακών δράσεων και υλοποίησης της ΕΣΕΤΑΚ. Το Περιφερειακό Συμβούλιο Θεσσαλίας στη συνεδρίαση της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 2017 προχώρησε στην αναμόρφωση του ΠΣΕΚ με την α. α. 131 απόφασή του, τηρώντας τις διαδικασίες που ορίστηκαν στο Άρθρο 8 του άνω νόμου.

Εκτός από την αναμόρφωση του ΠΣΕΚ, το Περιφερειακό Συμβούλιο με την α. α. 147 απόφασή του της 30^{ης} Οκτωβρίου 2015 προχώρησε και στην αναμόρφωση του ΠΣΚ. Το ΠΣΚ όπως προέβλεπε το σύστημα διακυβέρνησης της RIS³ Θεσσαλίας θα ασκούσε πλέον ρόλο συντονιστικού οργάνου και στρατηγικής εποπτείας της RIS³. Στο κείμενο της RIS³ Θεσσαλίας υπήρχε πρόβλεψη κωλύματος εκλογής μέλους του ΠΣΚ στο ΠΣΕΚ, πιθανότατα προς αποφυγή φαινομένων τύπου «conflict of interest»²³.

6.3 Οι ανοικτές διαδικασίες διαβούλευσης

Μία από τις πρώτες ενέργειες του ΠΣΚ ήταν η συγκρότηση Θεματικών Ομάδων Εργασίας (ΘΟΕ), δυνατότητα που προβλεπόταν για το ΠΣΚ με την απόφαση σύστασής του. Κατά την 1^η συνεδρίαση του ΠΣΚ την 10^η Μαΐου 2013 συγκροτήθηκαν 10 ΘΟΕ²⁴ και ορίστηκαν οι Συντονιστές τους. Κάθε ΘΟΕ είχε ως αποστολή της την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στον αντίστοιχο τομέα της περιφερειακής οικονομίας, την εξέταση του δυναμικού καινοτομίας στο συγκεκριμένο τομέα και την διαμόρφωση ενός

²³ Με τον όρο «conflict of interest» εννοείται εκείνη η κατάσταση στην οποία ένα άτομο αναμιγνύεται σε περισσότερες από μία ομάδες με συγκεκριμένα συμφέροντα (οικονομικά ή μη) με τρόπο ώστε η εξυπηρέτηση του συμφέροντος μίας ομάδας από το άτομο αυτό δυνητικά να μπορεί να επηρεάσει το συμφέρον της άλλης ομάδας στην οποία μετέχει.

²⁴ Οι αρχικές ΘΟΕ ήταν οι εξής : Πρωτογενής Τομέας, Τρόφιμα – Ποτά, Ενέργεια, Υποδομές και Υπηρεσίες Υγείας, Πληροφορική & Υποδομές επικοινωνιών , Πολιτισμός, Τουρισμός, Κλάδος Μετάλλου, Logistics, Υποδομές Έρευνας – Εκπαίδευση. Στην πορεία άλλες ΘΟΕ συγχωνεύθηκαν, άλλες διαιρέθηκαν και άλλες καταργήθηκαν διότι το αντικείμενό τους δεν είχε ισχυρή επιστημονική ή οικονομική επίδοση στη Θεσσαλία (Θεσσαλία 2020, 2015).

σεναρίου οικονομικού μετασχηματισμού βάσει των προβλέψεων του Οδηγού Εφαρμογής της RIS³.

Στους Συντονιστές των ΘΟΕ εκχωρήθηκε η αρμοδιότητα αναζήτησης κατάλληλων προσώπων για τη στελέχωσή τους. Οι συντονιστές των ΘΟΕ επέλεξαν άτομα από ενώσεις, φορείς, επιμελητήρια αλλά και μεμονωμένα άτομα με εμπειρία και επιτυχίες στα αντικείμενά τους. Από όλες τις ΘΟΕ εφαρμόστηκε μία ενιαία μεθοδολογική προσέγγιση που βασίστηκε στη μεθοδολογία RIS3 Key²⁵. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 30 συνεδριάσεις των ΘΟΕ που κατέληξαν στην διαμόρφωση πέντε κειμένων βάσης τα οποία αναρτήθηκαν στο Διαδίκτυο και για τα οποία ακολούθησαν ανοικτές διαδικασίες διαβούλευσης.

Οι ΘΟΕ, όπως προαναφέρθηκε, κατέληξαν σε κάποια κείμενα βάσης²⁶ επί των οποίων πραγματοποιήθηκαν ανοικτές διαδικασίες διαβούλευσης. Η διαβούλευση έλαβε χώρα σε πρώτο στάδιο ηλεκτρονικά και στη συνέχεια μέσω ανοικτών εκδηλώσεων για κάθε τομέα. Πραγματοποιήθηκαν 5 εκδηλώσεις διαβούλευσης σε Λάρισα και Βόλο στο διάστημα 2/11/2013 – 16/12/2013 που αποτυπώνονται στον επόμενο πίνακα. Στις διαδικασίες αυτές έλαβαν μέρος εκπρόσωποι και από τις τέσσερις συνιστώσες του λεγόμενου τετραπλού έλικα, όπως αιρετοί της Περιφερειακής Αρχής Θεσσαλίας, μέλη ΔΕΠ και ερευνητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας καθώς και εκπρόσωποι φορέων και επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια. Οι ανοικτές διαβουλεύσεις είχαν το χαρακτήρα συναντήσεων εργασίας με σκοπό την διατύπωση σχολίων και παρατηρήσεων επί των κειμένων διαβούλευσης και τη διαμόρφωση της RIS³ στον αντίστοιχο τομέα.

Πίνακας 11 : Χρονικό Ανοικτών Διαδικασιών Διαβούλευσης

Τομέας	Ημερομηνία & Χώρος Εκδήλωσης
Αγροδιατροφή	02/11/2013 ΤΕΙ Λάρισας - Λάρισα
Πολιτισμός & Τουρισμός	30/11/2013

²⁵ Δείτε <http://liaison.uth.gr/attachments/2013/61-ris3key.pdf>

²⁶ Διαμορφώθηκαν πέντε κείμενα βάσης προς διαβούλευση στους τομείς της αγροδιατροφής, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, του μετάλλου και του Πολιτισμού & Τουρισμού. Για τον τομέα των ΤΠΕ δεν διαμορφώθηκε κείμενο βάσης ωστόσο πραγματοποιήθηκε διαδικασία διαβούλευσης

	Αίθουσα Εκδηλώσεων Δημαρχείου Βόλου - Βόλος
ΤΠΕ	10/12/2013 ΚΕΚ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας - Βόλος
Ενέργεια & Περιβάλλον	14/12/2013 Αίθουσα Μουσείου Τσαλαπάτα - Βόλος
Μέταλλο	16/12/2013 Αίθουσα Μουσείου Τσαλαπάτα - Βόλος

Πηγή : Γραφείο Υποστήριξης Έρευνας & Αξιοποίησης Αποτελεσμάτων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ίδια επεξεργασία

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ανοικτές διαδικασίες διαβούλευσης δεν είχαν ιστορικό προηγούμενο στη Περιφέρεια. Ήταν η πρώτη φορά που εφαρμοζόταν μία τέτοια διαδικασία για τη διαμόρφωση μίας στρατηγικής για τη Περιφέρεια, γεγονός που ενίσχυσε το αίσθημα κυριότητας της RIS³ καθώς κοινή αίσθηση στον κόσμο της Περιφέρειας είναι ότι αποτελεί δικό τους δημιούργημα.

6.4 Επιχειρηματική Ανακάλυψη στη Θεσσαλία

Η διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης που πραγματοποιήθηκε στην Θεσσαλία ακολούθησε την μεθοδολογία που εφαρμόζεται από το Ινστιτούτο Μελλοντικών Τεχνολογικών Μελετών του Κοινού Ερευνητικού Κέντρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που προβλέπει σε πρώτο στάδιο την απλή, ανοικτή και δομημένη συλλογή ιδεών και σε δεύτερο στάδιο την ομαδοποίηση και τον εμπλουτισμό τους κατά τη διάρκεια ειδικών οργανωμένων εκδηλώσεων στις οποίες λαμβάνουν μέρος όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

Αρχικά δημιουργήθηκε μία ηλεκτρονική online φόρμα στην ιστοσελίδα της Περιφέρειας Θεσσαλίας όπου επιχειρήσεις, ερευνητές, φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών και της Αυτοδιοίκησης μπορούσαν να υποβάλλουν τις δικές τους ιδέες για τους τομείς που είχαν επιλεγεί κατά την έγκριση της RIS³ Θεσσαλίας ως πεδία Έξυπνης Εξειδίκευσης. Η φόρμα ήταν ανοικτή στο κοινό για περίπου τρεις εβδομάδες, από 12/11/15 έως 04/12/15.

Συνολικά υποβλήθηκαν 735 ιδέες από τις οποίες έγιναν αποδεκτές ως πλήρεις 690, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα της Περιφέρειας Θεσσαλίας.

Η ποιοτική εικόνα των παραπάνω στοιχείων αποτυπώνεται στα παρακάτω γραφήματα. Ως προς τη θεματική συγκέντρωση των ιδεών, το αγροδιατροφικό σύμπλεγμα συγκέντρωσε με διαφορά τις περισσότερες ιδέες (264), γεγονός που αντανακλά την ισχυρή εξειδίκευση της Περιφέρειας στον Πρωτογενή Τομέα. Αντιθέτως, ο δεύτερος κύριος πυλώνας της RIS³ Θεσσαλίας Μέταλλο & Δομικά Υλικά συγκέντρωσε μόλις 50 ιδέες, καταταγμένος τρίτος κατά αύξουσα σειρά ιδεών.

Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει είναι ότι οι επιχειρήσεις της Περιφέρειας υπήρξαν ιδιαίτερα δραστήριες στην υποβολή ιδεών καθώς κατέθεσαν συνολικά 282 ιδέες, μόλις 10 λιγότερες από το σύνολο των ιδεών που υποβλήθηκαν από ερευνητές. Το γεγονός αυτό δε μπορεί να αποτελεί έκπληξη αν συνυπολογίσουμε ότι και σε προηγούμενες προγραμματικές περιόδους οι επιχειρήσεις έδειχναν ανάλογο ενδιαφέρον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δράση Περιφερειακοί Πόλοι Καινοτομίας όπου πλήθος επιχειρήσεων μετείχαν ακόμη και χωρίς χρηματοδότηση. Επίσης, οι επιχειρήσεις της Περιφέρειας προχωρούν και από μόνες τους σε εφαρμογή καινοτομιών με βελτίωση προϊόντων, εισαγωγή νέων και καινοτομίες μάρκετινγκ. Ενδεικτικά μόνο αναφέρουμε τις εταιρείες ΕΨΑ και Όλυμπος, οι οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν λανσάρει νέα προϊόντα στην αγορά, όπως π.χ. τα αναψυκτικά με στέβια (ΕΨΑ) και οι φυσικοί χυμοί (Όλυμπος).

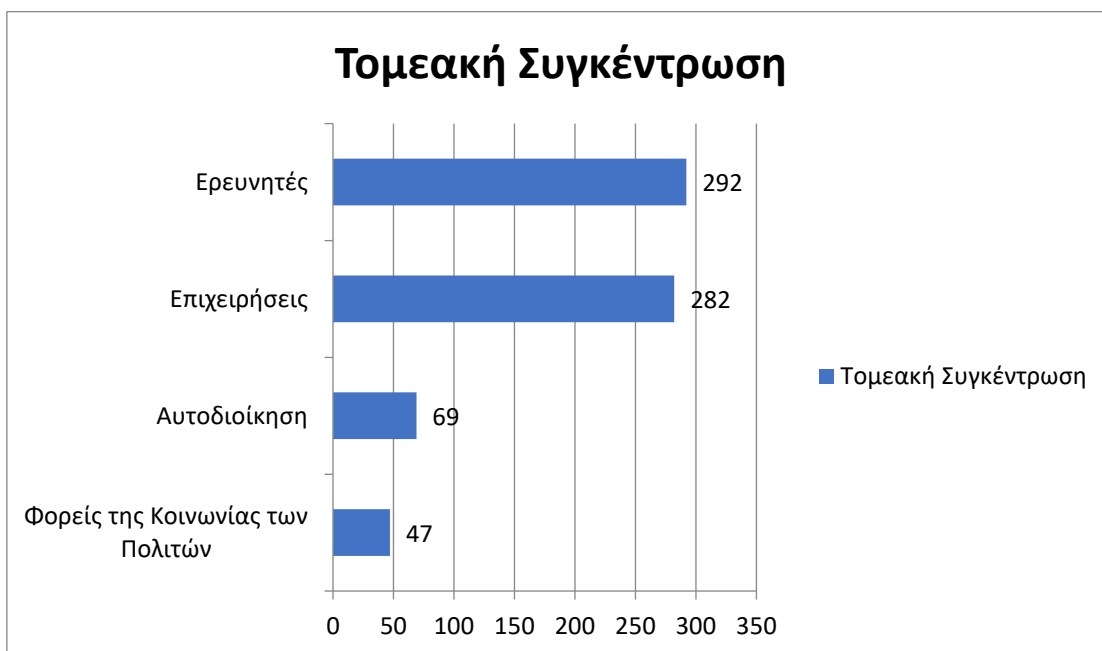
Χωρικά, η μεγαλύτερη συγκέντρωση ιδεών παρατηρείται στην Λάρισα (284) και η μικρότερη στην Καρδίτσα (78) .

Γράφημα 5 Θεματική Συγκέντρωση ιδεών

Πηγή : Διαδικασία Επιχειρηματικής Ανακάλυψης RIS3 Θεσσαλίας - Στατιστικά Δεδομένα, Δρ, Γιάννης Τόλιας, αναρτημένο στο ris3.thessaly.gov.gr

Γράφημα 6 Τομεακή συγκέντρωση ιδεών

Πηγή : Διαδικασία Επιχειρηματικής Ανακάλυψης RIS3 Θεσσαλίας - Στατιστικά Δεδομένα, Δρ, Γιάννης Τόλιας, αναρτημένο στο ris3.thessaly.gov.gr

Γράφημα 7 Γεωγραφική συγκέντρωση ιδεών

Πηγή : Διαδικασία Επιχειρηματικής Ανακάλυψης RIS3 Θεσσαλίας - Στατιστικά Δεδομένα, Δρ, Γιάννης Τόλιας, αναρτημένο στο ris3.thessaly.gov.gr

Το στάδιο συλλογής ιδεών ακολούθησε το στάδιο ομαδοποίησης και εμπλουτισμού τους. Για την κάλυψη των αναγκών του δεύτερου σταδίου υλοποίησης της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης πραγματοποιήθηκαν 4 θεματικές ημερίδες στις πρωτεύουσες των 4 Νομών της Περιφέρειας το τελευταίο δεκαήμερο του Νοεμβρίου 2015. Όλες οι θεματικές ημερίδες πραγματοποιήθηκαν απογευματινές ώρες (μετά τις 15.00 μ. μ.) για λόγους διευκόλυνσης και μεγαλύτερης συμμετοχής των εμπλεκομένων μερών. Στον κάτωθι πίνακα αποτυπώνεται το θεματικό αντικείμενο κάθε ημερίδας, ο τόπος και ο χρόνος διεξαγωγής της.

Πίνακας 12 Πρόγραμμα Εκδηλώσεων Επιχειρηματικής Ανακάλυψης

Θέμα Ημερίδας	Ημερομηνία	Τοποθεσία
A. Το αγροδιατροφικό σύμπλεγμα B. Δημιουργικός Τουρισμός	Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2015	Τρίκαλα Avanti City Resort
A. Μέταλλο και Δομικά Υλικά : Αλυσίδα Αξίας	Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2015	Καρδίτσα Ξενοδοχείο ΚΙΕΡΙΟΝ

ξύλου, επίπλου και δομικών υλικών B. Ενέργεια - Περιβάλλον		
A. Μέταλλο και Δομικά Υλικά – Ενέργεια – Περιβάλλον B. Δημιουργικός Τουρισμός	Τετάρτη 25 Νοεμβρίου 2015	Βόλος Domotel Xenia Volos
A. Το αγροδιατροφικό σύμπλεγμα B. Προηγμένες Υπηρεσίες υγείας - αποκατάστασης	Δευτέρα 30 Νοεμβρίου 2015	Λάρισα Divani Palace Larissa

Πηγή : Περιφέρεια Θεσσαλίας, Αυτόνομο Γραφείο RIS3, αναρτημένο στο ris3.thessaly.gov.gr

Η ανταπόκριση του κόσμου κινήθηκε σε γενικές γραμμές σε ικανοποιητικά επίπεδα με τη μεγαλύτερη συμμετοχή να σημειώνεται στον Βόλο (250 άτομα) και τη μικρότερη στην Καρδίτσα (120 άτομα). Τα στατιστικά δεδομένα που αφορούν τη συμμετοχή στις ημερίδες αποτυπώνονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 13 Στατιστικά Συμμετοχής Ημερίδων Επιχειρηματικής Ανακάλυψης

	Τρίκαλα	Καρδίτσα	Βόλος	Λάρισα	Σύνολο
Συμμετοχή	210	120	250	230	810
Εγγεγραμμένοι στις παράλληλες συνεδρίες	138	92	220	167	617
Συμμετοχή στις παράλληλες συνεδρίες	86	51	81	97	315
Νέες Ιδέες που κατατέθηκαν	69	34	69	90	262

Καινοτόμες συμπράξεις που προέκυψαν	14	7	20	15	56
--	----	---	----	----	-----------

Πηγή : Διαδικασία Επιχειρηματικής Ανακάλυψης RIS3 Θεσσαλίας - Στατιστικά Δεδομένα, Δρ, Γιάννης Τόλιας, αναρτημένο στο ris3.thessaly.gov.gr

Εξετάζοντας κριτικά τον άνω πίνακα, παρατηρούμε ότι η συμμετοχή κινήθηκε με μικρές διαφορές σε παρόμοιο επίπεδο για τους νομούς Λάρισας, Μαγνησίας και Τρικάλων ενώ η συμμετοχή στη Καρδίτσα ήταν αισθητά μικρότερη. Η Καρδίτσα παρουσιάζει επίσης τον μικρότερο αριθμό νέων ιδεών και καινοτομικών συμπράξεων. Μία ερμηνεία που μπορούμε να αποδώσουμε για αυτό το αποτέλεσμα είναι ότι ο νομός Καρδίτσας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δημογραφική πτώση και τη μεγαλύτερη γήρανση του πληθυσμού. Η υστέρηση σε νέους ανθρώπους που μπορούν να καινοτομήσουν σε συνδυασμό με την έλλειψη ερευνητικών υποδομών, τον μικρό αριθμό εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και την χαμηλή ένταση δραστηριοτήτων έντασης γνώσης στην περιοχή μπορεί να ερμηνεύσει την «χαμηλή πτήση» της Καρδίτσας αναφορικά με τη συμμετοχή²⁷.

Συγκρίνοντας τη συμμετοχή στις 4 Θεσσαλικές πόλεις έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός νέων ιδεών προέκυψε στη Λάρισα (90), ενώ στη δεύτερη θέση ως προς τις ιδέες ισοβαθούν ο Βόλος και τα Τρίκαλα (69). Ως προς τον αριθμό των καινοτομικών συμπράξεων την πρωτιά κάτεχε ο Βόλος (20),ακολουθούμενος από την Λάρισα (15).

6.5 Σύγκριση Σχεδιασμού Εθνικής & Περιφερειακής RIS³

Στη παρούσα παράγραφο θα προσπαθήσουμε να επιχειρήσουμε μία σύγκριση του σχεδιασμού της RIS³ Θεσσαλίας με την εθνική στρατηγική. Λαμβάνοντας υπόψη όσα έχουμε αναλύσει σε αυτή την ενότητα για το σχεδιασμό της στρατηγικής στη Θεσσαλία

²⁷ Όπως έχει λεχθεί στην παράγραφο 3.3.1 , η Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας διαθέτει μόλις ένα Πανεπιστημιακό Τμήμα και τρία Τμήματα ΤΕΙ, ενώ είναι η μόνη Π.Ε. στην οποία δεν δραστηριοποιείται το Ινστιτούτο Έρευνας & Τεχνολογίας Θεσσαλίας (ΙΕΤΑΘ).

και όσα έχουμε αναφέρει για το σχεδιασμό της εθνικής στρατηγικής στην ενότητα 4, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Η RIS³ Θεσσαλίας είναι μάλλον προσανατολισμένη στην επιχειρηματικότητα, σε αντίθεση με την εθνική που είναι περισσότερο προσανατολισμένη στην έρευνα.
2. Οι επιλογές τη εθνικής στρατηγικής είναι περισσότερο τεχνολογικές, π.χ. βιολικά. Στη Θεσσαλία οι επιλογές που έχουν γίνει είναι συνδεδεμένες με τη παραγωγική διάρθρωση της Περιφέρειας.
3. Οι τομείς προτεραιότητας που επιλέχθηκαν στη Θεσσαλία είναι υποσύνολα των τομέων που επιλέχθηκαν σε εθνικό επίπεδο. Αυτό βέβαια αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό για όλες τις Περιφερειακές Στρατηγικές.
4. Στη Θεσσαλία ο Τεχνικός Σύμβουλος έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο σχεδιασμό της στρατηγικής. Αντιθέτως, σε εθνικό επίπεδο, η ΓΓΕΤ διέθετε τη κρίσιμη εκείνη μάζα ώστε να το πράξει μόνη της.
5. Σε εθνικό επίπεδο αντιμετωπίζεται η Ε&Κ ως ένα κλειστό σύστημα. Μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται σε δείκτες όπως η ένταση σε Ε&Α και ο αριθμός των επιστημονικών δημοσιεύσεων. Στη Θεσσαλία δόθηκε αντιθέτως το βάρος στην ΑΠΑ κάθε παραγωγικού κλάδου.

Ενότητα 7: Η RIS³ Θεσσαλίας

Η παρούσα ενότητα αποτυπώνει τα κύρια σημεία της RIS³ Θεσσαλίας (όραμα, προτεραιότητες, μίγμα πολιτικής, συστήματα διακυβέρνησης και παρακολούθησης της εφαρμογής, αξιολόγηση) όπως αυτά εμπεριέχονται στο εγκεκριμένο κείμενο της RIS³ Θεσσαλίας. Ακολούθως παρουσιάζεται το σχέδιο δράσης.

7.1 Διαμόρφωση & Έγκριση Τελικού Κειμένου

Έπειτα από την ολοκλήρωση των ανοικτών διαδικασιών διαβούλευσης, οι συντονιστές των ΘΟΕ σε συνεδρίαση τους την 30^η Δεκεμβρίου 2013 διαμόρφωσαν εισήγηση προς το ΠΣΚ αναφορικά με τις προτεραιότητες της Περιφερειακής RIS³. Η εισήγηση αυτή έγινε αποδεκτή από το ΠΣΚ στη 4^η συνεδρίασή του στις 14/01/2014.

Μετά τον ορισμό των προτεραιοτήτων ξεκίνησε η σύνθεση του κειμένου της Περιφερειακής Στρατηγικής. Όπως επισημάνθηκε και στην Ενότητα 5 το ΠΕΠ και η RIS³ εκπονούνταν παράλληλα. Για το λόγο αυτό μία πρώτη έκδοση της RIS³ διατέθηκε τον Φεβρουάριο 2014 στην ομάδα που ήταν υπεύθυνη για τη σύνταξη του ΠΕΠ. Το πρώτο σχέδιο της RIS³ εγκρίθηκε από κοινού με το πρώτο σχέδιο του ΠΕΠ τον Ιούλιο 2014 και κατατέθηκε με αυτό στην ΕΕ. Η ΕΕ διατύπωσε παρατηρήσεις επί του ΠΕΠ και αυτό κατατέθηκε με διορθώσεις τον Δεκέμβριο 2014. Η πλήρης εκπόνηση της RIS³ όμως απαιτούσε την οριστικοποίηση του νέου ΠΕΠ²⁸. Το κείμενο της Στρατηγικής τελικά ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο 2015 και αφού εγκρίθηκε από το ΠΣΚ, εισάχθηκε προς ψήφιση στο Περιφερειακό Συμβούλιο. Το Περιφερειακό Συμβούλιο ενέκρινε την RIS³ Θεσσαλίας με την α. α. 31 απόφασή²⁹ του στη συνεδρίαση της 27^{ης} Μαρτίου 2015. Η ΕΕ αναγνώρισε στη συνέχεια την εκπλήρωση της σχετικής αιρεσιμότητας.

²⁸ Το οριστικό κείμενο του ΠΕΠ ήταν απαραίτητο για την σύνταξη των κεφαλαίων που αφορούσαν το μίγμα πολιτικής, το σχέδιο δράσης και το σύστημα παρακολούθησης της εφαρμογής της RIS³ Θεσσαλίας.

²⁹https://www.thessaly.gov.gr/data/ps_apof/2015/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%203/%CE%98%CE%95%CE%9C%CE%91%2002%20%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%A6%CE%95%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91%CE%A3%20RIS%203.pdf

7.2 Κύρια Σημεία RIS³ Θεσσαλίας

7.2.1 Όραμα

Το όνομα που επιλέχθηκε για την Περιφερειακή Στρατηγική είναι Θεσσαλία 2020. Το όραμα αποτυπώνεται ως εξής :

Θεσσαλία 2020 =

+20% στην ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα

+20% στις εξαγωγές σε μέταλλο και δομικά υλικά

+20% στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών

+200% στις κατά κεφαλή δαπάνες E&A των επιχειρήσεων

Στο όραμα αποτυπώνονται τέσσερις στόχοι που έχουν τεθεί για το 2020, έτος ολοκλήρωσης του β ' κύκλου εφαρμογής της Περιφερειακής Στρατηγικής. Οι τιμές βάσης προκειμένου να επαληθευθεί το 2020 η επίτευξη των στόχων αυτών είναι οι τιμές που είχαν διαμορφωθεί σε κάθε μία από τις 4 άνω κατηγορίες το τέλος του 2013 με βάση τα δημοσιευμένα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Η ονομασία του οράματος είναι έξυπνη, αφού εμπλέκει τους στόχους που έχουν τεθεί. Επίσης, παραπέμπει στην Στρατηγική Ευρώπη 2020 και στο τέλος της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα φιλόδοξο όραμα, ιδίως ως προς τους δύο τελευταίους στόχους του.

7.2.2 Προτεραιότητες

Υπάρχει διαχωρισμός των Προτεραιοτήτων σε Οριζόντιες και Κάθετες.

Οι οριζόντιες προτεραιότητες αναφέρονται στην διαπιστωμένη ανάγκη αναβάθμισης του Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας. Η ανάγκη αυτή προκύπτει από τη σχετική swot analysis που έχει γίνει για τη διαμόρφωση της Στρατηγικής αλλά και από την κατάσταση της Θεσσαλίας ως περιφέρεια έντασης του πρωτογενή τομέα με στοιχεία διαρθρωτικής αδράνειας (ΟΟΣΑ, 2011). Η αναβάθμιση του Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας

εμπλέκει τέσσερις παράγοντες : τους ανθρώπινους πόρους, την εξωστρέφεια των αγορών, τη παραγωγή/προσαρμογή γνώσης και τη διάχυση/δικτύωση της καινοτομίας.

Οι κάθετες προτεραιότητες εστιάζουν σε δύο κύριους πυλώνες : Το Αγροδιατροφικό Σύμπλεγμα (πρωτογενής τομέας & μεταποίηση τροφίμων) και το Μέταλλο & Δομικά Υλικά. Ο πρώτος πυλώνας επιλέχθηκε λόγω της ισχυρής εξειδίκευσης της Θεσσαλίας στον πρωτογενή τομέα και του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτει χάριν της εύφορης της πεδιάδας. Ο δεύτερος πυλώνας λόγω του ορυκτού πλούτου του υπεδάφους της Θεσσαλικής Περιφέρειας και της καλής πορείας των εξαγωγών σε Μέταλλο τα τελευταία χρόνια. Γύρω από αυτούς του πυλώνες αναπτύσσονται τρεις δορυφορικές δραστηριότητες : Ενέργεια, Περιβάλλον, Δημιουργικός Τουρισμός.

7.2.3 Σύστημα Διακυβέρνησης

Το Σύστημα Διακυβέρνησης της RIS³ Θεσσαλίας έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με τις υποδείξεις του Οδηγού Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με την ύπαρξη τριών επιπέδων διακυβέρνησης (European Commission, 2012), ως εξής :

1. **Επίπεδο Στρατηγικής Διοίκησης & Συντονισμού** : Το ΠΣΚ ασκεί το ρόλο συντονιστικού οργάνου της RIS³ Θεσσαλίας. Τα μέλη του είναι εκπρόσωποι όλων των μερών της τετραπλής έλικας. Έχει διετή θητεία με δυνατότητα παράτασης για άλλα δύο έτη.
2. **Διαχειριστικό Επίπεδο** : Προβλέπεται σύσταση Εταιρείας Προώθησης Καινοτομίας Θεσσαλίας – Ε.Π.Κ.Θ. ως διαχειριστικού και εκτελεστικού οργάνου. Μέχρι τη σύστασή της έργο διαχειριστικού – εκτελεστικού οργάνου επιτελεί το Αυτόνομο Γραφείο RIS³ Θεσσαλίας. Πρόκειται για ολιγομελή ομάδα, στελεχωμένη με προσωπικό της Περιφέρειας Θεσσαλίας και εκπροσώπους των ΑΕΙ και των επιχειρήσεων, συγκροτημένη με απόφαση του Περιφερειάρχη.
3. **Επίπεδο Εφαρμογής** : Στο επίπεδο της εφαρμογής προβλέπεται η εφαρμογή των Πλατφορμών Καινοτομίας, ομάδων προσώπων από όλα τα μέρη της τετραπλής έλικας με ρόλο περιφερειακού διαμορφωτή της στρατηγικής για κάθε μία από τις κάθετες προτεραιότητες εστίασης. Η σύσταση και οι κανόνες λειτουργίας τους ορίζονται από την Ε.Π.Κ.Θ.

Το μίγμα πολιτικής έχει δύο συστατικά στοιχεία (JRC, 2015) : τους δρώντες και τα μέσα (κίνητρα/εργαλεία) παρέμβασης.

Οι δρώντες³⁰ είναι οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να καινοτομήσουν, οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ενδιαφέρεται να συστήσει, επεκτείνει ή αναδιαρθρώσει μία επιχείρηση στη βάση καινοτόμων δραστηριοτήτων καθώς και οι φορείς έρευνας και επιστήμης, ερευνητές και επιστήμονες που μπορούν να μεταφέρουν και να εφαρμόσουν τη γνώση στις επιχειρήσεις.

Τα μέσα που εντάχθηκαν στο μίγμα πολιτικής είναι καθαρά οικονομικά κίνητρα κυρίως σε μη επιστρεπτές ενισχύσεις (cash grants) και δευτερευόντως σε παροχή υπηρεσιών σε είδος ή σε δημιουργία υποδομών με δημόσια δαπάνη. Ο περιορισμός των μέτρων πολιτικής σε αποκλειστικά και μόνο οικονομικά κίνητρα οφείλεται στην αδυναμία του Θεσμού των Περιφερειών να δημιουργούν κανονιστικά εργαλεία πολιτικής. Η απουσία οποιαδήποτε αναφοράς σε χρηματοοικονομικά εργαλεία στο σχεδιασμό έγινε, όπως αναφέρεται στο κείμενο της RIS³, σκοπίμως και για λόγους κλίμακας και διαχειριστικής ικανότητας.

7.2.4 Παρακολούθηση & Αξιολόγηση

Το σύστημα παρακολούθησης που προβλέπεται στο σχεδιασμό προσομοιάζει με το σύστημα παρακολούθησης του ΠΕΠ σε προηγούμενες προγραμματικές περιόδους. Χρησιμοποιεί για την παρακολούθηση της εφαρμογής της RIS³ δείκτες εκροών με τιμές στόχων καθώς και δείκτες αποτελεσμάτων με τιμές βάσης και στόχων, ανά θεματικό στόχο και επενδυτική προτεραιότητα. Το σύστημα παρακολούθησης εμπίπτει στις αρμοδιότητες του δεύτερου επιπέδου διακυβέρνησης της RIS³.

Στο εγκεκριμένο κείμενο της RIS³ προβλέπεται η διενέργεια ευρείας κλίμακας αξιολόγησης μεταξύ των δύο κύκλων εφαρμογής της που συνίσταται στη μέτρηση των αποτελεσμάτων και τη σύγκριση τους με τους στόχους που είχαν τεθεί στο στάδιο του σχεδιασμού. Η ενδιάμεση αυτή αξιολόγηση τοποθετήθηκε χρονικά εντός του 2017. Η αξιολόγηση της απόδοσης των μέχρι τότε παρεμβάσεων της RIS³ θα πραγματοποιηθεί από εξωτερική ομάδα ειδικών που θα επιλέξει το ΠΣΚ. Σκοπός της ενδιάμεσης αυτής

³⁰ Ομάδες ή κατηγορίες παραγόντων που μπορούν να επιφέρουν δυνητικά την επιθυμητή αλλαγή σε μία περιοχή ή ένα τομέα

αξιολόγησης είναι η αναθεώρηση της RIS³ με φθίνουσα ένταση αλλαγών σε μία σειρά παραμέτρων³¹ για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της στον δεύτερο κύκλο υλοποίησης.

7.2 Εξειδίκευση Σχεδίου Δράσης

Το Σχέδιο Δράσης προέκυψε ως μετασχηματισμός των ιδεών που είχαν συλλεχθεί, ομαδοποιηθεί και εμπλουτιστεί κατά την υλοποίηση της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης.

Την οριστική ομαδοποίηση των ιδεών που είχαν συλλεγεί κατά τη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης ανέλαβε η εταιρεία Innovatia Systems, η οποία είχε ρόλο Τεχνικού Συμβούλου την περίοδο Νοεμβρίου – Δεκεμβρίου 2015. Η ομάδα του Τεχνικού Συμβούλου προχώρησε σε ενοποίηση των ιδεών που είχαν προέλθει από τα δύο κανάλια συλλογής ιδεών που αξιοποιήθηκαν (ηλεκτρονικό και φυσικό) και όρισε κατηγορίες παρεμβάσεων ανά προτεραιότητα της RIS³ στη βάση των εισροών της επιχειρηματικής ανακάλυψης (Σχέδιο Δράσης Έξυπνης Εξειδίκευσης, 2015).

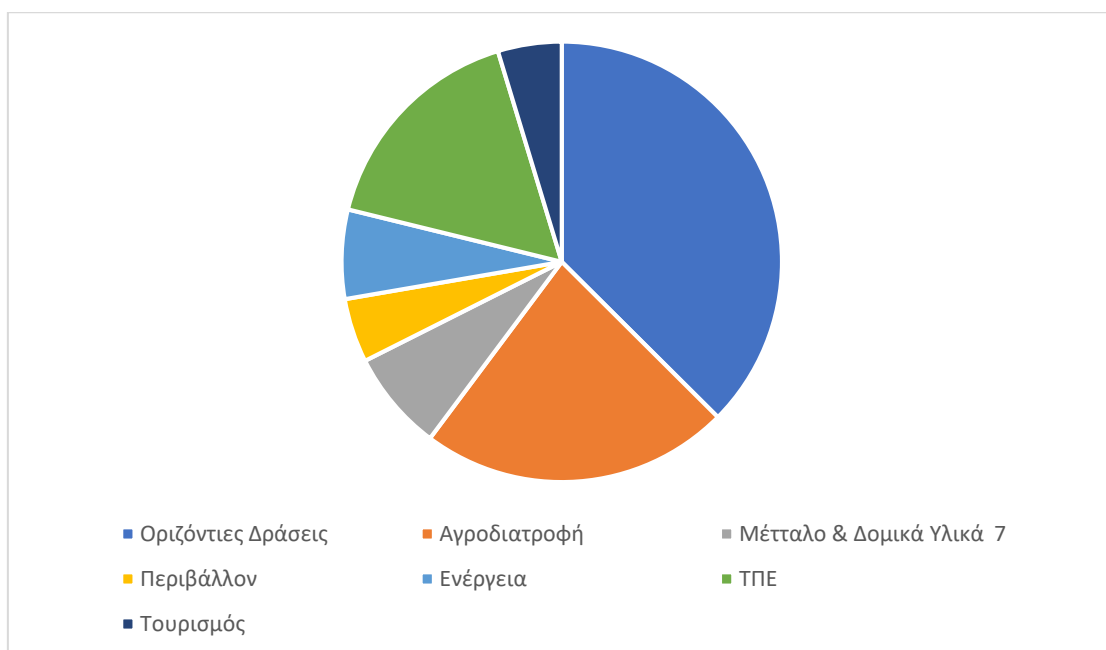
Η ομαδοποίηση των ιδεών και οι προτάσεις του Τεχνικού Συμβούλου κοινοποιήθηκαν κατόπιν στις ΘΟΕ προς συζήτηση. Ακολούθησαν ειδικές συνεδριάσεις της αρμόδιας ανά προτεραιότητα ΘΟΕ με τη συμμετοχή στελεχών από την ΕΥΔ ΕΠ Θεσσαλίας και μελών της ομάδας του Τεχνικού Συμβούλου. Κατόπιν διαβούλευσης, οριστικοποιήθηκαν οι κατηγορίες δράσεων και εκτιμήθηκαν τα σχετικά κόστη. Στη συνέχεια η ομάδα της Innovatia Systems προχώρησε στη σύνταξη του Σχεδίου Δράσης.

Στο Σχέδιο Δράσης καταγράφονται για κάθε προτεραιότητα της RIS³ η λογική της παρέμβασης (ανάγκες που καλείται να καλύψει και ειδικότεροι στόχοι) και το μίγμα πολιτικής που θα εφαρμοστεί. Περιλαμβάνει τις πηγές χρηματοδότησης, τα σχετικά εργαλεία πολιτικής, τον προϋπολογισμό κάθε δράσης, καθώς και δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων για κάθε δράση. Δεν περιέχει όμως σαφή και συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα υλοποίησης κάθε δράσης.

³¹ Εισροές, μέτρα εφαρμογής, χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, προϋπολογισμός, χρηματοδότηση, ειδικοί στόχοι, εκροές, γενικοί στόχοι, αναμενόμενα αποτελέσματα.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της απαιτούμενης Δημόσιας Δαπάνης ανέρχεται σε 332,98 εκ. Ευρώ. Το 1/3 του προϋπολογισμού κατευθύνεται στην αναβάθμιση του Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας που αποτελεί την οριζόντια προτεραιότητα της Στρατηγικής ενώ τα 2/3 κατευθύνονται στις κάθετες προτεραιότητες. Από τις κάθετες προτεραιότητες σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού απορροφά το Αγροδιατροφικό Σύμπλεγμα ενώ το μικρότερο μέρος απορροφά ο Τουρισμός.

Γράφημα 8 Κατανομή Προϋπολογισμού ανά επενδυτική προτεραιότητα

Πηγή : Σχέδιο Δράσης Έξυπνης Εξειδίκευσης Θεσσαλίας

Το Σχέδιο Δράσης παρουσιάστηκε σε Ημερίδα που διοργανώθηκε στη Λάρισα τη 28^η Δεκεμβρίου 2015 στο Ξενοδοχείο Larissa Imperial. Εγκρίθηκε από το ΠΣΚ τον Μάιο 2016 και ψηφίστηκε τον ίδιο μήνα από το Περιφερειακό Συμβούλιο Θεσσαλίας με την α. α. 65 απόφασή του.

Ενότητα 8: Η φάση της υλοποίησης

Στη συγκεκριμένη Ενότητα επιχειρείται μία κριτική επισκόπηση της μέχρι τώρα εφαρμογής της RIS³ Θεσσαλίας. Η αποτίμηση της υλοποίησης βασίζεται σε πληροφορίες και στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις του συγγραφέα με στελέχη της ΓΓΕΤ και της Ε.Υ.Δ. του Ε.Π. Θεσσαλίας, καθώς η ενδιάμεση αξιολόγηση που προβλεπόταν να διεξαχθεί το 2017 δεν είχε πραγματοποιηθεί ώστε να χρησιμοποιηθούν στοιχεία από αυτή. Στο συνέχεια, παρουσιάζεται μία συγκριτική ανάλυση της υλοποίησης της RIS³ Θεσσαλίας σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφερειακές RIS³, για λόγους πληρέστερης παρουσίασης της κριτικής επισκόπησης που επιχειρείται και της διαμόρφωσης μίας συνολικής εικόνας για τη πορεία υλοποίησης της RIS³ Θεσσαλίας.

8.1 Προσκλήσεις & Εντάξεις

Το κύριο σκέλος της υλοποίησης της RIS³ αφορά τις δράσεις που λαμβάνουν χώρα μέσω του ΕΣΠΑ ή άλλων Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων. Λόγω της κομβικής σημασίας που διαδραματίζει το ΕΣΠΑ στην υλοποίηση της RIS³, ο πυρήνας της υλοποίησης της RIS³ συντίθεται από τις προσκλήσεις της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας και τις εντάξεις που πραγματοποιούνται, όπως και από εκείνες τις προσκλήσεις και τις εντάξεις που αφορούν το Τομεακό Πρόγραμμα ΕΠΑΝΕΚ. Συνεπώς έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τις σχετικές προκλήσεις και εντάξεις στο ΠΕΠ Θεσσαλίας και στο ΕΠΑΝΕΚ προκειμένου να διαπιστώσουμε τον βαθμό υλοποίησης της RIS³ στη Θεσσαλία μέχρι στιγμής.

Αναφορικά με το ΠΕΠ Θεσσαλίας δεν έχει εκδοθεί έως τώρα πρόσκληση για την RIS³ στα πλαίσια του ΘΣ1, όπως προκύπτει από τις προσκλήσεις που έχουν εκδοθεί και αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της ΕΥΔ ΕΠ Θεσσαλίας³². Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας δεν υπάρχει μέχρι στιγμής κάποιο εγκεκριμένο έργο που να υπάγεται στο ΘΣ1, όπως προκύπτει και από την ιστοσελίδα ΑΝΑΠΤΥΞΗ.gov.gr.³³, επίσημο διαδικτυακό τόπο του Υπουργείου Οικονομίας & Ανάπτυξης που παρέχει πληροφόρηση για την πορεία υλοποίησης των έργων του ΕΣΠΑ.

³² <https://www.thessalia-esp.gr/pep-thessalias/proskliseis.html>

³³ <http://anaptyxi.gov.gr/el-gr/>

Εξετάζοντας το σύνολο των προσκλήσεων που έχουν εκδοθεί από την ΕΥΔ ΕΠ Θεσσαλίας, στο πλαίσιο των υπόλοιπων θεματικών στόχων³⁴, από το 2015 έως σήμερα, καμία δεν σχετίζεται με την RIS³.

Είναι σε φάση προετοιμασίας η έκδοση πρόσκλησης που αφορά την ενίσχυση υποδομών έρευνας η οποία αναμένεται εντός του 2019, σύμφωνα με το στέλεχος της ΕΥΔ ΕΠ Θεσσαλίας κ. Α. Βούλγαρη. Ετοιμάζονται επίσης προσκλήσεις που αφορούν την ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε όρους καινοτομίας, στα πλαίσια του ΘΣ3, οι οποίες αναμένονται και αυτές εντός του 2019.

Στο πλαίσιο του Τομεακού Προγράμματος ΕΠΑΝΕΚ³⁵ τον Δεκέμβριο 2017 εκδόθηκε πρόσκληση που αφορούσε τη συμμετοχή των ΠΕΠ στο Ταμείο Επιχειρηματικότητας 2. Η δράση αυτή αφορά τη παροχή δανείων σε πολύ μικρές, μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, υπό σύσταση ή υφιστάμενων, για την ανάπτυξη καινοτόμων, εξωστρεφών και δυναμικών σχημάτων, με χαμηλό επιτόκιο και εγγυήσεων από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας & Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ) σε συνεργασία με πιστωτικά ιδρύματα. Πρόκειται για μία έμμεση μορφή επιδότησης των επιχειρήσεων στην εξυπηρέτηση των δανείων τους μέσω της αποπληρωμής μέρους των τόκων από το Ταμείο Επιχειρηματικότητας ΙΙ. Υλοποιείται στα πλαίσια του ΘΣ3 για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Σκοπός της σύστασης του άνω ταμείου είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω της διευκόλυνσης της πρόσβασής τους σε χρηματοδότηση. Ένας από τους στόχους του Ταμείου είναι η κατά προτεραιότητα χρηματοδοτική στήριξη επιχειρήσεων που παρουσιάζουν συνάφεια με τις Στρατηγικές Έξυπνης Εξειδίκευσης των Περιφερειών της χώρας. Το ΠΕΠ Θεσσαλίας εντάχθηκε στη συγκεκριμένη πράξη με συνολική επιλέξιμη δημόσια δαπάνη 10.000.000 Ευρώ³⁶.

³⁴ Υπενθυμίζεται ότι η RIS μπορεί να αντλεί πόρους και από τους Θεματικούς Στόχους 2,3,4 και 8.

³⁵ Το πρόγραμμα ΕΠΑΝΕΚ είναι ένα από τα 7 Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ. Στους ειδικότερους στόχους του συγκαταλέγονται η στροφή σε ένα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα και η υλοποίηση της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης.

³⁶

Μία άλλη σημαντική δράση του ΕΠΑΝΕΚ είναι η δράση «Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ»³⁷. Στον προσωρινό κατάλογο δικαιούχων για τη Παρέμβαση ΙΙΙ « Αξιοποίηση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων» του Α' Κύκλου της Ενιαίας Δράσης Κρατικών Ενισχύσεων ΕΤΑΚ Ε-Δ-Κ, δεν υπήρχαν προτάσεις από τη Θεσσαλία, σύμφωνα με το Αυτόνομο Γραφείο Έξυπνης Εξειδίκευσης Θεσσαλίας. Εντάξεις από τη Θεσσαλία δεν υπήρχαν ούτε στις άλλες Παρεμβάσεις του Ε-Δ-Κ.

Από τα παραπάνω είναι εμφανές ότι υπάρχει σοβαρό έλλειμμα υλοποίησης της RIS³ στη Θεσσαλία. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά την διαδικασία έκδοσης των προσκλήσεων αλλά και οι λόγοι από τους οποίους προκαλούνται αναλύονται στην επόμενη παράγραφο.

8.2 Αποτίμηση της υλοποίησης

Όπως αναφέρθηκε στη τελευταία παράγραφο της προηγούμενης ενότητας, παρατηρείται σοβαρό έλλειμμα στο κομμάτι της υλοποίησης. Το έλλειμμα αυτό επί της ουσίας δεν αποτελεί έλλειμμα υλοποίησης της RIS³ αλλά έλλειμμα υλοποίησης του ΕΣΠΑ. Πρόκειται δηλαδή για έλλειμμα που παράγεται δευτερογενώς εξαιτίας της δυσκολίας υλοποίησης του ΠΕΠ εν γένει.

Το έλλειμμα που παρατηρείται στο κομμάτι της υλοποίησης του ΠΕΠ οφείλεται στο καθεστώς χορήγησης των κρατικών ενισχύσεων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και σε τεχνικά και θεσμικά ζητήματα που σχετίζονται με αυτές.

Τα θεσμικά ζητήματα συνδέονται με το μη ξεκαθαρισμένο καθεστώς χορήγησης των κρατικών ενισχύσεων. Υπάρχουν νομοθετικά εμπόδια στη χορήγηση των κρατικών ενισχύσεων σε ΜΜΕ στο πλαίσιο των τομεακών και των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων, καθώς οι προσκλήσεις οφείλουν να είναι συμβατές με τους Ευρωπαϊκούς Κανόνες Κρατικών Ενισχύσεων. Πέρα όμως από τα νομοθετικά εμπόδια που υφίστανται, έχει διαφανεί ότι οι Περιφέρειες δεν ήταν σε θέση να συντάξουν ορθές προσκλήσεις για

³⁷ Βασικός στόχος της δράσης είναι η σύνδεση της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων προς διεθνείς αγορές, με σκοπό τη μετάβαση στη ποιοτική καινοτόμα επιχειρηματικότητα και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας.

δράσεις κρατικών ενισχύσεων που αφορούν δραστηριότητες ΕΤΑΚ λόγω μη πρότερης εμπειρίας, γεγονός που καθυστερεί την εφαρμογή της RIS³.

Τα τεχνικής φύσεως θέματα παρουσιάζονται στο Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων³⁸, σύστημα στο οποίο υπάγονται και παρακολουθούνται δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Το συγκεκριμένο σύστημα παρουσιάζει αδυναμίες στη λειτουργία του κατά την υποβολή των δράσεων κρατικών ενισχύσεων. Στη 3^η πρόσκληση του ΕΠΑΝΕΚ το σύστημα υπερφορτώθηκε μη δυνάμενο να εξυπηρετήσει άλλες προσκλήσεις. Για το λόγο αυτό οι ρυθμοί ένταξης είναι αργοί. Για τη διευκόλυνση της ένταξης προσκλήσεων χρησιμοποιούνται έντυπα (hard copy) κάτι για το οποίο έχει ενημερωθεί και έχει δώσει τη συγκατάθεσή της η Επιτροπή. Η αργή ροή των εντάξεων επιβραδύνει την υλοποίηση της RIS³ σε όλες τις Περιφέρειες.

Προβλήματα στην υλοποίηση της RIS³ Θεσσαλίας προκαλεί και το κενό που υπάρχει στο δεύτερο επίπεδο του συστήματος διακυβέρνησης, καθώς δεν έχει συσταθεί η εταιρεία που προβλέπεται λόγω μη επαρκούς προσδιορισμού στο εγκεκριμένο κείμενο της στρατηγικής της νομικής της μορφής και του τρόπου εξεύρεσης πόρων (χρηματικών αλλά και ανθρώπινων). Μέχρι σήμερα καθήκοντα διαχειριστικού οργάνου ασκεί το Αυτόνομο Γραφείο RIS³ Θεσσαλίας που είχε συστηθεί με απόφαση του Περιφερειάρχη ως προσωρινό σχήμα.

8.3 Συγκριτική ανάλυση υλοποίησης μεταξύ της RIS3 Θεσσαλίας και των υπόλοιπων Περιφερειακών Στρατηγικών

Προκειμένου να έχουμε σφαιρική εικόνα για την πορεία υλοποίησης της στρατηγικής χρήσιμο θα ήταν να εξετάσουμε και την πορεία υλοποίησης και των υπόλοιπων περιφερειακών στρατηγικών προκειμένου να διαπιστώσουμε αν η αργή πορεία υλοποίησης στη Θεσσαλία αποτελεί μεμονωμένο ή συνολικό πρόβλημα.

³⁸ Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) είναι ο κεντρικός κόμβος των δράσεων κρατικών ενισχύσεων της χώρας και παρέχει προηγμένες υπηρεσίες για την υποβολή, διαχείριση και παρακολούθηση επενδυτικών σχεδίων ως την εκταμίευση και τους ελέγχους. Με το Ν. 4314/2014 θεσμοθετήθηκε η υποχρεωτική χρήση του για όλες τις δομές που υλοποιούν δράσεις κρατικών ενισχύσεων.

Για το λόγο αυτό θα επιλέξουμε τη δειγματοληπτική εξέταση τριών περιφερειών και ειδικότερα των Περιφερειών εκείνων που παρουσιάζουν την μεγαλύτερη ένταση σε Ε&Α (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 2017). Πρόκειται για τις Περιφέρειες Κρήτης, Δυτικής Ελλάδας και Ηπείρου.

Στη Περιφέρεια Κρήτης έχουν ήδη εκδοθεί επτά προσκλήσεις από το τέλος του 2017 μέχρι σήμερα, όπως προκύπτει από τον ειδικά διαμορφωμένο για τη στρατηγική ιστότοπο της Περιφέρειας³⁹. Πρόκειται για τη Περιφέρεια με την έκδοση του μεγαλύτερου αριθμού προσκλήσεων μέχρι στιγμής. Η καλή επίδοση της Περιφέρειας Κρήτης στις προκηρύξεις μπορεί να ερμηνευτεί από την καλή επίγνωση του κοινοτικού καθεστώτος των κρατικών ενισχύσεων. Η Περιφέρεια Κρήτης εξάλλου διαθέτει γραφείο στις Βρυξέλλες. Ωστόσο, εκκρεμούν ακόμη οι εντάξεις.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει εκδώσει δύο προκηρύξεις το 2018 στο πλαίσιο της RIS³. Η πρώτη αφορά τη διεθνοποίηση των ΜΜΕ της Περιφέρειας και εκδόθηκε τον Ιούνιο 2018⁴⁰. Η δεύτερη τον Οκτώβριο 2018 και αφορά την ενίσχυση των σχεδίων έρευνας στον τομέα της αγροδιατροφής⁴¹. Ετοιμάζονται προκηρύξεις για την ενίσχυση των σχεδίων έρευνας στους τομείς των ΤΠΕ και των ενεργειακών εφαρμογών. Στη Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας επίσης εκκρεμούν οι εντάξεις.

Τέλος, στην Περιφέρεια Ηπείρου, έχει εκδοθεί μία πρόσκληση που αφορά την ενίσχυση των ΜΜΕ για ερευνητικά έργα στους τομείς της αγροδιατροφής, της δημιουργικής βιομηχανίας, των ΤΠΕ, της υγείας και της βιοτεχνολογίας⁴². Εκκρεμεί η ένταξη.

Συμπερασματικά, με εξαίρεση τη Περιφέρεια Κρήτης για τους λόγους τους οποίους αναφέραμε, οι άλλες περιφέρειες παρουσιάζουν και αυτές εικόνα αργής εξέλιξης της υλοποίησης της RIS³. Την ίδια περίπου εικόνα παρουσιάζουν και οι υπόλοιπες

³⁹ <http://ris3.crete.gov.gr/proskliseis/>

⁴⁰

<http://dytikiellada.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%81%CF%8D%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CF%80%CE%B4%CE%B50103-1/>

⁴¹

<http://dytikiellada.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%81%CF%8D%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82/2948/>

⁴² <http://peproe.gr/10-el/op2020/calls/560-404-inv44-3>

Περιφέρειες της χώρας αν εξετάσουμε τις προσκλήσεις που έχουν εκδοθεί από τις Διαχειριστικές Αρχές των ΠΕΠ τους. Κατά συνέπεια, δεν είναι η Περιφέρεια Θεσσαλίας που υστερεί. Το πρόβλημα υλοποίησης της στρατηγικής στη Θεσσαλία αποτελεί πρόβλημα και για τις υπόλοιπες Περιφέρειες. Ακόμα και για τη Κρήτη, η οποία έχει εκδώσει τις περισσότερες προσκλήσεις, εκκρεμούν οι εντάξεις. Αυτό οφείλεται στα τεχνικά προβλήματα του ΠΣΚΕ που επιβραδύνουν την πορεία υλοποίησης των ΠΕΠ, ανάγοντας το πρόβλημα υλοποίησης της RIS³ σε πρόβλημα υλοποίησης του ΠΕΠ και αυτό αποτελεί δυσκολία για όλες τις Περιφέρειες ανεξαιρέτως.

Ενότητα 9 : Σύνοψη – Συμπεράσματα – Προτάσεις Πολιτικής

Έχοντας αναλύσει διεξοδικά κάθε πτυχή που αφορά το σχεδιασμό και την υλοποίηση της RIS³ στη Περιφέρεια Θεσσαλίας στις προηγούμενες ενότητες, θα προχωρήσουμε σε αυτή την Ενότητα στη διατύπωση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την περιπτωσιολογική μελέτη της εφαρμογής της στην Θεσσαλία.

Ξεκινώντας από το στάδιο του σχεδιασμού, δε μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε το αυξημένο τοπικό ενδιαφέρον για την RIS³, ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε ποικιλόμορφα, από την πρωτοβουλία της Περιφερειακής Αρχής το 2013 για συγκρότηση Περιφερειακού Συμβουλίου Καινοτομίας ως υποστηρικτικού οργάνου για την κατάρτιση της RIS³ πριν τη νομική υποχρέωση σύστασής του, μέχρι την αυξημένη συμμετοχή του κοινού στις διαδικασίες ανοικτής διαβούλευσης και της επιχειρηματικής ανακάλυψης και ιδίως του επιχειρηματικού κόσμου της Περιφέρειας.

Το στάδιο του Σχεδιασμού κρίνεται ικανοποιητικό σε γενική βάση. Υπήρξε έγκαιρη κινητοποίηση μετά τη σύσταση του ΠΣΚ και την ανάληψη δράσης από τις ΘΟΕ αναφορικά με τη συμμετοχή των εμπλεκομένων μερών στις συμμετοχικές διαδικασίες της RIS³. Υπήρξε εκστρατεία ενημέρωσης στον τοπικό τύπο για τη συμμετοχή του κόσμου τόσο στις αρχικές διαβουλεύσεις όσο και στην επιχειρηματική ανακάλυψη. Αποτέλεσμα της ήταν η αυξημένη συμμετοχή και στις δύο συμμετοχικές διαδικασίες, η οποία μάλιστα εδραίωσε στον τοπικό πληθυσμό το αίσθημα της κυριότητας της Στρατηγικής σε πολύ μεγάλο βαθμό. Παρά ταύτα δε θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι ο κόσμος έχοντας εντυφλήσει στις λογικές των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων προσήλθε στις διαδικασίες καταθέτοντας συγκεκριμένες προτάσεις ωσάν να πρόκειται να καταθέσει πρόταση για χρηματοδότηση από δράση του ΕΣΠΑ. Οι ανοικτές διαδικασίες, ωστόσο, που εφαρμόστηκαν ήταν μεγάλου εύρους, χρησιμοποιώντας σε μεγάλο βαθμό τις ΤΠΕ για προκαταρκτική ηλεκτρονική διαβούλευση, αλλά και πραγματοποιώντας στη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης συνεδριάσεις με το ίδιο θεματικό αντικείμενο σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα. Αν αναλογιστούμε ότι οι διαδικασίες αυτές δεν είχαν πρότερο ανάλογο στη περιοχή, κρίνονται ιδιαίτερα επιτυχημένες.

Στο στάδιο του σχεδιασμού όμως οφείλουμε να επισημάνουμε μία πολύ σοβαρή παράλειψη, που αφορά το σύστημα διακυβέρνησης της RIS³. Αυτή αφορά την απουσία εξειδίκευσης στο κείμενο της RIS³ της μορφής της εταιρείας που θα συστηνόταν ως

διαχειριστικό όργανο. Εξαιτίας της σοβαρής αυτής παράλειψης δεν συγκροτείται ούτε το τρίτο επίπεδο του συστήματος διακυβέρνησης που θα αναφερόταν στην εταιρεία, δεν υφίσταται σύστημα παρακολούθησης της RIS³ και δεν έχει προχωρήσει η ενδιάμεση αξιολόγηση που προβλεπόταν το 2017. Έως σήμερα το Αυτόνομο Γραφείο RIS³ Θεσσαλίας που συστήθηκε ως προσωρινό σχήμα συνεχίζει να λειτουργεί ως διαχειριστικό όργανο.

Περνώντας στο στάδιο της υλοποίησης, εκεί όπως επισημάναμε και στην Ενότητα 8, υπάρχει σοβαρό έλλειμμα, το οποίο όμως ανάγεται σε πρόβλημα υλοποίησης του ΠΕΠ και όχι της RIS³ καθ'αυτής. Οι πρώτες προκηρύξεις σε περιφερειακό επίπεδο στα πλαίσια του ΘΣ1 αναμένεται να εκδοθούν το πρώτο τρίμηνο του 2019. Σε επίπεδο εθνικής στρατηγικής η εικόνα είναι παρόμοια καθώς έχει προχωρήσει μόνο η ένταξη του ΠΕΠ Θεσσαλίας στο ΕΤΕΠΙΧ. Η αργή εξέλιξη σε επίπεδο περιφερειακής RIS³, δεν αποτελεί ωστόσο πρόβλημα της Θεσσαλίας σε αποκλειστική βάση, καθώς από την εξέταση των άλλων περιφερειών στην οποία προχωρήσαμε, αναδείχτηκε ως κοινό χαρακτηριστικό για το σύνολο των περιφερειών.

Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι καθυστέρηση στην έκδοση των προσκλήσεων και ακολούθως των εντάξεων δημιουργεί προβλήματα αξιοπιστίας της στρατηγικής. Αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη ιδίως όταν ο κόσμος της Περιφέρειας αγκάλιασε το εγχείρημα από τη πρώτη στιγμή. Το έλλειμμα αξιοπιστίας που δημιουργείται από αυτή τη σημαντική χρονική ασυνέπεια ανάμεσα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μπορεί να δημιουργήσει δυναμικές προς την κατεύθυνση της μειωμένης συμμετοχής στο εγχείρημα της νέας Προγραμματικής Περιόδου.

Για την ολοκλήρωση της σύνοψης ο συγγραφέας θέτει το προβληματισμό του αναφορικά με την ύπαρξη RIS³ σε δύο επίπεδα, εθνικό και περιφερειακό. Αναμφίβολα, η επιλογή αυτή παρουσιάζει θετικά στοιχεία όπως η συμπληρωματικότητα μεταξύ εθνικής και περιφερειακής στρατηγικής. Η εθνική στρατηγική είναι προσανατολισμένη κυρίως στην έρευνα ενώ οι περιφερειακές στην επιχειρηματικότητα. Οι περιφερειακές στρατηγικές καλύπτουν το κενό που δημιουργείται από την εθνική στο πεδίο των επιχειρήσεων και αποσκοπούν περισσότερο στη σύνδεση της γνώσης με τη τοπική οικονομία. Υπό αυτή την έννοια η κατάρτιση της RIS³ σε περιφερειακό επίπεδο ήταν καλή πρακτική για την επίτευξη τοπικής ανάπτυξης.

Από την άλλη πλευρά, η κατάρτιση της RIS³ σε δύο επίπεδα μπορεί να προκαλέσει προβλήματα αλληλοεπικάλυψης, ιδίως αν αναλογιστούμε ότι οι τομείς των περιφερειακών στρατηγικών είναι υποσύνολα των οκτώ τομέων της εθνικής RIS³. Κατά συνέπεια, ελλοχεύει ο κίνδυνος χρηματοδότησης της ίδιας δράσης εις διπλούν. Εκτός όμως από τον κίνδυνο της διπλής χρηματοδότησης η κατάρτιση της RIS³ σε περιφερειακό επίπεδο ανέδειξε το στοιχείο της ανεπαρκούς προετοιμασίας των Περιφερειών για την εφαρμογή της Στρατηγικής. Η μη διαχείριση δράσεων κρατικών ενισχύσεων στις προηγούμενες περιόδους από τις Περιφέρειες δημιούργησε πρόβλημα διαχείρισης της RIS³ λόγω έλλειψης πείρας στο αντικείμενο των κρατικών ενισχύσεων. Υπό αυτό το σκεπτικό ίσως η κατάρτιση των περιφερειακών στρατηγικών να μην ήταν τελικά καλή πρακτική.

Τί θα ήταν όμως προτιμότερο; Να υπάρχει μόνο η εθνική στρατηγική ή μόνο οι περιφερειακές; Η το παράλληλο σχήμα που λειτουργεί σήμερα;

Αναντίρρητα η RIS³, από τη φύση της, εσωκλείει και στοχεύει στη τοπική ανάπτυξη. Για αυτό θα έπρεπε κατά κύριο λόγο να σχεδιάζεται και να εφαρμόζεται σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει τη δυνατότητα ύπαρξης μίας εθνικής στρατηγικής που να αφορά ερευνητικά projects στρατηγικής σημασίας για τη χώρα. Ωστόσο, οι τομείς εξειδίκευσης θα έπρεπε να είναι διαφορετικοί. Σε κάθε περίπτωση, θα όφειλε επίσης η Κεντρική Διοίκηση να δράσει προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης και της υποστήριξης των Περιφερειών για την ανάληψη των σχετικών αρμοδιοτήτων και της επιτυχούς και έγκαιρης προετοιμασίας τους.

Στο πλαίσιο αυτό και επειδή τα αργά βήματα υλοποίησης των Περιφερειακών Στρατηγικών οφείλονται, όπως είδαμε, στο αυξημένων απαιτήσεων καθεστώς των κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ και σε τεχνικά ζητήματα του ΠΣΚΕ, προτείνονται τα ακόλουθα :

1. Επιμορφωτικά σεμινάρια στους υπαλλήλους των Περιφερειακών Αρχών σχετικά με τον ορθό τρόπο σύνταξης προσκλήσεων που εμπίπτουν στο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων για την εξοικείωση του προσωπικού τους με το συγκεκριμένο ζήτημα.
2. Εξαίρεση από την υποχρέωση ένταξης στο ΠΣΚΕ των μικρών ποσών κρατικών ενισχύσεων που αφορούν τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα. Κατά βάση σε περιφερειακό επίπεδο τα ποσά που δίνονται ως κρατικές ενισχύσεις είναι

συνήθως μικρά, επομένως θα μπορούσε να ακολουθηθεί άλλη διαδικασία προκειμένου αφενός να μην υπερφορτώνεται το σύστημα και αφετέρου να προχωράνε οι διαδικασίες στις Περιφέρειες.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη RIS³ Θεσσαλίας, προτείνεται αναθεώρησή της από το Περιφερειακό Συμβούλιο Θεσσαλίας στο σκέλος του συστήματος διακυβέρνησης, απαλείφοντας την πρόβλεψη για τη σύσταση εταιρείας ως διαχειριστικού οργάνου και εκχωρώντας τις αντίστοιχες αρμοδιότητες στο Αυτόνομο Γραφείο RIS³ Θεσσαλίας, ενισχύοντάς το με πόρους (χρηματικούς και ανθρώπινους).

Το κενό στο σύστημα Διακυβέρνησης της RIS³ Θεσσαλίας αναδεικνύει επίσης την ανάγκη θεσμικής ενίσχυσης της Δημόσιας Διοίκησης για την αποφυγή παρόμοιων φαινομένων.

Τέλος, αξίζει να τονίσουμε ότι η δημόσια πολιτική για την έρευνα και τη καινοτομία, είτε ασκείται σε κεντρικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο, οφείλει να βασίζεται σε κάθε περίπτωση στην κριτική αποτίμηση των δημοσίων παρεμβάσεων που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, αποκτώντας χαρακτηριστικά evidence-based policy.

Επίλογος

Οι προκλήσεις της σημερινής εποχής απαιτούν την εγρήγορση και την ανάληψη δράσεων σε τοπικό επίπεδο για την κάλυψη των τοπικών αναγκών. Η εφαρμογή της RIS³ καλύπτει τις ανάγκες αυτές και παράλληλα δίνει μια νέα αναπτυξιακή ώθηση στις περιφέρειες στην κατεύθυνση της ενίσχυσης των δραστηριοτήτων έντασης και τεχνολογίας και της σύνδεσης της γνώσης και των φορέων παροχής της με την τοπική οικονομία. Κατά αυτό το τρόπο, η τοπική ανάπτυξη μπορεί να αποκτήσει μόνιμα χαρακτηριστικά μέσω της επίτευξης της λεγόμενης διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, με την παραγωγή και διάθεση «έξυπνων» προϊόντων, προϊόντων με προστιθέμενη αξία και με την καινοτομία και εξωστρεφή δράση των τοπικών επιχειρήσεων.

Η μελέτη περίπτωσης της RIS³ Θεσσαλίας αναδεικνύει ότι η απόσταση μέχρι τον οικονομικό μετασχηματισμό της περιοχής είναι ακόμη μεγάλη εξαιτίας κυρίως της αργής πορείας υλοποίησης της στρατηγικής. Στη Πολιτική Συνοχής της νέας προγραμματικής περιόδου, οι απαιτήσεις για τη RIS³ αναμένεται να είναι οι ίδιες, αν όχι αυξημένες. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποδίδεται πλέον μεγάλο βάρος στην έρευνα και στη καινοτομία. Κατά συνέπεια και καθώς η τρέχουσα προγραμματική περίοδος βαίνει προς την ολοκλήρωσή της, η RIS³ Θεσσαλίας οφείλει να υλοποιηθεί με πιο ταχείς ρυθμούς προκειμένου να μην αποτελέσει μία ακόμη χαμένη ευκαιρία.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αλογοσκούφης, Γ., 2014. *Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Οικονομία*. Αθήνα: Gutenberg

Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2015. *Θεσσαλία 2020*. Λάρισα: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας.

ΕΚΤ, 2018. *Περιφερειακή Διάσταση των δραστηριοτήτων ένταξης γνώσης στην Ελλάδα, Επισκόπηση 2017*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

ΓΓΕΤ, 2016. *Τελική Έκθεση Αποτίμησης Προγράμματος Περιφερειακοί Πόλοι Καινοτομίας*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας.

Innovatia Systems, 2015. *Θεσσαλία 2020/Σχέδιο Δράσης*. Λάρισα: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας.

Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013, περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ, το Ταμείο Συνοχής, το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΘΑ

Κανονισμός (ΕΕ) 1301/2013, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Κολλίντζας, Τ., 2003. *Θεωρία Οικονομικής Ανάπτυξης*. Αθήνα: Σμπύλιας

Μητσός, Α., 2007. Η ερευνητική πολιτική της ΕΕ. In: Μαραβέγιας, Ν. και Τσινιτσιζέλης Μ., 2007. *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές*. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ

Μούσης, Ν., 1995. *Ευρωπαϊκή Ένωση: Θεσμοί και Πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μούσης, Ν., 2000. *Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ν. 4310/2014. *Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και άλλες διατάξεις*. Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 258/Α/08 -12-2014).

Ν. 4386/2016. *Ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις*. Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 83/Α/11-05-2016).

Παρασκευόπουλος, Ι., 1993. *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Αθήνα: ΑΘΗΝΑ

Περιφέρεια Θεσσαλίας, 2015. *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας 2014 – 2020*. Λάρισα : Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας.

Ξενόγλωσση

Benner, M., 2013. *From Smart Specialization to Smart Experimentation: Towards a new theoretical framework for EU Regional Policy*. Spaces Online, Vol. 11, Issue 2013-04. www.spaces-online.com.

Blanchard, O., 2007. *Μακροοικονομική*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Capello, R., 2014. *Smart Specialization Strategy and the New EU Cohesion Policy Reform : Introductory Remarks*. In Science Regionally Vol. 13, 2014. Italian Journal of Regional Science : pp 5 – 14.

Cass, D., 1965. *Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation*. The Review of Economic Studies, Vol. 32 (3), pp: 233 – 240.

Cooke, P., 2001. *Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy*. Industrial and Corporate Change, Vol. 10 (4), pp: 945-974.

Edquist, C., 2004. Reflections on the Systems of Innovation Approach. Science and Public Policy, Vol. 31 (6), pp: 485 – 489.

European Commission, 2012. *Guide to Research and Innovation Strategies*. Brussels: European Commission

Etzkowitz, H., 2008. *The Triple Helix*. New York: Routledge.

Freeman, C., 1991. *Networks of Innovators: A Synthesis of Research Issues*. Research Policy, Vol. 20 (5), pp: 499–514.

Joint Research Centre, 2015. *Monitoring Mechanisms for Smart Specialization Strategies*. Brussels: European Commission

Mankiw, G., 2003. *Αρχές της Οικονομικής, Τόμος Α'*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Pessoa, A., 2016. Smart specialization in the EU: RIS3 Conditionality, innovation and cohesion. Papers in Regional Science.

Porter, 1990. *Competitive advantage, Agglomeration Economies and Regional Policy*. International Regional Science Review, 19 (1&2), pp. 85-94.

Seppanen, S. K., 2008. *Regional Innovation Systems and Regional Competitiveness: An Analysis of Competitiveness Indexes*. Denmark: The Institute of Business Information Management, Tampere University of Technology.

Schumpeter, J., 1942. *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper

Solow, R., 1956. *A contribution to the Theory of Economic Growth*. The Quarterly Journal of Economics, Vol. 70 (1), pp: 65 – 94.

Παράρτημα 1 : Πίνακας Συνεντεύξεων

Για τις ανάγκες της εκπόνησης της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκαν τρεις συνεντεύξεις, ημιδομημένου τύπου, με στελέχη φορέων που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της Εθνικής RIS³ και της RIS³ Θεσσαλίας. Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται οι ημερομηνίες των συνεντεύξεων, τα στοιχεία των στελεχών και οι φορείς στους οποίους ανήκουν.

Φορέας	Στέλεχος	Ημερομηνία
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Θεσσαλίας/Αυτόνομο Γραφείο Έξυπνης Εξειδίκευσης Θεσσαλίας	Αριστείδης Βούλγαρης	20/11/2018
Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού & Αξιολόγησης	Μιχάλης Γκούμας	30/11/2018
Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας	Αστέριος Χατζηπαραδείσης	05/12/2018

Παράρτημα 2: Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά και ΠΕΠ Θεσσαλίας

Λόγοι επιλογής της Περιφέρειας Θεσσαλίας ως μελέτης περίπτωσης

Η επιλογή της Περιφέρειας Θεσσαλίας ως μελέτης περίπτωσης της εφαρμογής μίας περιφερειακής RIS³ πηγάζει από το πρότερο ενδιαφέρον της Περιφέρειας σε θέματα ΕΤΑΚ, ενδιαφέρον που υφίσταται πολύ πριν την υιοθέτηση της RIS³ σε Κοινοτικό επίπεδο. Απόδειξη αυτού του ενδιαφέροντος αποτελεί η κατάταξη της πρότασης της Περιφέρειας Θεσσαλίας στη δράση Περιφερειακοί Πόλοι Καινοτομίας⁴³ του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» του Γ' ΚΠΣ κατά τη Προγραμματική Περίοδο 2000 – 2006, η οποία είχε προκηρυχθεί τον Ιανουάριο του 2006 από τη ΓΓΕΤ. Η πρόταση της Περιφέρειας Θεσσαλίας με συντονιστή του Περιφερειακού Πόλου Καινοτομίας το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας είχε καταταχθεί πρώτη στη συγκριτική αξιολόγηση των προτάσεων των περιφερειών (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 2006).

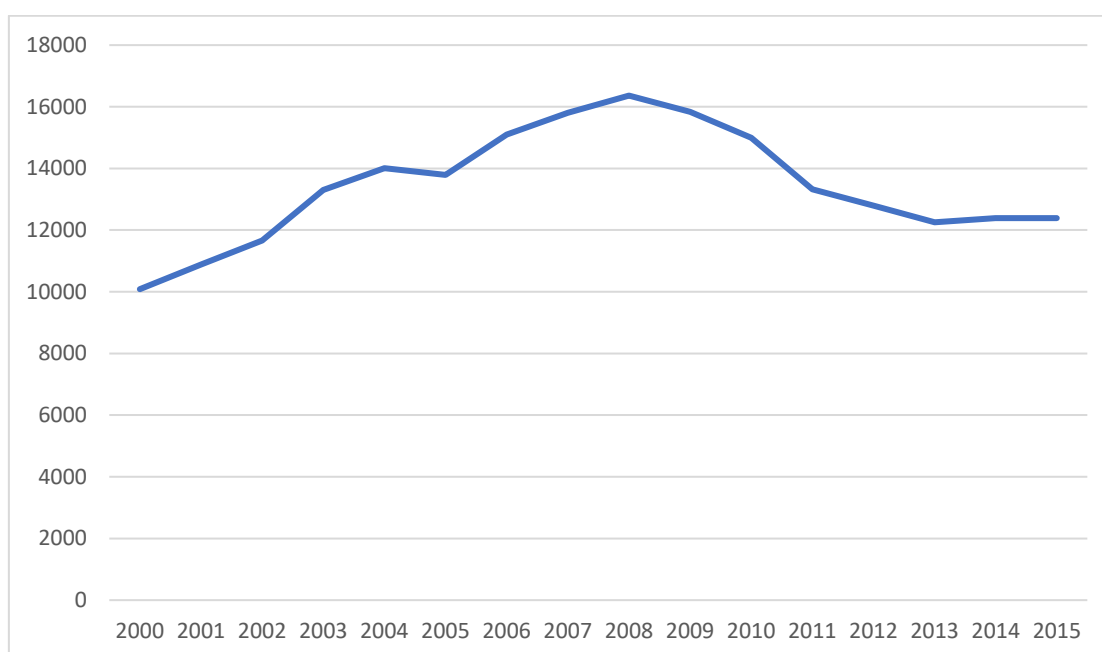
Αξιοσημείωτο υπήρξε το ενδιαφέρον φορέων και επιχειρήσεων για συμμετοχή στο άνω εγχείρημα. Μάλιστα, 46 φορείς συμμετείχαν χωρίς να λάβουν καν χρηματοδότηση, όπως προκύπτει από την Τελική Έκθεση Αποτίμησης του Προγράμματος (ΓΓΕΤ, 2016). Σύμφωνα με την ίδια Έκθεση, η Θεσσαλία τότε είχε επιδείξει προτεραιότητα στον Αγροδιατροφικό τομέα, που είναι ένας κατεξοχήν παραδοσιακός κλάδος για την περιοχή καθώςτι αγροτική περιφέρεια, ο οποίος αντιμετώπιζε πιέσεις λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού και της μείωσης των επιδοτήσεων στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Στόχος τότε ήταν η αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω της διαφοροποίησης του αγροτικού προϊόντος, της εισαγωγής νέων καλλιεργειών και της στήριξης της βιομηχανίας για την απόκτηση πρώτων υλών παραγόμενων εντός της Περιφέρειας. Παρά τη δημιουργία νέων μονάδων, όπως η μονάδα παραγωγής βιοντίζελ στη ΒΙ.ΠΕ Λάρισας τον Αύγουστο 2006, η υποχρηματοδότηση και η έλλειψη συνέχειας μείωσαν σε μεγάλο βαθμό τη δυνητική επιρροή των δράσεων αυτών στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

⁴³ Ενώσεις φορέων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με στόχο την ενίσχυση των τεχνολογικών και καινοτομικών επιδόσεων των περιφερειών και την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Θεσσαλίας

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας ανήκει στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της ΕΕ⁴⁴. Είναι η 4^η πιο φτωχή περιφέρεια της χώρας με κατά κεφαλή ΑΕΠ 12393 Ευρώ⁴⁵ (ΕΛΣΤΑΤ, 2018) και μία από τις φτωχότερες στην Ευρώπη αφού το κατά κεφαλή ΑΕΠ της αντιστοιχεί στο 51% Ευρωπαϊκού μέσου όρου. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας αυξανόταν διαχρονικά μέχρι το 2004, σημείωσε μία σημαντική μείωση της τάξης του 12% το 2005, ακολούθησε αυξητική πορεία μέχρι και το 2008 και έκτοτε μειωνόταν με ραγδαίους ρυθμούς τα χρόνια της κρίσης. Το 2015 παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητο σε σχέση με το 2014. Η διαχρονική πορεία του φαίνεται στο επόμενο γράφημα.

Γράφημα 9 Διαχρονική εξέλιξη Κ.Κ. ΑΕΠ Θεσσαλίας 2000 - 2015

Πηγή : Περιφερειακοί Λογαριασμοί ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Λόγω γεωμορφολογικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών παρουσιάζεται διαφοροποίηση του αναπτυξιακού επίπεδου μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων και ιδίως μεταξύ Ανατολικής (Λάρισα, Μαγνησία) και Δυτικής (Καρδίτσα, Τρικάλα)

⁴⁴ Ως λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες θεωρούνται εκείνες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ < 75% του Ευρωπαϊκού μέσου όρου.

⁴⁵ Πρόκειται για στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ που αφορούν το οικονομικό έτος 2015 και επικαιροποιήθηκαν την 18^η Ιανουαρίου 2018.

Θεσσαλίας, με την Ανατολική Θεσσαλία να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα ανάπτυξης σε σχέση με τη Δυτική (ΠΕΠ Θεσσαλίας – Παράρτημα, 2014).

Αξίζει να σημειωθεί ότι από την προσωπική έρευνα του συγγραφέα (διαδικτυακή και συνέντευξη στη Περιφέρεια Θεσσαλίας) διαπιστώθηκε ότι δεν έχει γίνει κάποια συνολική αναπτυξιακή μελέτη για την Περιφέρεια. Έχουν γίνει κατά καιρούς κάποιες μελέτες από φορείς όπως το Επιμελητήριο Θεσσαλίας, ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος κ.α. οι οποίες όμως εστιάζουν σε συγκεκριμένους κλάδους και δεν καλύπτουν το θέμα σφαιρικά. Κάποια αναπτυξιακά χαρακτηριστικά αποτυπώνονται στο Παράρτημα του ΠΕΠ Θεσσαλίας, χωρίς όμως να έχουν το χαρακτήρα μελέτης.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά που συγκροτούν το ανταγωνιστικό προφίλ της Περιφέρειας, όπως αυτά καταγράφονται στη RIS³, είναι τα ακόλουθα :

- Η εύφορη πεδιάδα της, που της επιτρέπει να διαθέτει ένα συγκριτικά ισχυρό πρωτογενή τομέα
- Τα ανεπτυγμένα δίκτυα μεταφορών που της επιτρέπουν την διακίνηση αγαθών σε εσωτερικό και εξωτερικό
- Τα ιδρύματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης που εξειδικεύονται θεματικά σε επιστημονικά πεδία συναφή με την διάρθρωση του παραγωγικού τομέα

Τα Μετέωρα, πόλος θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού, μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, το μοναδικό στη Θεσσαλία Το ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014 – 2020 αποτελεί το προγραμματικό κείμενο που περιγράφει ομαδοποιημένα και ανά τομέα, τα μέσα και τους τρόπους που θα υλοποιηθεί η στρατηγική της Περιφέρειας στην 5^η Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020.

Κύρια Σημεία του ΠΕΠ Θεσσαλίας

Στο ΠΕΠ διατυπώνεται το Αναπτυξιακό όραμα της Περιφέρειας για το μέλλον της ως Περιφέρεια της ΕΕ, το οποίο στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής είναι :

« Ισχυρή και καινοτόμος καινοτομία στην Ευρώπη, με επίκεντρο τον άνθρωπο και το περιβάλλον, μέσω της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης».

Ωφελούμενοι του ΠΕΠ είναι το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, όλοι οι πολίτες της Θεσσαλίας, οι επιχειρήσεις, οι ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και οι μειονεκτικές ομάδες πληθυσμού οι μαθητές και οι φοιτητές, το ερευνητικό δυναμικό της Περιφέρειας και οι επισκέπτες της περιοχής.

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας διαρθρώνεται σε έξι (6) άξονες, οι οποίοι καλύπτουν 10 Θεματικούς Στόχους (ο ΘΣ11 δεν εντάσσεται στα ΠΕΠ). Οι άξονες αυτοί είναι οι εξής:

- Άξονας 1 : Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων (ιδίως των ΜΜΕ), μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της Περιφερειακής Προστιθέμενης Αξίας.
- Άξονας 2α : Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση
- Άξονας 2β : Υποδομές υποστήριξης ανθρώπινου δυναμικού
- Άξονας 3 : Προστασία του Περιβάλλοντος – Μετάβαση σε μία οικονομία φιλική προς το περιβάλλον
- Άξονας 4 : Ανάπτυξη – Εκσυγχρονισμός – Συμπλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη
- Άξονας 5 : «Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ»
- Άξονας 6 : «Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ»

Εξ αυτών οι Άξονες 1, 2β, 3,4, και 5 χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ ενώ οι Άξονες 2^α και 6 από το ΕΚΤ.

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014 – 2020 λαμβάνει συγχρηματοδότηση σε ποσοστό 80% από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ. Ο συνολικός προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 401.130.674 Ευρώ δημόσια δαπάνη, εκ των οποίων ποσό 320.904.539 Ευρώ αποτελούν την κοινοτική συνδρομή. Στο ποσό της κοινοτικής συνδρομής το ΕΚΤ συνεισφέρει με ποσό 57.094.659 Ευρώ και το ΕΤΠΑ με ποσό 263.809.880 Ευρώ.

Το ΠΕΠ Θεσσαλίας προβλέπει ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις με τη χρήση εργαλείων εφαρμογής χωρικών πολιτικών⁴⁶. Περιλαμβάνει επίσης δράσεις συμβατές με τη Μακροπεριφερειακή Στρατηγική Αδριατική – Ιονίου (EUSAIR).

⁴⁶ Έχουν προβλεφθεί και τα τρία εργαλεία εφαρμογής χωρικών πολιτικών, δηλαδή η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤΟΚ), η Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ) και οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ).

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr